

WERKBOEK

Kinderparticipatie in de BSO, 'Wat wij te zeggen hebben'

*JSO
PJ Partners
eerste uitgave: Oktober 2000
Bijgesteld maart 2005
Bijgesteld juli 2014*

JSO
Nieuwe Gouwe Westzijde 1
2802 AN Gouda
T: 0182-547888
F: 0182-547889
E: info@jso.nl
W: www.jso.nl

WERKBOEK

‘KINDERPARTICIPATIE IN DE BSO

WAT WIJ TE ZEGGEN HEBBEN’

Voorwoord p. 6

Inleiding p. 7

I. UITGANGSPUNTEN EN VISIE
KINDERPARTICIPATIE p. 9

1. Redenen om te werken aan kinderpaticipatie
2. Uitgangspunten
3. Verschillende niveaus van kinderpaticipatie
4. Kinderpaticipatie en verschillende leeftijden
5. Het begrip paticipatie omschreven
6. Hoe wordt kinderpaticipatie zichtbaar in de BSO. Vier sporen

II. INVOEREN VAN KINDERPARTICIPATIE

1. Plan van aanpak kinderpaticipatie
A. Algemeen plan van aanpak kinderpaticipatie p. 16

1. Afbakening door het management
2. Het opzetten van een werkgroep
3. Introductie van het onderwerp in de organisatie
4. Aanpak specificeren
5. Deskundigheidsbevordering voor pm'ers
6. Uitvoering van werkopdrachten
7. Communicatie met ouders
8. Vaststellen van beleid door bestuur, ouderraad en team
9. Planning maken met pm'ers op welke onderdelen paticipatie wordt uitgevoerd
10. Kinderpaticipatie en het pedagogisch werkplan
11. Kinderpaticipatie structureel vastleggen in de organisatie (nieuw)

B. Beschrijving van een traject kinderpaticipatie p. 19

1. voorbereiding
2. de werkgroep
3. teamtraining
4. traject
5. structureel vastleggen

Bijlagen bij Plan van aanpak	p. 28
Bijlage 1. Startdocument voor het management	
Bijlage 2. Discussiebijeenkomst kinderparticipatie	
<i>Bijlage 3. Stappenplan voor de groepsleiding</i>	
Bijlage 4. Opdrachten bij bijeenkomst 1: observeren van kinderen & werken aan	
Bijlage 5. Opdracht bij bijeenkomst 2: praktijkpresentatie	
<i>Bijlage 6 Jaarplanning</i>	
Bijlage 7. voorbeelden van beleid kinderparticipatie: Liemeer, B4 Kids, COKD.	
2. Instrumenten om kinderparticipatie in uw organisatie te meten	p. 44
A. management	
B. groepsleiding	
C. kinderen	
3. Ouders en kinderparticipatie	p. 57
4. Groepsleiding en kinderparticipatie	p. 65
1. basishouding van de groepsleiding	
2. vaardigheden die bij kinderparticipatie horen	
3. kinderparticipatie en weerstand bij groepsleiding	
4. aandachtspunten voor management in de begeleiding van groepsleiding	
5. deskundigheidsbevordering voor groepsleiding	
5. Modulen deskundigheidsbevordering kinderparticipatie in de BSO	p. 72
1. Wat kinderen zelf vinden!	
2. Actief luisteren naar kinderen.	
3. Kinderen betrokken houden.	
4. De eigen houding als pm'er.	
5. In gesprek met kinderen.	
6. Kinderparticipatie en de rol/positie van de ouders.	
7. Evaluatie en hoe verder.	
8. Module visie en standpunt op kinderen	

III. WERKEN AAN KINDERPARTICIPATIE

1. Werken met kinderpaticipatie in de praktijk

p. 90

1. *De praktijk bij pilot BSO de Albatros, Delft*
2. De praktijk bij pilot BSO TRUMPY, kwintsheul
3. praktijkervaringen bij andere bso's

2. Kinderparticipatie voor kinderen van 4-7 jaar

p. 122

1. visie en theorie
2. praktijk

3. Methodes kinderpaticipatie

p. 126

1. leeftijdskenmerken en kinderpaticipatie
2. inzet van de methodes
3. Inhoud methodes en gebruik
4. Informatie door en voor kinderen (informatiekrantje)

LITERATUUR EN ADRESSEN

p. 136

1. Literatuur
2. Adressen

VOORWOORD

Voor u ligt het werkboek “Kinderparticipatie in de BSO, Wat wij te zeggen hebben”. Dit werkboek is het product van het project ‘Kinderparticipatie in de BSO’.

Dit project is gestart in 1999. In de periode van 1999 – 2004 is het werkboek aangevuld en vormgegeven door de ervaringen die opgedaan zijn in het project.

Dit werkboek is bedoeld om in de praktijk mee te werken en bevat dan ook met name praktische handvatten.

Dit werkboek is tot stand gekomen met subsidie van de Provincie Zuid-Holland.

Het project en het werkboek zijn ontwikkeld door JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding (voorheen ZOK) en PJ Partners.

Wij wensen u veel succes met het vormgeven van kinderparticipatie in uw organisatie.

Karin Vroonhof en Marjanne van Esveld,
JSO

Gouda, februari 2005

INLEIDING

Kinderparticipatie is een recht dat kinderen gekregen hebben bij de ondertekening van het VN-verdrag voor de Rechten van het Kind. Nederland heeft in 1995 dit verdrag ondertekend. Uit ervaringen met kinderpaticipatie blijkt dat wanneer kinderen hebben meegedacht en zelf hebben kunnen kiezen, zij zich verantwoordelijk voelen voor die keuze. Daarnaast worden kinderen uitgedaagd om met elkaar en volwassenen te onderhandelen.

Kinderparticipatie in de buitenschoolse opvang (BSO) is zeer voor de hand liggend. BSO is immers vrije tijd van de kinderen. Dit is het uitgangspunt van dit werkboek. Dit uitgangspunt bepaalt dat kinderen zelf iets over de invulling van die vrije tijd te zeggen hebben. Kinderparticipatie is daarom geen losse activiteit maar uitgangspunt in het werken met kinderen.

In alles wat de BSO regelt en bedenkt is de fundamentele vraag:

‘Wat hebben kinderen hierover te zeggen?’

Dit werkboek biedt handvatten om kinderpaticipatie in de BSO vorm te geven.

Hoe is dit werkboek tot stand gekomen:

In 1999 heeft JSO (toen nog ZOK) samen met twee BSO's in Zuid-Holland (Octopus BV uit Delft, locatie BSO de Albatros, en BSO Trumpy uit Wateringen) een concept ontwikkeld voor een training voor de groepsleiding en een concept voor het opzetten van kinderpaticipatie beleid.

In de jaren daarna is het concept bij verschillende BSO's uitgevoerd en zijn er nieuwe ervaringen toegevoegd aan dit werkboek. Het werkboek is in de loop van de jaren ook uitgebreid met participatie meet instrumenten, voorbeelden voor ouderavonden en veel praktijk ervaringen. Naast het werkboek is er ook een draaiboek ontwikkeld voor het opzetten van een kinderraad en een themapakket voor het houden van een ouderavond over kinderpaticipatie.

De opbouw van dit werkboek:

Het werkboek bestaat uit verschillende delen.

Het werkboek start met uitgangspunten en visie op kinderpaticipatie. Daarna volgt een deel waarin management instrumenten worden aangereikt. Hierin vindt u onder andere informatie over een plan van aanpak, beschrijving van een heel traject met voorbeelden voor bijeenkomsten met de groepsleiding. Modules deskundigheidsbevordering op verschillende aspecten van kinderpaticipatie, instrumenten om kinderpaticipatie te meten en voorbeelden van ouderavonden over kinderpaticipatie.

In het volgende deel van het werkboek zijn de ervaringen van kinderpaticipatie in de praktijk opgenomen. Dit deel is bij uitstek geschikt om de groepsleiding te laten lezen en hier ideeën uit te laten halen. In dit deel wordt ook ingegaan op kinderpaticipatie voor jonge kinderen. Het werkboek wordt afgesloten met een literatuurlijst.

DEEL I

UITGANGSPUNTEN EN VISIE KINDERPARTICIPATIE

I. UITGANGSPUNTEN EN VISIE KINDERPARTICIPATIE

1. Redenen om te werken aan kinderpacticatie¹

Micha de Winter, schrijver van het boek 'Kinderen als medeburger', is pleitbezorger van kinderpacticatie. Hij stelt dat de mogelijkheid voor kinderen om actief mee te denken en invloed te hebben op hun eigen bestaan onmisbaar is voor hun welzijn, gezondheid en ontwikkelingskansen. Kinderen moeten van jongs af aan vertrouwd zijn met participatie. De BSO is bij uitstek een plaats waar kinderen met participatie te maken kunnen hebben. De BSO is immers vrije tijd voor kinderen. Dit uitgangspunt impliceert dat kinderen meebepalen wat er in hun vrije tijd gebeurt.

Daarnaast dient participatie ook pedagogische doelen:

- het helpt kinderen om hun zelfvertrouwen te vergroten,
- het stimuleert kinderen tot zelfstandig nadenken,
- het daagt hen uit om met elkaar en met volwassenen van gedachten te wisselen en te onderhandelen.

Uit ervaringen met het werken met kinderpacticatie blijkt dat kinderen meer betrokken zijn bij hun BSO wanneer zij zelf invloed hebben op wat er op de BSO gebeurt.

2. Uitgangspunten

Uitgangspunt in dit werkboek is dat kinderpacticatie geen activiteit is, maar wezenlijk onderdeel is van het werken op de BSO.

Kinderpacticatie is ook geen éénrichtingsverkeer maar een wisselwerking tussen pm'ers en kinderen. De kinderen laten merken door houding of door een mening hoe zij denken over wat er gebeurt op de BSO. De pm'er speelt hier vervolgens op in.

Ook de pm'ers willen kinderen betrekken bij zaken van de BSO. Op deze wijze ontstaat een wisselwerking. De basishouding van de pm'ers vormt daarom de rode draad in het werkboek.

Van kinderpacticatie is alleen sprake als er voor kinderen ook daadwerkelijk zichtbaar resultaat is.

3. Verschillende niveaus van kinderpacticatie.

Kinderen kunnen in verschillende mate inspraak hebben.

Dit gaat van kinderen informeren tot medezeggenschap.

- Kinderen informeren. Kinderen krijgen informatie over onderwerpen die hen aangaan. Door het geven van deze informatie worden kinderen bij de BSO betrokken en krijgen ze de mogelijkheid te reageren. Een voorbeeld hiervan is een informatieboekje voor kinderen waarin beschreven staat wat de BSO de kinderen te bieden heeft.
- Kinderen informatie vragen. De BSO vraagt aan kinderen informatie over onderwerpen die hen aangaan.
- Adviesrecht voor kinderen. Kinderen krijgen de mogelijkheid om advies uit te brengen. Dit advies wordt op basis van argumenten overgenomen of afgewezen.
- Instemmingsrecht. Er is een plan waarmee de kinderen wel of niet kunnen instemmen. Als zij niet instemmen wordt er opnieuw naar het plan gekeken.
- Medezeggenschap. Kinderen beslissen mee over onderwerpen die hen aangaan. Zij worden betrokken bij het ontwikkelen van de plannen.

Meer theorie en achtergronden over kinderpacticatie zijn uitstekend beschreven in het boekje: Geef ze de ruimte! kinderpacticatie in de BSO, uitgave van het NIZW
Werkboek Kinderpacticatie in de BSO 'Wat wij te zeggen hebben'

Bij het ontwikkelen van beleid kinderpaticipatie kunnen deze verschillende niveaus worden gebruikt. Een voorbeeld: Welke inspraak hebben kinderen als het gaat over het aannemen van personeel? Besloten kan worden dat kinderen geïnformeerd worden en adviesrecht hebben.

De hoogste vorm van kinderpaticipatie is uiteraard medezeggenschap van kinderen op alle onderdelen.

4. Kinderparticipatie en verschillende leeftijden

Kinderparticipatie is voor alle leeftijden! Kinderen van één jaar kunnen in hun gedrag al aangeven wat zij wel of niet leuk vinden. Hoe jonger kinderen zijn hoe meer er verwacht wordt van de pm'er. Zij moet alert zijn op gedrag van kinderen. Bij iedere leeftijdsgroep kunnen weer andere methodes gebruikt worden om achter ideeën van kinderen te komen. Bij jongere kinderen wordt er veel meer visueel gewerkt. Kinderen van vier kunnen bijvoorbeeld een tekening maken van hun leukste speelgoed. In het laatste deel van dit werkboek gaan we verder in op kinderpaticipatie voor verschillende leeftijden, (zie ook deel III, punt 3.1, leeftijdskennmerken en kinderpaticipatie).

5. Het begrip kinderpaticipatie omschreven

Discussieresultaat uit de pilots project 'Kinderparticipatie in de BSO'.

Kinderparticipatie heeft tot doel dat kinderen medezeggenschap hebben bij zaken die hen direct en indirect aangaan. Deze zaken hebben betrekking op:

- *dagelijkse omgeving van de BSO (binnen- en buitenruimte, regels, activiteiten, leiding, gang van zaken in de BSO),*
- *algemeen beleid van de stichting waar dat betrekking heeft op de kinderen.*

De medezeggenschap vindt plaats door aandacht te besteden aan de mening van kinderen, de mening die kinderen uitspreken of de mening die ze via andere (non verbale) signalen uitdrukken.

De mening van kinderen wordt serieus genomen. Als het mogelijk is wordt de wens van de kinderen uitgevoerd. Indien die niet wordt uitgevoerd, wordt dit onderbouwd met argumenten.

De ouders zijn op de hoogte van de wijze waarop kinderen inspraak hebben en worden zo nodig betrokken.

Een andere omschrijving van kinderpaticipatie.

Te vinden in : Wacht maar af totdat ik koning ben, *Primo*

"kinderparticipatie gaat verder dan alleen luisteren naar kinderen. Het zijn georganiseerde activiteiten die tot doel hebben kinderen invloed of medezeggenschap te geven bij zaken die hen aangaan".

6. Hoe wordt kinderpaticipatie zichtbaar in de BSO; Vier sporen.

In een pedagogisch werkplan of beleidsplan kan de BSO vastleggen hoe zij omgaat met kinderpaticipatie. In het project 'Kinderparticipatie in de BSO' zijn er vier sporen onderscheiden waarlangs kinderpaticipatie zichtbaar wordt.

Het eerste spoor: Kinderen geven signalen.

Kinderen laten geluiden horen dat ze ontevreden zijn over de opvang. Ze lopen zich overduidelijk te vervelen. Ze komen steeds met dezelfde opmerkingen over bijvoorbeeld buiten spelen. Ze overtreden voortdurend bepaalde regels. Dit zijn allemaal voorbeelden van signalen die voor pm'ers aanleiding zijn om te reageren. Door actief te luisteren en te observeren kunnen pm'ers deze signalen opvangen.

De pm'er zou vervolgens de volgende stappen kunnen nemen:

- signaal oppikken (gedrag of verbale uitingen van kinderen),
- samen met kind bekijken wat er mee gedaan kan worden (plan maken, kind stimuleren),
- het onderwerp met andere kinderen uit de groep bespreken,
- nieuwe plannen eventueel uitvoeren binnen de groep,
- met kinderen bespreken of dit ook iets voor andere groepen in BSO is,
- het onderwerp inbrengen bij andere pm'ers,
- in de andere groepen ermee aan de slag gaan.

Aandachtspunt hierbij is dat het kind/de kinderen betrokken blijven en dat het hun idee blijft. Het is belangrijk te voorkomen dat de pm'er met het idee aan de haal gaat en het zelf uitwerkt (zie verder bij deskundigheidsbevordering module 5 'Kinderen betrokken houden')

Het tweede spoor: De organisatie/locatie wil iets bij de kinderen inbrengen.

De BSO kiest ervoor dat kinderen inspraak hebben bij bepaalde onderwerpen. In het pedagogisch beleidsplan staat omschreven dat kinderen altijd betrokken worden in beslissingen over deze onderwerpen. Bij de verschillende onderwerpen staat aangegeven of kinderen meebeslissen, instemmingsrecht hebben of bijvoorbeeld alleen adviesrecht. De meest doorgevoerde vorm van participatie is dat kinderen over alle onderwerpen medezeggenschap hebben.

Voorbeelden van onderwerpen:

- binnenruimte
- buitenruimte
- de activiteiten in vakantie
- activiteiten algemeen/woensdagmiddag
- beleid op de groep (regels, indeling van de middag, omgaan met elkaar)
- personeelsbeleid

Gaan de pm'ers voor de eerste keer aan de slag met een onderwerp, dan kan met behulp van het stappenplan uitgezet worden hoe dit wordt georganiseerd. Dit stappenplan is te vinden bij bijlage 3 'stappenplan voor de groepsleiding'.

Het derde spoor: De structurele lijnen van kinderp participatie.

Bij structurele lijnen van kinderp participatie worden kinderen op vaste momenten geïnformeerd en/of wordt hun mening gevraagd over de gang van zaken in de BSO.

Voorbeelden van deze structurele lijnen:

- informatieboekje voor kinderen waarin aangegeven staat welke invloed zij kunnen hebben (algemeen voor de hele organisatie, aangevuld met informatie per locatie),
- krant door kinderen gemaakt,
- krant voor kinderen door de organisatie gemaakt: hierin staat informatie over de voorgenomen plannen en plannen die uitgevoerd zijn,

- enquête voor kinderen (eens in de zoveel maanden),
- participatieplek voor kinderen: ideeënbus, prikbord),
- kindervergadering op locatieniveau/groepsniveau,
- kinderraad/platform (vertegenwoordiging van kinderen vanuit de hele organisatie).

Deze structurele lijnen legt de organisatie vast in het beleidsplan.

Het vierde spoor: Ouders betrekken bij kinderp participatie.

Door kinderp participatie kunnen een aantal zaken in de BSO anders gaan lopen dan ouders gewend zijn. Kinderen kunnen bijvoorbeeld aangeven dat zij meer zelfstandigheid wensen. Het is belangrijk om ouders hierover te informeren en hun mening te vragen. In dit werkboek zijn voorbeelden opgenomen van ouderavonden over kinderp participatie. Bij deskundigheidsbevordering gaat module 6 hierover.

DEEL II

INVOEREN VAN KINDERPARTICIPATIE

1. PLAN VAN AANPAK KINDERPARTICIPATIE

II. INVOEREN VAN KINDERPARTICIPATIE

1. PLAN VAN AANPAK

2. INSTRUMENTEN OM KINDERPARTICIPATIE TE METEN

3. OUDERS EN KINDERPARTICIPATIE

4. GROEPSLEIDING EN KINDERPARTICIPATIE

5. MODULEN DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING KINDERPARTICIPATIE IN DE BSO

1. PLAN VAN AANPAK KINDERPARTICIPATIE

A. Algemeen plan van aanpak

Onderstaand plan van aanpak kan gebruikt worden om kinderpaticipatie in de BSO in te voeren. Het plan is opgezet op basis van ervaringen opgedaan in de BSO's die meegedaan hebben aan het project van JSO in de jaren 1999 t/m 2004.

Aangezien iedere organisatie eigen een structuur en cultuur heeft zien wij het plan van aanpak niet als een keurslijf maar als een voorbeeld.

- Afbakening door het management.

Als start kan het schrijven van een startdocument gebruikt worden. In dit startdocument staat u stil bij vragen over motivatie, ontwikkelingen kinderpaticipatie tot nu toe, draagvlak, middelen, aandachtspunten, ondersteuning en een actieplan.

Het startdocument is bijlage 1 bij dit hoofdstuk.

Belangrijk aandachtspunt is het geven van middelen aan pm'ers. Waar gaat tijd inzitten: tijd voor overleg, tijd voor het volgen van een training, tijd om in te lezen in literatuur, tijd voor de voorbereiding van de uitvoering met de kinderen, tijd om de uitvoering te evalueren, tijd om vervolg te geven aan de uitvoering, tijd om ervaringen op te schrijven.

In de pilots is het 'niet hebben van voldoende tijd', een groot struikelblok gebleken. Als duidelijk is dat pm'ers tijd 'terug krijgen' voor het investeren in kinderpaticipatie kan dit de motivatie versterken.

- Het opzetten van een werkgroep kinderpaticipatie.

Om te zorgen voor een breed draagvlak en voor continuïteit is het opzetten van een werkgroep kinderpaticipatie zeer aan te raden.

Afhankelijk van de structuur van de organisatie kan de volgende opzet gekozen worden:

management BSO, afvaardiging pm'ers van de verschillende (leeftijds-)groepen, pedagogisch werkbegeleider (indien aanwezig), afvaardiging van de ouderraad.

De organisatie kan afwegen of er eerst bij één locatie BSO een proefperiode gehouden wordt met kinderpaticipatie. In de werkgroep hebben dan alleen pm'ers zitting van de betreffende locatie.

- Introductie van het onderwerp in de organisatie.

De werkgroep bespreekt het startdocument en bereidt een discussiebijeenkomst voor over kinderpaticipatie met het team en/of de ouderraad.

In bijlage 2. van dit hoofdstuk staat de discussiebijeenkomst uitgeschreven.

- Aanpak specificeren.

De discussiebijeenkomst levert informatie op voor de werkgroep om een plan te maken voor de invoering van kinderpaticipatie.

De volgende onderwerpen zouden in dit plan terug te vinden moeten zijn:

- deskundigheidsbevordering,
- conceptvisie op kinderpaticipatie,
- middelen die de organisatie ter beschikking zou moeten stellen,
- een tijdsplan.

Dit plan wordt teruggekoppeld naar de pm'ers en eventueel naar bestuur en ouderraad.

- Deskundigheidsbevordering voor pm'ers.

Uit de startbijeenkomst is duidelijk geworden welke ondersteuning voor pm'ers moeten krijgen om vorm te kunnen geven aan kinderparticipatie.

Het invullen van een vaardighedenlijst (zie hoofdstuk 1 van dit deel) geeft ook veel informatie.

De volgende modules zijn in dit werkboek opgenomen.

De modules.

1. Wat kinderen zelf vinden!
2. Actief luisteren naar kinderen.
3. Kinderen betrokken houden.
4. De eigen houding als pm'er.
5. In gesprek met kinderen.
6. Kinderparticipatie en de rol/positie van de ouders.
7. Evaluatie en hoe verder.
8. Module visie en standpunt op kinderen.

De modules zijn zo geschreven dat een manager deze zelf kan uitvoeren.

Het voordeel hiervan is dat er direct ingespeeld kan worden op ontwikkelingen in de praktijk. Bovendien kan de implementatie van de kinderparticipatie direct van start gaan.

De modules kunnen eventueel in teamvergaderingen worden uitgevoerd. Bij elke module staat een tijdsaanduiding.

Het is ook mogelijk om de deskundigheidsbevordering of onderdelen hiervan (bijvoorbeeld werkvormen kinderparticipatie) extern in te huren. Voor informatie hierover kunt u contact opnemen met JSO.

De basis van de modules kinderparticipatie is het aansturen van pm'ers op het continue bewustzijn van de vraag: "wat hebben kinderen hierover te zeggen?" In de pilots is gebleken dat pm'ers snel geneigd zijn om zelf oplossingen voor kinderen aan te dragen of te bedenken wat kinderen leuk vinden. Voor de manager ligt er de taak om pm'ers hierop te attenderen.

De literatuurlijst biedt tal van boeken over kinderparticipatie. Het boekje van het NIZW 'Geef ze ruimte, Kinderparticipatie in de BSO' raden wij ten zeerste aan om aan te schaffen. Dit boekje biedt in een vogelvlucht de achtergronden en manieren om te werken aan kinderparticipatie.

- Uitvoering van werkopdrachten.

Tijdens het traject van de deskundigheidsbevordering vindt uitvoering plaats van een aantal opdrachten. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat pm'ers direct in de praktijk bezig zijn.

Om de pm'ers te ondersteunen is een stappenplan opgesteld. In de modules deskundigheidsbevordering wordt hier in module 6 aandacht aan besteed.

Het stappenplan voor de groepsleiding is bijlage 3 bij dit hoofdstuk.

- Communicatie met ouders.

In overleg met de werkgroep en de pm'ers wordt bepaald wanneer ouders geïnformeerd worden. De ervaringen hiermee zijn verschillend. Bij één organisatie is de ouderraad betrokken bij de startbijeenkomst en is in de ouderraad een discussie

over kinderp participatie en over de visie gevoerd. In een later stadium (na een jaar werken aan kinderp participatie) is er een ouderavond gehouden.

Andere organisaties hebben de ouders steeds via een stukje in de nieuwsbrief geïnformeerd.

- Vaststellen van het beleid door bestuur, ouderraad en team.

Aan het management de taak om beleid te formuleren. Vanuit de startbijeenkomst en het startdocument is het mogelijk een conceptvisie te ontwikkelen. Deze visie kan met bestuur, ouderraad en team besproken worden.

Na de bespreking van de visie in de verschillende geledingen kan de gezamenlijke visie worden vastgelegd in het pedagogisch beleidsplan.

Het vastleggen van de visie is van groot belang. De organisatie geeft hiermee aan serieus te willen werken aan kinderp participatie. Het officieel vastleggen van de visie geeft ook pm'ers een extra impuls om te werken aan kinderp participatie.

Extra aandachtspunt: Waar begint (kinder)participatie?

Volgens groepsleiding begint participatie in de houding van het management. Als de groepsleiding van de kant van het management ervaren wat participatie betekent, kunnen zij dit veel beter overdragen naar de kinderen. Pm'ers moeten door het management geïnformeerd en betrokken worden. Denk bijvoorbeeld aan de hoogte van het budget voor uitgaven op de groep, de mogelijkheden voor deskundigheidsbevordering, de inspraakmogelijkheden bij sollicitatieprocedures, de regels voor personeel enzovoort.

- Planning maken met de pm'ers op welke onderdelen participatie wordt ingevoerd.

Na de periode waarin pm'ers geoefend hebben met kinderp participatie kan een vervolgplan worden gemaakt. Met de werkgroep en pm'ers wordt dan afgestemd hoe kinderp participatie verder vorm krijgt.

- Kinderparticipatie in het pedagogisch werkplan.

Op basis van de ervaringen kan in overleg met de pm'ers kinderp participatie verwerkt worden aan het pedagogisch werkplan.

- Kinderparticipatie structureel vastleggen in de organisatie

Zorgen dat kinderp participatie een vast onderdeel van het werk is voor de groepsleiding. Als kinderp participatie is vastgelegd in het pedagogisch beleid en in het pedagogisch werkplan zou de groepsleiding automatisch bezig moeten zijn met kinderp participatie.

B. Beschrijving van een traject kinderopparticipatie

1. Voorbereiding

Kleine organisaties (Organisatie met één locatie en een aantal groepen).

Voordat er begonnen wordt aan het traject is het belangrijk dat de directie weet dat werken aan kinderopparticipatie tijd kost. Het is belangrijk dat er middelen en tijd beschikbaar zijn.

De directie stelt een werkgroep samen. In de werkgroep zit het management en groepsleiding van alle leeftijdsgroepen (bv 4-8 jaar en 8-12jaar).

De werkgroep zal maximaal vijf personen bevatten. Bij heel kleine organisaties zal een werkgroep van drie personen voldoende zijn.

De werkgroep heeft als doelstelling het voorbereiden van de trainingsbijeenkomsten en het opzetten van het beleid kinderopparticipatie.

Eén persoon is voorzitter/secretaris en zorgt voor de communicatie.

Grote organisatie (Organisaties met meer dan één locatie en meerdere groepen).

Voordat er begonnen wordt aan het traject is het belangrijk dat de directie weet dat werken aan kinderopparticipatie tijd kost. Het is belangrijk dat er middelen en tijd beschikbaar zijn.

Iedere organisatie heeft een eigen structuuropbouw. Om ervoor te zorgen dat het de groepsleiding optimaal kan worden aangestuurd is het handig als bijvoorbeeld alle locatie hoofden zitting hebben in de werkgroep. Daarnaast kan het wenselijk zijn om in de werkgroep twee afgevaardigden van de groepsleiding te hebben. Eén groepsleiding van een jonge groep en één van de oudste groep (eventueel ook afvaardiging van de tienergroep).

2. De werkgroep

In de werkgroep vindt de voorbereiding van de bijeenkomsten met de groepsleiding plaats, het ontwikkelen van het beleid op kinderopparticipatie en eventueel een training van het management op het begeleiden van de groepsleiding.

Er kan besloten worden om één of twee mensen aan te wijzen als voorzitter en secretaris van de werkgroep. Zij bereiden de werkgroep bijeenkomsten voor en zorgen voor de communicatie.

3. Teamtraining

Het meeste effect wordt behaald als alle groepsleiding BSO met de training meedoet.

Het is ook mogelijk om een afvaardiging van elke groep mee te laten doen aan de training. De terugkoppeling naar de collega's is dan erg belangrijk.

De ervaring met deze laatste werkwijze is minder positief. Het is voor degene die meedoet aan de training erg belastend om collega's te informeren en te enthousiasmeren. Niet iedereen staat positief tegenover kinderopparticipatie. Door de training raken twijfelaars over het algemeen enthousiast. Voor het creëren van draagvlak is het wenselijk dat iedereen betrokken is.

4. Traject

Hieronder staat de uitwerking van een mogelijk traject kinderopparticipatie. Het traject is bij verschillende BSO's op deze wijze uitgevoerd. In tijd neemt het traject ruim een half jaar in beslag.

- a. 1^e bijeenkomst met de werkgroep
- b. 1^e trainingsbijeenkomst

- c. 2^e bijeenkomst met de werkgroep
- d. 2^e trainingsbijeenkomst ongeveer twee weken na de eerste trainingsbijeenkomst
- e. 3^e bijeenkomst met de werkgroep
- f. 3^e trainingsbijeenkomst na ongeveer twee maanden na de tweede bijeenkomst (twee maanden in verband met het uitvoeren van de praktijkopdracht)
- g. 4^e bijeenkomst met de werkgroep en vervolgspraken maken
- h. (eventueel een 4^e trainingsbijeenkomst als nazorg of met een los thema)

a. Eerste bijeenkomst met de werkgroep.

De werkgroep komt bij elkaar. Op de eerste bijeenkomst van de werkgroep wordt het startdocument ingevuld of de voorbereiding hiervoor gedaan.

Het startdocument is bijlage 1 bij dit hoofdstuk.

In de grote organisatie is het voor het draagvlak wenselijk *dat* alle hoofden van de locaties een startdocument te laten invullen samen met een afvaardiging van het team. Op deze wijze wordt iedereen al bij het onderwerp betrokken en worden alle meningen gehoord.

Na het invullen van het startdocument is duidelijk wat de startpositie is en welke middelen er nodig zijn.

Met de werkgroep wordt het traject uitgezet:

In tijd kan het traject er bijvoorbeeld zo uitzien:

- juni: 1^e bijeenkomst met de werkgroep
- september: 1^e bijeenkomst met het team
- september: volgend op de teambijeenkomst een bijeenkomst met de werkgroep
- eind september: 2^e bijeenkomst met het team
- begin oktober: bijeenkomst met de werkgroep
- begin/half november: 3^e bijeenkomst met het team
- december: werkgroep bijeenkomst
- maart het jaar daarop: team bijeenkomst

De werkgroep maakt het tijdspad en informeert alle betrokkenen over de plannen. De groepsleiding wordt uitgenodigd voor de trainingsbijeenkomsten.

Het is belangrijk om duidelijk te maken hoe de groepsleiding de tijd voor de training en het werken aan kinderparticipatie gecompenseerd krijgen. Dit voorkomt weerstand voordat de training begonnen is.

De eerste trainingsbijeenkomst met de groepsleiding wordt voorbereid.

Voor de volgende werkgroepbijeenkomst vullen de werkgroepleden de inventarisatielijst in voor management over kinderparticipatie (zie hoofdstuk 2 B: de instrumenten).

b. Eerste trainingsbijeenkomst.

Bij deze bijeenkomst kan het zinvol zijn om de oudercommissie, stagiaires, invalkrachten en misschien ook groepsleiding van de 0–4 jarigen groep uit te nodigen.

De startbijeenkomst is het begin van het werken aan kinderopparticipatie. Op deze bijeenkomst wordt het begrip kinderopparticipatie uitgewerkt en is er een theoretische verkenning.

Opzet startbijeenkomst:

- uitleg van het traject
- iedere deelnemer van te voren vragen een foto mee nemen van een moment in de groep dat volgens hem/haar te maken heeft met kinderopparticipatie, of iets dat er symbool voor staat. Als introductie kunnen deelnemers elkaar vertellen over wat ze hebben meegenomen
- Inventarisatie van de activiteiten die de groepsleiding nu al uitvoeren op het gebied van kinderopparticipatie.
- stille wand discussie over kinderopparticipatie
In de stille wand discussie worden een aantal vragen gesteld over kinderopparticipatie en over het kindbeeld wat de groepsleiding heeft (zie de vragen hiervoor). In de discussie wordt duidelijk hoe er binnen de organisatie gedacht wordt over kinderopparticipatie. Het is belangrijk om deze discussie goed te notuleren. Dit vormt de basis van de visie van de organisatie op kinderopparticipatie (zie voor opzet en vragen van deze bijeenkomst in bijlage 2) Tevens wordt in deze discussie duidelijk waar weerstanden van de groepsleiding zitten.
De ervaring heeft inmiddels geleerd dat groepsleiding een aantal weerstanden hebben (zie over weerstanden hoofdstuk 3).
- na de stille wand discussie volgt een korte theoretische uitleg van de verschillende manieren waarop kinderopparticipatie zichtbaar wordt. Dit zijn de zogenaamde vier sporen. In het hoofdstuk Uitgangspunten en visie staat hiervan de uitleg.
Voor de groepsleiding kunt u in deze bijeenkomst de vier sporen en een aantal artikelen over kinderopparticipatie als leesmateriaal kopiëren.
- afsluiting van de eerste bijeenkomst
- opdracht aan de groepsleiding om met elkaar op locatie het meetinstrument: inventarisatie kinderopparticipatie bij de groepsleiding te laten invullen (zie hoofdstuk 6 instrumenten).
en het (eventueel) geven van de opdracht om kinderen te observeren. Zie de bijlage 4 van dit hoofdstuk.

c. Tweede bijeenkomst met de werkgroep.

De onderwerpen voor deze werkgroep bijeenkomst zijn de teambijeenkomsten en het beleid.

Teambijeenkomsten

In de werkgroep bijeenkomst wordt de eerste bijeenkomst met het team nabesproken. De tweede bijeenkomst met het team wordt voorbereid.

Beleid

Met elkaar bepalen hoe kinderpacticatie in het beleid komt te staan. In de praktijk worden de volgende varianten gebruikt:

- het bestaande pedagogisch beleidsplan wordt gescreend op kinderpacticatie. In de meeste gevallen wordt er ook nog een aparte paragraaf over kinderpacticatie ingevoegd.
- een apart hoofdstuk over kinderpacticatie wordt in het beleidsplan gevoegd.
- een "handvest kinderpacticatie" wordt opgesteld.

Bij de kleine organisatie wordt over het algemeen gekozen voor de verwerking van kinderpacticatie in het bestaande pedagogisch beleid.

Bij de grote organisatie wordt meestal gekozen voor het opstellen van een apart document over kinderpacticatie en/of het uitbrengen van een handvest kinderpacticatie (zie voorbeelden in bijlage 7 van dit hoofdstuk).

De discussie uit de eerste bijeenkomst met het team en de startdocumenten zijn de basis voor de ontwikkeling van het beleid op kinderpacticatie. De ingevulde inventarisatielijsten van het management kunnen ook meegenomen worden in de discussie rondom de ontwikkeling van het beleid. Een analyse van de lijsten van de groepsleiding en het management (en eventueel de inventarisatielijsten van de kinderen) zou hierbij effectief zijn.

Op het einde van de werkgroep bijeenkomst worden afspraken gemaakt over het ontwerpen van het concept beleid en de wijze waarop dit wordt gecommuniceerd binnen de werkgroep en met de achterban.

d. Tweede trainingsbijeenkomst.

De tweede bijeenkomst staat in het teken van het werken met kinderpacticatie in de praktijk.

- De bijeenkomst start met het informeren over de stand van zaken rond het pedagogisch beleid over kinderpacticatie.
- In het kort wordt ingegaan op de ervaringen met de opdracht. Wat leveren de ingevulde inventarisatie voor beeld op. Later wordt de opdracht van het observeren gebruikt om het werken in de praktijk voor te bereiden.
- Door het uitvoeren van een Carrousel worden de methodes die er zijn om kinderpacticatie vorm te geven duidelijk. De Carrousel kan met zowel grote als kleine groepen worden uitgevoerd.

De Carrousel:

In de ruimte staan zoveel tafels als er onderwerpen zijn. Op iedere tafel ligt een onderwerp uitgewerkt met een opdracht. Op iedere tafel moet duidelijk zijn wat de bedoeling is.

Iedere groep werkt bijvoorbeeld per tafel een kwartier aan de opdracht. Na dit kwartier wordt het sein gegeven dat er doorgeschoven kan worden (het carrousel model).

Loop rond om in te schatten of dit lang genoeg is.

Als iedereen alle opdrachten heeft gehad kan nog een plenair gedeelte plaatsvinden afhankelijk van de opdrachten en het doel van de carrousel.

KENNISMAKEN MET WERKVORMEN KINDERPARTICIPATIE

Vragen bij de spelen 1 t/m 4:

Voor welke leeftijd zou je dit spel gebruiken?

Kun je bedenken of het spel ook voor jonge kinderen bruikbaar is. Weke aanpassingen zou je hier dan voor doen?

Wat vind je voordelen van het spel en wat vind je nadelen?

1. Ganzenbordspel (uit map “Bofferds”)

2. Zweet je rot (uit map “Bofferds”)

3. Leuk, leukerder, leukst (uit map “Bofferds”)

Bekijk de informatie boekjes die andere BSO's gemaakt hebben.

4. Trivi taart (uit map “Bofferds”)

5. Een aantal boeken met voorbeelden:

In de map “Bofferds” staan nog meer spelen.

Neem deze door. Zou je er één kunnen gebruiken?

Een ander boek is het voorbeeld van het werken aan het inrichten van ruimte.

Kijk deze ook door en bedenk of je hier misschien ideeën uit kunt halen.

Bekijk de andere materialen.

(wilt u meerdere groepen maken dan kunt u ook nog denken aan stellingen of casussen).

Nabespreken is niet echt noodzakelijk. Bij een kleine groep (bijvoorbeeld met totaal 10 groepsleiding) kan dit wel erg zinvol zijn. Het blijkt dat tijdens de Carrousel mensen op heel veel ideeën komen voor de praktijk en erg enthousiast raken om aan de slag te gaan.

Na het werken in de Carrousel wordt er een opdracht voorbereid die in de komende twee maanden daadwerkelijk moet worden uitgevoerd.

De groepsleiding krijgt de opdracht (zie bijlage 5 bij dit hoofdstuk).

Met behulp van het stappenplan voor de groepsleiding (zie bijlage 3 bij dit hoofdstuk).

De groepsleiding van dezelfde locatie gaat bij elkaar zitten om de opdracht voor te bereiden. Benadruk het belang van een goede eindpresentatie van de opdracht. Dit presenteren kan met video, foto's, flappen, tekeningen enz.

De opdracht is pas klaar als de kinderen het resultaat hebben ervaren.

Voorbeelden van praktijkopdrachten staan beschreven in het werkboek deel B. Werken aan kinderp participatie.

Om ervoor te zorgen dat niet iedereen hetzelfde onderwerp kiest is het handig om bij de groepen te informeren wat de plannen zijn en zo mogelijk te sturen op de onderwerpen.

De onderwerpen kunnen zijn: werken met regels, inrichten van ruimte, activiteiten, informatiekrantje, ideeënbus enz.

Benadruk ook de werkwijze voor de jongste groep. Vooral sturen op het creatief werken met symbolen, tekeningen, spellen enz.

In de komende periode (bijvoorbeeld twee maanden) gaat de groepsleiding aan de slag met de opdracht. Aan het management is de taak om te ondersteunen en te stimuleren.

e. Derde bijeenkomst met de werkgroep.

Het is handig om deze werkgroep bijeenkomst ongeveer twee weken na de teambijeenkomst te plannen. De meeste teams weten dan welk onderwerp zij gaan doen en zijn begonnen met de voorbereiding.

Teambijeenkomst

In de werkgroep wordt de teambijeenkomst nabesproken. Vooral de reacties van de groepsleiding na de training zijn belangrijk. De sfeer en voortgang van het werken met kinderparticipatie wordt dan duidelijk. De ingevulde inventarisaties kunnen ook besproken worden.

De lijst met onderwerpen voor de praktijkopdracht wordt gecommuniceerd of dan samengesteld. Mocht het zo zijn dat er veel hetzelfde gedaan wordt dan is het zinvol om bij te sturen.

Bij een grote organisatie kan in deze werkgroep bijeenkomst met de locatiehoofden een bespreking plaatsvinden over het ondersteunen van de groepsleiding bij het werken aan kinderparticipatie. Aan de orde kunnen komen op welke wijze zij dit denken te gaan doen en welke weerstanden er kunnen zijn en hoe deze op te lossen. In het hoofdstuk over groepsleiding zijn onder punt 5 aandachtspunten opgenomen.

Voorbereidende trainingsbijeenkomst

In dit werkgroep overleg kan de derde teambijeenkomst worden voorbereid. Hier kan ook een aparte afspraak voor gemaakt worden of door een aantal mensen worden voorbereid.

Op de derde teambijeenkomst vindt de presentatie plaats van de opdrachten. De bedoeling is dat iedere groep/team dit doet.

Deze bijeenkomst kan tevens de afsluiting zijn van de trainingen.

Beleid

In de vorige werkgroepbijeenkomst zijn afspraken gemaakt om het beleid vorm te geven. In deze werkgroepbijeenkomst worden de vorderingen besproken en eventuele concepten bekeken.

Afgesproken wordt hoe het beleid naar de groepsleiding wordt teruggekoppeld en hoe de verdere procedure verloopt (ook procedure intern naar directie en ouderraad).

Hoe verder met kinderparticipatie

Samen wordt gekeken op welke wijze kinderparticipatie na de trainingen structureel wordt ingebed in de organisatie:

- kinderparticipatie als structureel onderwerp op teamvergaderingen
- kinderparticipatie als onderwerp bij functioneringsgesprekken
- kinderparticipatie in het profiel voor de functie groepsleiding
- wat zijn verdere structurele vormen van kinderparticipatie (tevredenheidsonderzoek, ideeënbus, kindervergadering, kinderraad enz)
- bespreking van de jaarplanning als mogelijke manier om kinderparticipatie in beeld te houden. (Bijlage 6 bij dit hoofdstuk)

f. Derde trainingsbijeenkomst.

Bij een **kleine organisatie** vindt de presentatie per groep plaats voor het hele team. Daarna wordt het beleid op kinderparticipatie gepresenteerd en/of samen besproken.

Tot slot wordt er samen gediscussieerd over hoe kinderpaticipatie nu verder wordt ontwikkeld. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van een jaarplanning. Eventueel wordt een vierde bijeenkomst afgesproken.

Het is ook leuk om samenwerking te zoeken met een andere BSO en de presentaties gezamenlijk te houden.

Bij een **grote organisatie** is het leuk om de eind presentaties op een ander manier te houden.

De volgende werkwijze is gedaan bij twee grote organisaties met ongeveer zestig groepsleiding. Bij beide waren er twintig presentaties te zien.

De bijeenkomst vindt plaats in grote locatie BSO of in een andere ruimte. Er moet de mogelijkheid zijn om tien tot twintig presentaties te kunnen houden.

Er worden twee rondes presentaties gemaakt. Iedere ronde duurt ongeveer drie kwartier. De groepsleiding krijgt een overzicht van alle presentaties die te zien zijn op papier. Er kan voor gekozen worden daarbij ook enkele kijkopdrachten toe te voegen. De bedoeling is dat iedereen langs de presentaties gaat in een willekeurige volgorde. De pm'ers bij de presentaties vertellen aan de belangstellenden wat zij gedaan hebben en laten de flappen met resultaten/foto's/werkstukken zien. De kijkende pm'ers stellen vragen.

Na drie kwartier wordt er gewisseld. Er komen tien nieuwe presentaties. De werkwijze is hetzelfde. Op deze manier krijgt iedereen de kans om van alles te zien.

Er kan natuurlijk tijdens de drie kwartier gewisseld worden van presentatoren zodat iedereen de gelegenheid krijgt te kijken. Als hiertoe wordt besloten is het ook mogelijk om twintig presentaties in één keer te houden.

In de ruimte hangen ook een aantal stellingen. Iedereen krijgt gelegenheid om ook op deze stellingen te reageren met stickers (de stickers hangen bij de stellingen).

De stellingen vormen een aanknopingspunt voor een slot reactie.

Voorbeelden van stellingen:

- Je hebt als groepsleiding geen eigen ideeën meer nodig als je werkt met kinderpaticipatie. De kinderen bedenken alles.
- Elk moment op de dag, met het werken met de kinderen, ben je bezig met kinderpaticipatie.
- De kinderen kunnen met allemaal ideeën komen maar uiteindelijk beslist de leiding wat er gebeurt.
- Kinderpaticipatie geldt voor kinderen van alle leeftijden.
- Kinderen komen alleen maar met onmogelijke ideeën.

Na de presentaties zijn er verschillende mogelijkheden:

- Iemand van de pm'ers vertelt waarom hij/zij werken met kinderpaticipatie belangrijk vindt.
- Iemand van het management gaat in op de stellingen en verbindt hier een aantal conclusies aan.
- Het management presenteert het pedagogisch beleidsplan (of concept, handvest)
- Alle locaties/groepen ontvangen een speciaal kinderpaticipatie item: bijvoorbeeld een ideeënbus of klaag en juichbord, om op te hangen in de eigen locatie.

- Tijdens de presentaties wordt groepsleiding kort geïnterviewd over kinderp participatie. Deze korte interviews worden aan het eind van de bijeenkomst gedraaid.
- Afsluiting met de vooruitblik op de toekomst: hoe nu verder? De jaarplanning kan hier als leidraad dienen. Dit kan ook per locatie door de locatie hoofden besproken worden.

g. Vierde bijeenkomst met de werkgroep.

Als het noodzakelijk is kan nog een vierde werkgroep bijeenkomst gehouden worden.

Teambijeenkomsten

Nabespreking van de laatste teambijeenkomst en de reacties van groepsleiding na de bijeenkomst.

Het is inmiddels wel duidelijk welke vaardigheden de groepsleiding nog niet onder de knie heeft. In het werkboek zijn verschillende modules opgenomen om met de groepsleiding uit te voeren. Bijvoorbeeld aandacht voor actief luisteren, het omgaan met ideeën van kinderen, kritisch kunnen omgaan met de eigen vaardigheden enz.

Er kan ook besloten worden om nog een vierde teambijeenkomst te organiseren over een aantal maanden om de voortgang van kinderp participatie te bespreken en nog een extra thema onder de loep te nemen.

Beleid

Als het beleid nog niet uitontwikkeld is dit bespreken.

Afronden

Afspraken maken over het werken aan kinderp participatie in de toekomst. Structurele afspraken werken het beste.

5. Structureel vastleggen van kinderp participatie in de organisatie

Als kinderp participatie is vastgelegd in het pedagogisch beleid en in het pedagogisch werkplan zou de groepsleiding automatisch bezig moeten zijn met kinderp participatie. Begeleiding en sturing van de groepsleiding door het management kan het effect van kinderp participatie versterken.

Het maken van een jaarplanning met alle momenten en onderwerpen waarop kinderen in ieder geval inspraak hebben kan helpen om een structuur te geven aan kinderp participatie. Een voorbeeld van een jaarplanning is opgenomen in bijlage 6 van de trajectbeschrijving.

Een aantal tips om kinderp participatie structureel een plek te geven:

- Stel een handvest kinderp participatie op. Hierin staat vastgelegd hoe de organisatie denkt over kinderp participatie. Hang dit handvest zichtbaar op voor kinderen, groepsleiding en ouders. Formuleer het zo dat kinderen snappen wat er staat. Een voorbeeld van een handvest is te vinden in bijlage 7 bij dit hoofdstuk.

Ga na in welke informatie van de organisatie kinderp participatie is opgenomen.

Denk hierbij aan:

- profiel voor groepsleiding, management en directie,
- inwerkplan voor medewerkers,
- onderdeel van functioneringsgesprekken,
- kom participatie als onderwerp voor op de vergaderingen van groepsleiding, management en directie.

- Duidelijk aan kinderen laten zien wat de plannen zijn en wanneer er op een bepaald plan wordt teruggekomen. Maak bijvoorbeeld een vaste plek waar de informatie voor kinderen (op kinderhoogte!) wordt weergegeven in hun taalgebruik. Zorg dat informatie voor kinderen zichtbaar is en niet in een la ligt.

- Maak de organisatie kindvriendelijk. Duidelijk en toegankelijk taalgebruik voor kinderen. De organisatie moet zodanig zijn ingericht dat kinderen ook kunnen participeren en ruimte hebben om dit te kunnen doen (voor kinderen duidelijk onder woorden of in beeld brengen hoe zij hun mening kunnen geven).

- Het management draagt zelf ook de participatiegedachte uit. Geef duidelijk aan waar medewerkers over mee kunnen praten.

- In de organisatie één contactpersoon aanstellen die over participatie gaat. Deze contactpersoon is er voor zowel de kinderen als de groepsleiding. Deze persoon zorgt voor nieuwtjes, ontvangt berichten en houdt participatie zonnodig op de agenda.

- Invoering van bijvoorbeeld een speciale vergadering voor de 11 en 12 jarigen. Het blijkt dat kinderen het heel belangrijk vinden om bij deze vergadering te horen en je nodigt ze ook uit om op hun niveau over zaken te praten.

- Maak de materialen, bijvoorbeeld de spelen om kinderen te betrekken, voor groepsleiding makkelijk toegankelijk. Investeer in materialen op de groep. Hoe zichtbaarder aanwezig en hoe minder moeite mensen moeten doen om aan iets te komen, hoe eerder het wordt gebruikt.

Bijlagen bij beschrijving van een traject kinderparticipatie

Bijlage 1. Startdocument voor het management

Bijlage 2. Discussiebijeenkomst kinderparticipatie

Bijlage 3. Stappenplan voor de groepsleiding

Bijlage 4. Opdrachten bij bijeenkomst 1: observeren van kinderen & werken aan

Bijlage 5. Opdracht bij bijeenkomst 2: praktijkpresentatie

Bijlage 6. Jaarplanning

Bijlage 7. voorbeelden van beleid kinderparticipatie: Liemeer, B4 Kids, COKD.

Bijlage 1

SCHRIJVEN VAN HET STARTDOCUMENT

INHOUDELIJK KADER

Het startdocument beschrijft de beginsituatie van de organisatie.

Het startdocument is het fundament waarop structurele kinderp participatie op korte en lange termijn vorm kan worden gegeven en bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Motivatie
2. Kinderparticipatie
3. Draagvlak
4. Middelen
5. Aandachtspunten
6. Ondersteuning
7. Actieplan kinderp participatie

1. Motivatie

Beschrijf hier waarom de BSO het belangrijk vindt om kinderen te betrekken .

2. Kinderparticipatie

Beschrijf op welke wijze kinderen al betrokken zijn geweest bij BSO-beleid.

- Wat was de aanleiding?
- Op welke wijze is er vorm gegeven aan participatie?
- Wat was het resultaat?

3. Draagvlak

Geef aan waar bereidheid en draagvlak is voor het betrekken van kinderen (pm'ers, ouders, management), waar het nog ontbreekt en wat er gedaan moet worden om het draagvlak te creëren of uit te breiden.

4. Middelen

Welke middelen zijn nodig om kinderp participatie te doen slagen?

Zijn deze aanwezig? Zo niet, welke stappen zijn nodig om deze te verkrijgen?

5. Aandachtspunten

Geef hier aan wat binnen de organisatie speciale aandacht vereist bij het ontwikkelen en uitvoeren van kinderp participatie, bijvoorbeeld speciale aandacht voor bepaalde groepen (denk hierbij bijvoorbeeld aan allochtone kinderen en kwetsbare kinderen)

6. Ondersteuning

Voor het realiseren van structurele kinderp participatie is het belangrijk dat pm'ers over een aantal basisvaardigheden beschikken. Beschrijf welke vaardigheden aanwezig zijn om kinderen te ondersteunen bij participatie en waarvoor deskundigheidsbevordering nodig is.

7. Actieplan kinderp participatie

Om kinderp participatie structureel een plek te geven binnen de ontwikkeling van BSO-beleid is het van belang een overzicht te hebben van die activiteiten die in het komende jaar op stapel staan waarbij inbreng van de meningen/ideeën van kinderen gewenst is.

Bijlage 2

DISCUSSIEBIJEENKOMST KINDERPARTICIPATIE

Inhoud van de discussiebijeenkomst:

1. Informatie over de opzet van de bijeenkomst en de opzet van het participatieproject in de organisatie.
2. Visie vorming.
3. Pauze.
4. Inventarisatie wensen en vragen voor het vervolg.
5. Samenvatting, conclusie en afsluiting.

De onderdelen twee en vier zijn hieronder uitgewerkt.

ad 2. Visie vorming

Werkvorm: stille wand discussie

Op flappen staan de onderstaande items:

1. Kinderparticipatie is .....
2. Als ik als kind op de BSO zat zou ik willen dat de groepsleiding mijn mening vraagt over.....
3. Als ik als kind op de BSO zat zou ik willen dat de groepsleiding rekening houdt met...
4. Waar vind je dat de grens ligt waarover kinderen kunnen meebeslissen?
5. Welke factoren kunnen het slagen van kinderpaticipatie bevorderen?
6. Welke factoren staan succesvolle kinderpaticipatie in de weg?

Zet achter deze stelling een kruisje als je het er mee eens bent en een streepje als je het er niet mee eens bent:

- kinderen van 6 jaar kunnen, zijn nog niet in staat om zelf te bepalen welke regels er op de groep gaan gelden
- kinderen van 10 jaar praten elkaar na en hebben nog geen eigen mening
- met kinderen van 5 jaar kun je niet aan kinderpaticipatie doen
- kinderpaticipatie hoort vooral thuis bij de kinderen van 10 jaar en ouder.

Alle aanwezigen (ook leidinggevendenden, oudercommissie enz) krijgen gelegenheid om op de flappen aan te geven waar zij aan denken bij deze vragen. Iedereen krijgt hiervoor "plakbriefjes" uitgereikt met stift. Tijdens het schrijven wordt niet gesproken. Als iemand het briefje van een ander ziet met daarop een opmerking die ook voor hem geldt, dan wordt op het briefje een stip gezet.

Na een afgesproken tijd (15 minuten) stopt de stille wanddiscussie. De gespreksleider heeft intussen de briefjes gelezen (meelezen terwijl er wordt opgeschreven) en vat samen wat er te lezen is. Bij onduidelijke briefjes wordt uitleg gevraagd.

Daarna volgt discussie en samenvatting van de uitspraken over kinderpaticipatie en over het beeld wat de groepsleiding heeft van kinderen en het vertrouwen wat zij hebben in de eigen mening van kinderen.

Er is nu een basis voor het vormen van een visie op kinderpaticipatie.

Bijlage 3

STAPPENPLAN KINDERPARTICIPATIE BSO

Dit stappenplan kan gebruikt worden door pm'ers om een onderwerp kinderp participatie voor te bereiden.

1. Het thema

Stel het onderwerp vast waarover je de mening van de kinderen wilt horen en ga na hoe het past binnen het beleid voor kinderp participatie binnen de organisatie.

2. De motivatie

Beschrijf in het kort wat de motivatie is om bij dit onderwerp de kinderen te betrekken.

3. Het doel

Met welk doel wil je de kinderen betrekken?

4. De doelgroep

Om welke kinderen gaat het?

Bijvoorbeeld: Alle kinderen van de BSO, alleen de kinderen van 8-12 jaar, alleen groep Huppeldepup etc.

5. Gewenste resultaten

Wat wil je op welke termijn bereikt hebben?

Bijvoorbeeld: Ik wil binnen 2 maanden een plan hebben voor het herinrichten van de buitenspeelruimte.

6. Gegevens vooraf

Welke informatie heb je nodig?

Bijvoorbeeld: Welk budget is er, wat is het beleid van de organisatie in relatie tot het onderwerp.

7. Keuze werkvorm/methode

Bijvoorbeeld: Individuele interviews, groepsgesprek, spel, enquête, tekenen etc.

8. Uitvoering participatieactiviteiten

- Activiteitenplan: wat, met welk doel, wanneer, wie.
- Communicatieplan: wie moet ik wanneer informeren over voortgang en resultaten. (kinderen, ouders, management, scholen etc.)
- Introductie bij de kinderen: Wat, wanneer en hoe.
- Uitvoering participatieactiviteiten.

9. De uitkomsten

Verslaggeving en bespreking resultaten met de kinderen en keuze voor een idee of aanpak.

10. Ideeën bedenken voor realisatie

Voorbeeld: Bij de uitkomsten is gekozen voor het realiseren van een nieuw klimrek. Hoe ga je dat aanpakken en hoe betrek je de kinderen bij de realisatie? Bijvoorbeeld via een werkgroepje van kinderen uit verschillende groepen dat overlegt met een architect of allerlei catalogi uitpluist.

Bijlage 4

1^E BIJEENKOMST OPDRACHT: OBSERVEREN

Kijk in de komende weken naar de kinderen van je groep met onderstaande vragen. Schrijf bij elke vraag een aantal kernpunten op zodat je in de volgende bijeenkomst dit kunt uitwisselen. Tevens kunnen de observaties dienen als basis voor opdracht 2 werken aan.

Wat zijn favoriete activiteiten van de kinderen (bijvoorbeeld welke rages signaleer je).

Zijn er plekken in de groepsruimte die de kinderen heel intensief gebruiken? Welke activiteiten doen zij daar?

Zijn er plekken in de groepsruimte die de kinderen niet gebruiken? Probeer bij de kinderen erachter te komen waarom zij die ruimte niet gebruiken.

Zijn er momenten in het dagprogramma die vaak rommelig of verlopen met ontevreden geluiden van de kinderen? Schrijf deze op en let op wat er gebeurt op die momenten.

OPDRACHT: WERKEN AAN

Bespreek met je collega's van je groep aan wat voor opdracht jullie tussen (...data....) zouden willen gaan werken.

Het kan heel goed zijn dat jullie de bovenstaande observaties kunnen gebruiken als basis voor de opdracht. Bijvoorbeeld als je signaleert dat kinderen bepaalde regels altijd overtreden kan dat reden zijn om deze regels eens samen met de kinderen onder de loep te nemen, of als kinderen bepaalde delen van de ruimte niet of nauwelijks gebruiken kan dit opgepakt worden om aan te werken.

Natuurlijk kun je ook iets nemen wat los van de observaties staat en wat jullie als BSO belangrijk vinden (bijvoorbeeld bepaalde regels, activiteiten samen met kinderen bepalen, samen een feest organiseren, indelen van de binnen- of buitenruimte).

Op de volgende bijeenkomst dient deze opdracht als uitgangspunt. We gaan dan de uitwerking voorbereiden.

Succes

Bijlage 5

2^E BIJEENKOMST

OPDRACHT: PRAKTIJKPRESENTATIE

Voer het werken aan kinderparticipatie in de praktijk uit!

Kies een onderwerp:

- iets vanuit de kinderen (bv. een observatie of iets waar de kinderen het lang over hebben)
- iets vanuit de organisatie (bv. inrichting, materiaal aanschaffen, regels, (vakantie) activiteiten)

Bereid de kinderparticipatie voor met je teamgenoot (genoten) aan de hand van het stappenplan.

Voer het stappenplan uit.

Zorg ervoor dat je zoveel mogelijk de kinderen betreft.

De opdracht is pas af als de kinderen ook het resultaat hebben ervaren.

Presentatie

Presenteer op de bijeenkomst van ..... wat jullie hebben gedaan.

Doe deze presentatie met behulp van bijvoorbeeld foto's die jullie gemaakt hebben tijdens het uitvoeren, een film die jullie gemaakt hebben, resultaten op flaps enz.

Bij de presentatie is het de bedoeling dat je de anderen verteld over wat jullie gedaan hebben.

Veel succes

Bijlage 6

GROEPS JAARPLANNING KINDERPARTICIPATIE

Om een overzicht te krijgen over kinderpaticipatie activiteiten over een jaar zou je een jaar planning kunnen opstellen. De signalen die je krijgt van de kinderen, de uitkomsten uit enquêtes, de gesprekken in de kring of vergadering krijgen uiteraard ook een plek in het jaarplan.

De volgende elementen kun je overwegen bij het invullen van het jaarplan:

- op welke wijze presenteert je het aan de kinderen? (spelvorm, kringgesprek)
- op welk moment betrek je de kinderen erbij (al bij het eerste idee of pas later? motiveer die keuze)
- hoe bouw je de uitvoering op?
- hoe (snel) zien de kinderen het resultaat en wat doe je met de resultaten?
(als je een enquête houdt hoe zorg je ervoor dat kinderen het resultaat ook ervaren)
- hoe informeer/betrek je de ouders?

Maand	Wat	methode	voorbereiding	uitvoering	resultaat
januari	enquête	interviewtjes	kinderen helpen mee interviews maken	kinderen interviewen elkaar in twee weken	pm'ers werken interviews uit, eind januari samen met kinderen bespreken
februari	speelgoed aanschaf	spelvorm	pm'ers bedenken spel samen met de kinderen maken	in een week spel uitvoeren, resultaten bespreken	eind februari is bekend wat gekocht wordt. Samen met kinderen kopen.
februari	ideeënbus	introduceren	samen met kinderen bus maken	samen maken en een plek zoeken naar te zetten	eind februari de eerste keer legen en bespreken met de kinderen
februari	resultaat enquête	een stukje uit enquête bespreken met kinderen			realiseren van een stukje uit de enquête
maart	ideeënbus	leggen			eind maart bespreken
	resultaat enquête	een stukje bespreken en uitvoeren			
maart	regels tijdens het eten	spelvorm	samen met groepje kinderen spel bedenken	spel uitvoeren en regels bespreken	eind maart nieuwe regels introduceren
april	krant				
	ideeënbus				
mei	vakantieactiviteiten				

	ideeënbus				
juni	vakantieactiviteiten				
	ideeënbus				
	nieuw speelgoed buitenruimte				
juli	vakantie				
	ideeënbus				
augustus	vakantie				
	ideeënbus				
september	herfstvakantie voorbereiden				
	ideeënbus				
	themaweek				
	kinderkrant				
oktober	starten met kindervergadering				
	Halloween feest door kinderen laten organiseren				
	ideeënbus				
november	themaweek uitvoeren				
	kindervergadering				
december	sinterklaas en kerstfeest samen organiseren met de kinderen				
	vakantie activiteiten				
	aanschaf computer spelletjes				

GROEPS JAARPLANNING KINDERPARTICIPATIE

Maand	Wat	methode	voorbereiding	uitvoering	resultaat
januari					
februari					
maart					
april					
mei					
juni					
juli					
augustus					
september					
oktober					
november					
december					

Bijlage 7

VOORBEELDEN KINDERPARTICIPATIE IN PEDAGOGISCH BELEID.

A. Kinderparticipatie in beleid door BSO “De stal” Liemeer

B. B4 Kids te Leiden

Handvest

Handvest vertaald voor kinderen

C. COKD, Dordrecht

A. Beleidsplan: BSO “De Stal” Liemeer

Kinderparticipatie

In 1994 is door Nederland het VN (verdrag voor de rechten van het kind) ondertekend. Daarin staat dat kinderen onder andere recht hebben op informatie en participatie.

Wat is onze visie m.b.t. kinderpaticipatie?

Kinderen hebben medezeggenschap in zaken die hen direct aangaan. De mening van de kinderen wordt serieus genomen.

Als het mogelijk is wordt de wens van de kinderen uitgevoerd. Indien die niet wordt uitgevoerd wordt dit door de pm'ers onderbouwd met argumenten.

Hierbij houdt de pm'er voor ogen dat de wens en/of mening van het kind of kinderen valt binnen de grenzen van veiligheid, hygiëne, financiën en de pedagogische uitgangspunten van de BSO.

We vinden dat de mening van alle kinderen belangrijk is en niet slechts van enkele kinderen. Zo worden de jongste kinderen evenveel betrokken bij de participatie als de oudste kinderen.

Kinderparticipatie is geen vaststaand principe, dit proces is in ontwikkeling en kan in de loop van de tijd uitgroeien naar meer medezeggenschap van de kinderen of naar medezeggenschap op andere onderwerpen.

Meerwaarde van kinderpaticipatie

- kinderpaticipatie helpt kinderen hun zelfvertrouwen te vergroten, omdat er echt naar hen geluisterd wordt
- kinderpaticipatie levert veel informatie voor de groepsleiding op

- kinderpaticipatie verhoogt de betrokkenheid van de kinderen bij het groepsgebeuren
- kinderpaticipatie daagt kinderen uit om met elkaar en met volwassenen van gedachten te wisselen en te onderhandelen waardoor zij deze sociale vaardigheden ontwikkelen.

Hoe wordt kinderp participatie zichtbaar op BSO "De Stal"?

Pm'ers observeren en luisteren actief naar de kinderen. Hierdoor vangen zij signalen op. Zij bemerken bijvoorbeeld dat kinderen een uitdaging missen of dat een gedeelte van de ruimte niet wordt gebruikt door de kinderen. Hierop kunnen de pm'ers inspelen door hier gericht aan te gaan werken met de betrokkenheid van de kinderen.

BSO "De Stal" kiest er voor om kinderen inspraak te geven bij die onderwerpen die hun het meest direct aangaan.

Hieronder vallen de volgende onderwerpen:

- Het inrichten van de binnenruimte.
- Het inrichten van de buitenruimte.
- Thema's en activiteiten in vakanties.
- Algemene activiteiten.
- De aanschaf van materialen.
- Meebepalen van de regels in de groep.

Op de volgende manieren worden de kinderen geïnformeerd en/of hun mening gevraagd over de gang van zaken in de BSO:

- Overleg met kinderen over materialen en activiteiten, Soms met kinderen individueel, soms gezamenlijk.
- Een informatieboekje voor kinderen waarin staat welke invloed zij kunnen hebben.
- Een krant door en voor kinderen.
- Een participatieplek voor kinderen. Op een bord mogen kinderen hun ideeën en meningen vertellen.
- Een jaarlijks tevredenheidsonderzoek onder alle kinderen.

De BSO zal ouders informeren over de veranderingen en de gevolgen die de kinderp participatie met zich mee kan brengen. De mening van ouders zal hierbij ook gehoord worden. Tevens is de ouderraad betrokken bij het opstarten van kinderp participatie.

december 2002

B. B4 Kids, Leiden

Handvest kinderinspraak- Rechten van het kind

In 1994 is door Nederland het VN – verdrag voor de rechten van het kind ondertekend. Daarin staat, dat kinderen onder andere recht hebben op informatie en participatie.

Wat is kinderparticipatie?

Kinderparticipatie is een manier van werken, die beoogt kinderen daadwerkelijk invloed te geven op de dagelijkse gang van zaken in de buitenschoolse opvang. Het is een mentaliteit en geen activiteit. Het is een rode draad in de omgang met kinderen. Het betrekken van kinderen bij beslissingen van de BSO is een recht waar de kinderen de BSO groepsleiding op aan kunnen spreken.

Meerwaarde van kinderparticipatie

- Kinderparticipatie helpt kinderen hun zelfvertrouwen te vergroten, omdat er echt naar hen geluisterd wordt.
- Kinderparticipatie levert veel informatie voor de groepsleiding op.
- Kinderparticipatie verhoogt de betrokkenheid van de kinderen bij het groepsgebeuren.
- Kinderparticipatie daagt kinderen uit om met elkaar en met volwassenen van gedachten te wisselen en te onderhandelen waardoor zij deze sociale vaardigheden ontwikkelen.

Plaats van de kinderparticipatie in de door B4KIDS aangeboden BSO

- Kinderinspraak moet een integraal onderdeel zijn van het pedagogische beleidsplan en dient methodisch te zijn ingebed in de werkwijze van de BSO.
- Kinderen mogen meebeslissen op de volgende onderwerpen: activiteiten, regels, voeding, aanschaf speelgoed, inrichten binnen- en buitenruimtes.
- Kinderen worden betrokken bij het aanstellen van nieuwe leiding op de groep.

Vormgeving van kinderparticipatie

- Het vormgeven van kinderparticipatie is een verantwoordelijkheid van de leidinggevenden en uiteraard een taak van de groepsleiding.
- Het vormgeven van kinderparticipatie is voortdurend een aandachtspunt in het omgaan van de leiding met de kinderen.
- De wijze waarop elke BSO kinderparticipatie vormgeeft wordt aan de centra overgelaten.
- Kinderparticipatie bestaat uit structureel ingevoerde en georganiseerde activiteiten.
- Kinderparticipatie geldt voor alle leeftijden.
- Om de twee jaar houdt B4KIDS een tevredenheidsonderzoek onder een steekproef van de kinderen van acht jaar en ouder.
- Kinderen van zes jaar en ouder mogen klachten voorleggen aan de klachtencommissie.

Handvest kinderinspraak voor de kinderen van de buitenschoolse opvang Pandora

Op de buitenschoolse opvang Pandora mag je over een aantal zaken meedenken en meebeslissen.

Dat is een recht waar jullie met de groepsleiding over kunnen praten.

De groepsleiding organiseert regelmatig activiteiten om te weten hoe jullie over dingen denken.

Ze houden rekening met jullie mening.

Jullie mogen meebeslissen over:

- activiteiten
- regels
- eten en drinken
- nieuw speelgoed
- hoe de ruimte er uit ziet
- hoe de buitenruimte er uit ziet

Jullie mogen meedenken over

- nieuwe groepsleiding

Regelmatig zal aan jullie worden gevraagd wat jullie leuk vinden en wat jullie niet zo leuk vinden op de buitenschoolse opvang.

Als je zes jaar of ouder bent en er is iets op de buitenschoolse opvang wat je helemaal niet leuk vindt, dan mag je daar bij de leiding over klagen. Je kan dat dan zeggen of een brief schrijven.

(als je iets niet begrijpt, vraag het dan aan de groepsleiding)

Wat is kinderpaticipatie?

Kinderparticipatie is een manier van werken waarbij kinderen inspraak hebben bij de dagelijkse gang van zaken in de buitenschoolse opvang.

Er wordt geluisterd naar de mening van kinderen, een mening die zij uitspreken of via andere signalen (non-verbaal) uitdrukken.

Het betrekken van kinderen bij bepaalde beslissingen van de buitenschoolse opvang is een recht waar de kinderen de leiding op aan kunnen spreken.

Meerwaarde van kinderpaticipatie:

Kinderparticipatie verhoogt de betrokkenheid van de kinderen bij het groepsgebeuren.

Door goed te luisteren naar kinderen weet je wat kinderen bezighoudt en kan de leiding daar beter op inspelen. De mening van kinderen wordt serieus genomen.

Kinderen worden gestimuleerd na te denken en met elkaar te praten over bepaalde zaken zodat zij zich een mening kunnen vormen waarnaar geluisterd wordt.

Kinderen denken mee (en beslissen mee) over b.v. activiteiten, regels en afspraken, aanschaf speelgoed, inrichting van de groepsruimte, rekening houdend met de beperkingen die het groepsgebeuren met zich meebrengt. De mening van de kinderen is belangrijk, maar zij bepalen niet alles. De leiding geeft duidelijke randvoorwaarden aan, zoals budget, veiligheidsnormen etc.

Om ervoor te zorgen dat kinderpaticipatie structureel wordt ingevoerd zal er op iedere BSO locatie een ideeënbus komen, waar kinderen hun wensen, klachten, tips etc. in kunnen doen.

Om de 2 jaar zal een tevredenheidsonderzoek gehouden worden onder de kinderen vanaf 6 jaar in de vorm van een enquête of mondeling.

Eens per kwartaal zal het onderwerp "kinderparticipatie" besproken worden in het BSO-overleg.

De pm'ers die bij de BSO werken dienen naast de gewone pm'er vaardigheden over de volgende basisvaardigheden te beschikken:

Zij dienen open te staan voor kinderpaticipatie en oren te hebben voor de mening van **alle** kinderen.

Kinderparticipatie is een onderdeel van het introductieprogramma, het sollicitatiegesprek en het functioneringsgesprek bij BSO-pm'ers.

Ouders zullen regelmatig op de hoogte gehouden worden over kinderpaticipatie via de nieuwsbrief en mondeling van de pm'ers indien daar aanleiding toe is.

2. INSTRUMENTEN OM KINDERPARTICIPATIE IN UW ORGANISATIE TE METEN

2. INSTRUMENTEN OM KINDERPARTICIPATIE IN UW ORGANISATIE TE METEN.

Drie instrumenten

Er zijn drie instrumenten ontwikkeld om kinderpaticipatie in uw organisatie te meten.

A. Een instrument voor het management: Welke participatiegraad heeft uw organisatie?

B. Een instrument voor de pm'ers: inventarisatie kinderpaticipatie voor de groepsleiding

C. Een instrument voor kinderen: Heb je iets te vertellen op de BSO?

Het gebruik van de instrumenten

De instrumenten zijn bedoeld om te kijken hoe het onderwerp kinderpaticipatie in uw organisatie leeft en om de discussie over kinderpaticipatie op gang te brengen of om de discussie te verdiepen.

De ervaring heeft geleerd dat een combinatie van de resultaten van de drie instrumenten een goed beeld geeft en aanleiding tot een discussie.

De instrumenten zijn ook goed los te gebruiken. De inventarisatie door de pm'ers is voor hen aanleiding om goed na te denken over wat zij met kinderpaticipatie willen en hoe zij er nu mee omgaan. Dit levert vaak meteen al een discussie op (al tijdens het invullen van de lijst).

De inventarisatie bij de kinderen verdient wel een goede voorbereiding. Het is belangrijk om daar ook voor de kinderen een vervolg aan te geven.

De inventarisatie van het management geeft een globaal beeld van de wijze waarop kinderpaticipatie in de organisatie leeft. Als het goed is komen de resultaten overeen met de inventarisatie door de pm'ers. Als deze resultaten niet matchen dan is dit uiteraard een goed aanknopingspunt voor een discussie.

A. Een instrument voor het management

Welke participatiegraad heeft uw organisatie?

Inleiding

Door het invullen van deze participatie lijst krijgt u inzicht in de mate waarop kinderen in uw organisatie participeren.

U zult ontdekken dat u tijdens het invullen van deze lijst na gaat denken over de wijze waarop en de mate waarin kinderen in uw organisatie invloed hebben.

Wij hebben een selectie gemaakt van een aantal onderwerpen: activiteiten, speelgoed aanschaffen, waar kunnen kinderen spelen, uitstapjes, eet/drinkmomenten, spelen met de computer, regels en straffen, inrichting van de ruimte, sollicitanten en stagiaires en hoe er gereageerd wordt op de inbreng van kinderen.

Uiteraard zijn er meer onderwerpen te onderzoeken.

Per onderwerp zal de participatie graad verschillen. Deze vragenlijst is onder andere bedoeld om met de groepsleiding in discussie te gaan over de wijze waarop kinderen invloed hebben, en wat wenselijk zou zijn voor de organisatie. De groepsleiding kan de lijst ook invullen.

U zou er voor kunnen kiezen de lijst één keer in te vullen met een wenselijke situatie en één keer met de feitelijke situatie. Dit levert dan goede input voor een startgesprek. Houd u hierbij rekening dat het voor verschillende leeftijdsgroepen andere resultaten kunnen geven.

Uitleg van de participatie graden

1. Er wordt de kinderen niets gevraagd de pm'ers bepalen wat er gebeurt
2. Er wordt de kinderen niets gevraagd de pm'ers geven wel informatie aan de kinderen over wat er gaat gebeuren
3. De pm'ers vragen aan de kinderen wat ze willen, maar de pm'ers beslissen
4. De pm'ers vragen aan de kinderen wat ze willen, in gezamenlijk overleg wordt besloten wat er gebeurt
5. De pm'ers vragen aan de kinderen wat ze willen en de kinderen bepalen wat er gebeurt.

Geef achter de gradatie aan in hoeveel % van de gevallen u denkt dat het gebeurt (uiteraard is dit een indicatie). U hoeft niet op 100% uit te komen.

Voorbeeld:

Activiteiten	De groepsleiding start een activiteit zonder overleg en informatie aan de kinderen. De groepsleiding bepaalt wat er gebeurt.	1	5%
	De groepsleiding vertelt aan de kinderen wat zij van plan zijn en starten dan de activiteit, de kinderen hebben geen inbreng.	2	10%
	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat zij willen, dit wordt geïnventariseerd, de leiding neemt het besluit	3	60%
	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat zij zouden willen, er wordt overlegd en gezamenlijk besloten welke activiteit wordt uitgevoerd.	4	20%
	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat zij willen, er is een inventarisatie en de mening van de kinderen heeft de doorslag.	5	5%

Interpretatie van de uitkomsten:

Scoren bij u de graden 1 en 2 en hoog in % dan ligt de participatie graad in uw organisatie laag. Ligt de score het hoogst bij 3 dan is er wel overleg met de kinderen maar dan is de leiding bepalend. Ligt de score het hoogst bij 4 dan is er veel overleg en hebben kinderen een duidelijke stem in uw organisatie. Er is evenwicht tussen de invloed van groepsleiding en kinderen. Heeft u een hoog percentage bij 5 dan hebben de kinderen een grote stem in uw organisatie.

Verwerking van de scores

Invulvoorbeeld

	een	twee	drie	vier	vijf
Activiteiten	0 %	10 %	20 %	60 %	10 %
speelgoed aanschaf	0	20	30	30	5
waar spelen	0	20	30	40	5
Uitstapjes	0	20	20	60	0
eet/drink	0	20	30	60	0
Computer	0	50	20	0	0
regels/straf	0	20	30	60	0
Inrichting	0	20	30	50	0
Sollicitant	0	100	0	0	0
Kinderen geven iets aan	0	0	10	80	20
Totaal	0	280	220	440	40

Uit dit overzicht blijkt dat in uw organisatie de pm'ers in gezamenlijk overleg met de kinderen bepalen wat er gebeurt.

De kinderen worden in ieder geval altijd geïnformeerd over de activiteiten en er wordt naar ze geluisterd.

Score participatiegraad

	een	twee	drie	vier	vijf
Activiteiten					
speelgoed aanschaf					
waar spelen					
Uitstapjes					
eten/drinken					
Computer					
regels/straf					
Inrichting					
sollicitanten					
Kinderen					
totaal score					

Vragenlijst participatiegraad organisatie

			%
Activiteiten	De groepsleiding start een activiteit zonder overleg en informatie aan de kinderen. De groepsleiding bepaalt wat er gebeurt.	1.	
	De groepsleiding vertelt aan de kinderen wat zij van plan zijn en starten dan de activiteit, de kinderen hebben geen inbreng.	2.	
	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat zij willen, dit wordt geïnventariseerd, de leiding neemt het besluit.	3.	
	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat zij zouden willen, er wordt overlegd en gezamenlijk besloten welke activiteit wordt uitgevoerd.	4.	
	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat zij willen, er is een inventarisatie en de mening van de kinderen geeft de doorslag.	5.	
Speelgoed aanschaf	De groepsleiding koopt het speelgoed zonder de kinderen te informeren en zonder overleg met de kinderen.	1.	
	De groepsleiding vertelt aan de kinderen dat er nieuw speelgoed komt, de groepsleiding schaft het aan zonder overleg met hen.	2.	
	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat zij willen, er wordt geïnventariseerd, de groepsleiding bepaalt wat er wordt aangeschaft.	3.	
	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat zij willen, in gezamenlijk overleg wordt besloten wat er wordt aangeschaft.	4.	
	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat zij willen, er is een inventarisatie en de mening van de kinderen geeft de doorslag.	5.	
Waar spelen	De groepsleiding bepaalt waar de kinderen spelen, zonder de kinderen te informeren.	1.	
	De groepsleiding informeert de kinderen over waar er gespeeld kan worden. Wat de leiding bepaald gebeurt.	2.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen waar zij zouden willen spelen, de leiding bepaalt uiteindelijk waar er gespeeld wordt.	3.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen, in gezamenlijk overleg wordt besloten waar er gespeeld wordt.	4.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen, de kinderen bepalen waar er gespeeld wordt.	5.	
Uitstapjes	De groepsleiding bepaalt zonder overleg waar het uitstapje naar toe gaat.	1.	
	De groepsleiding vertelt aan de kinderen wat de plannen zijn. Wat de leiding bedacht heeft gebeurt.	2.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen wat zij willen. De leiding bepaalt wat er gebeurt.	3.	
	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat zij willen, er wordt overlegd en er wordt samen besloten wat er gebeurt.	4.	
	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat zij willen. De kinderen bepalen het uitstapje.	5.	
Eet/drink momenten	De groepsleiding bepaalt wanneer er gegeten/gedronken wordt (of de leiding heeft ooit bepaalt wanneer deze momenten zijn zonder overleg).	1.	
	De groepsleiding geeft informatie over de eet en drinktijden, de kinderen hebben hierop geen invloed.	2.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen wanneer zij zouden willen eten/drinken, de mening van de groepsleiding is bepalend.	3.	
	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat zij willen, samen wordt bepaald wanneer de eet/drinkmomenten zijn.	4.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen, de kinderen bepalen wanneer de eet/drinkmomenten zijn.	5.	

Computers/play station	De groepsleiding bepaalt wanneer en wie er met de computer speelt.	1.	
	De groepsleiding informeert de kinderen wie er mag spelen, de leiding bepaalt.	2.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen, de groepsleiding bepaalt hoe het gebeurt.	3.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen, gezamenlijk wordt besloten.	4.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen, de mening van de kinderen wordt uitgevoerd.	5.	
Regels en straffen	De groepsleiding bepaalt de regels/straffen, zij geven hier geen informatie over.	1.	
	De groepsleiding vertelt welke regels en straffen er zijn. De leiding heeft bepaalt.	2.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen welke regels en straffen er gelden, de mening van de groepsleiding geeft de doorslag.	3.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen welke regels en straffen er gelden, gezamenlijk wordt besloten.	4.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen welke regels en straffen er gelden, de mening van de kinderen wordt gevolgd.	5.	
Inrichting ruimte	De groepsleiding bepaalt hoe de ruimte wordt ingericht zonder de kinderen te informeren.	1.	
	De groepsleiding informeert de kinderen over de plannen. De kinderen hebben geen inbreng.	2.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen over de inrichting. De mening van de groepsleiding wordt gevolgd.	3.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen over de inrichting. In gezamenlijk overleg wordt besloten.	4.	
	De groepsleiding overlegt met de kinderen over de inrichting. De mening van de kinderen wordt uitgevoerd.	5.	
Sollicitanten Stagiaires	De nieuwe groepsleiding verschijnt zonder dat de kinderen iets weten.	1.	
	De groepsleiding informeert de kinderen over het komen van nieuwe leiding.	2.	
	De groepsleiding betreft kinderen in de procedure. De groepsleiding bepaalt wie er komt.	3.	
	De kinderen hebben invloed op de sollicitatieprocedure. In overleg met hen wordt de nieuwe leiding aangenomen.	4.	
	De kinderen hebben invloed op de sollicitatieprocedure. De mening van de kinderen heeft de doorslag bij het aannemen van nieuwe leiding.	5.	
Kind(eren) geven zelf aan iets te willen (signalen)	De leiding luistert niet naar de kinderen.	1.	
	De leiding luistert naar de kinderen maar doet hier niets mee.	2.	
	De leiding luistert naar de kinderen en overlegt met hen hoe zij iets zouden willen, De leiding bepaalt wat er gebeurt.	3.	
	De leiding luistert naar de kinderen en overlegt met hen en anderen. In gezamenlijk overleg wordt bepaald wat er gebeurt.	4.	
	De leiding luistert naar de kinderen, in overleg met de kinderen wordt de mening/ideeën van de kinderen uitgevoerd.	5.	

B. Een instrument voor de groepsleiding: inventarisatie kinderparticipatie voor de groepsleiding

Handleiding bij Vragenlijst

“Heb je iets te vertellen op de BSO?”

Deze vragenlijst geeft een overzicht van de ideeën van kinderen vanaf 8 jaar over kinderparticipatie op de BSO.

Hoe kun je de lijst gebruiken:

- als je al een tijdje bezig bent met kinderparticipatie kun je de lijst gebruiken om na te gaan of er voor de kinderen iets veranderd is.
- als je zou willen beginnen met kinderparticipatie en je wilt met de kinderen een gesprek over kinderparticipatie op gang brengen.

Uitleg aan de kinderen

Uit de praktijk blijkt dat de lijst alleen een beeld geeft als je de resultaten per groep vergelijkt. Het aanbieden van de lijst aan de hele groep is daarom gewenst. De lijst is bedoeld voor kinderen vanaf 8 jaar.

Geef de kinderen instructie als ze de lijst gaan invullen. Belangrijk bij de instructie is dat de groepsleiding eerst het gebruik van de kleuren uitlegt. De kinderen moeten goed het verschil tussen deze vier kleuren begrijpen. Loop dan samen met de kinderen de vragen door. Daarna mag de groepsleiding niet meer helpen. Uit de praktijk blijkt dat er dan beïnvloeding optreedt.

Het beste zou zijn als iemand anders (leiding van een andere groep of manager) de vragenlijst uitlegt. Als je kiest voor het laatste maak je het voor de kinderen wel heel echt en geeft het een belangrijk tintje.

Vorbereiding

- zorg voor genoeg lijsten
- stickers of kleurpotloden
- geef iedereen ook een pen/potlood

Belangrijk:

Vertel aan de kinderen wanneer zij de resultaten horen (binnen twee weken) en wat er met de resultaten gebeurt!!

Geef er dan ook een vervolg aan.

Verwerken van de resultaten

Uit de praktijk blijkt dat de lijst alleen een beeld geeft als je de resultaten per groep vergelijkt. Bij het uittesten is gebleken dat er binnen één groep een divers beeld over kinderparticipatie bestaat. Als je een samenvatting van alle lijsten (per groep) maakt dan krijg je een beeld waar je iets mee kunt.

Als er meer groepen meedoen kun je per groep een resultaat maken en daarna alle groepen bij elkaar tellen. De verschillen per groep kunnen aanleiding zijn voor een teamdiscussie.

Deel de kinderen de resultaten mee. Als je het gebruikt om na een jaar te testen dan zou je met de kinderen kunnen kijken of er op bepaalde onderwerpen dus meer aandacht voor participatie zou moeten zijn. Gebruik je vragenlijst om te starten met het onderwerp dan kun je met de kinderen vaststellen op welke onderwerpen jullie in ieder geval aan de slag willen gaan het komende jaar.

Natuurlijk kun je dit mondeling doen maar je kunt er ook een groot overzicht van maken of een nieuwsbrief voor de kinderen. Op deze manier worden ouders ook geïnformeerd.

Denk bij de interpretatie van de resultaten aan de volgende dingen:

- kinderen vullen de lijst in op basis van ervaringen die kort geleden zijn gebeurd. Als je ooit eens iets met inrichting gedaan hebt met kinderen zullen zij zich dat niet meer herinneren en waarschijnlijk rood of geel antwoorden.
- de individuele lijst zegt iets over de beleving van dat specifieke kind.

Voorbeeld:

De vragenlijst is uitgetest door een BSO die al twee jaar bezig is met het onderwerp kinderparticipatie. De lijst is door 13 kinderen ingevuld.
Het leverde het volgende beeld op.

Activiteit	Welke kleur geef je?	Conclusie
<i>De activiteit die jullie op een middag gaan doen.</i>	rood: 0 keer geel: 8 groen: 5 blauw: 1	Hier geeft de doorslag dat de activiteiten grotendeels door de pm'er worden bedacht
Als er nieuw speelgoed gekocht mag worden.	rood: 0 geel: 8 groen: 3 blauw: 0	
Spelen na schooltijd	rood: 0 geel: 3 groen: 9 blauw: 3	
Het uitstapje in de vakantie	rood: 0 geel: 8 groen: 6 blauw: 0	
Als je uit school komt en gaat eten/drinken.	rood: 2 geel: 1 groen: 4 blauw: 6	
De regels bij de computer	rood: 4 geel: 6 groen: 3 blauw: 0	
De regels in de groep	rood: 3 geel: 2 groen: 3 blauw: 6	
De inrichting van de groepsruimte.	rood: 2 geel: 6 groen: 5 blauw: 1	
Als er nieuwe groepsleiding komt.	rood: 11 geel: 2 groen: 0 blauw: 0	
Jij wilt iets veranderen op de BSO.	rood: 1 geel: 0 groen: 7 blauw: 5	

Inventarisatie kinderparticipatie voor groepsleiding

Maak met behulp van het bijgevoegde schema een analyse van de graad van kinderparticipatie van je groep. Er zijn vijf graden waarop de participatie plaatsvindt. Je mag kiezen of je een cijfer gebruikt of een kleur. Als je een kleur gebruikt is het makkelijker in één keer te zien wat bij jullie de participatie graad is. Het nadeel ervan is dat je het moeilijk kunt kopiëren.

Vul de lijst samen met je collega('s) van de groep in.

Er zijn twee kolommen om de graad in te vullen. In de eerste kolom vul je in hoe de situatie nu is en in de tweede kolom hoe je de participatiegraad zou wensen voor de toekomst.

Wil je weten hoe bij jullie de participatie zich ontwikkeld dan zou je de lijst over een tijdje nog een keer kunnen invullen en vergelijken met de eerste ingevulde kolom.

Uitleg van de participatie graden

1/geel	Er wordt de kinderen <i>niets gevraagd</i> de groepsleiding bepaalt wat er gebeurt.
2/blauw	Er wordt de kinderen <i>niets gevraagd</i> de groepsleiding geeft <i>wel informatie</i> aan de kinderen over wat er gaat gebeuren.
3/groen	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat ze willen/ de kinderen komen met een voorstel <i>maar de groepsleiding beslist</i> .
4/oranje	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat ze willen/ de kinderen komen met een voorstel <i>in gezamenlijk overleg wordt besloten wat er gebeurt</i> .
5/rood	De groepsleiding vraagt aan de kinderen wat ze willen/ de kinderen komen met een voorstel <i>de kinderen bepalen wat er gebeurt</i> .

Inventarisatie Kinderparticipatie:

ingevuld door..

.....

Groep, datum .....

Leeftijd van de kinderen:

Waarover	Participatiegraad zoals het nu is (cijfer of kleur)	Participatiegraad zoals je het in de toekomst zou willen. (cijfer of kleur)	Vorm van de participatie Denk aan spel, vergaderen, observeren, overleg, enquête, krantje, individuele gesprekken, ideeënbus enz
Naam van de bso			
Vrij spel			
Activiteiten			
Speelgoed aanschaf			
Speelgoed van thuis			
Waar spelen			
Huiswerk			
Uitstapjes			
Eetmomenten			
Welkom nieuwe kinderen			
Computers			
Vakantie activiteiten			
Regels en afspraken			
Straffen			
Inrichting binnenruimte			

Inrichting buitenruimte			
Waarover	Participatiegraad zoals het nu is <i>(cijfer of kleur)</i>	Participatiegraad zoals je het in de toekomst zou willen. <i>(cijfer of kleur)</i>	Vorm van de participatie <i>Denk aan spel, vergaderen, observeren, overleg, enquête, krantje, individuele gesprekken, ideeënbus enz</i>
Thema's			
Sollicitanten			
Stagiaires			
Gasten en bezoek			
Zelfstandigheid			
Dagindeling			
Breng- en haalmomenten			
Budget (speelgoed)			
Feesten			

C. Een instrument voor kinderen

Heb je iets te vertellen op de BSO?

Naam: **Groep :**   **Leeftijd:**   **Datum:**

Wil je weten hoeveel jij mag meepraten over wat er gebeurt op jouw BSO?
Vul dan het lijstje wat hieronder staat. Over 10 dingen wordt jouw mening gevraagd.
Je krijgt vier kleuren stiften/stickers om de vragen in te vullen.
Iedere kleur laat zien hoe jij er over denkt.

Kleur roze: De groepsleiding regelt alles en vraag niets aan jou.

Kleur geel: De groepsleiding vraagt aan jou wat je wilt. De groepsleiding bepaalt wat er gebeurt.

Kleur oranje: Wat er gebeurt hebben de groepsleiding en jullie samen bedacht.

Kleur blauw: Wat er gebeurt is wat jullie willen.

**Als je vindt dat er soms twee kleuren in een vakje horen dan kan dit ook.
Wil je iets erover zeggen dan kun je dat in de laatste rij er bijschrijven.**

	Welke kleur geef je?	Ik wil hier iets over zeggen
<i>De activiteit die jullie op een middag gaan doen</i>		
Als er nieuw speelgoed gekocht mag worden		
Spelen na schooltijd		
Het uitstapje in de vakantie		

Als je uit school komt en gaat eten/drinken		
De regels bij de computer		
De regels in de groep		
De inrichting van de groepsruimte		
Als er nieuwe groepsleiding komt		

De laatste vraag is ietsje anders:

Jij wilt iets veranderen op de BSO:

Kleur roze: de groepsleiding luistert niet naar jou.

Kleur geel: de groepsleiding luistert naar je maar doet niets met wat jij zegt.

Kleur oranje: de groepsleiding luistert naar je en samen maken jullie een plan. Wat er gebeurt is iets wat jullie samen hebben bedacht.

Kleur blauw: de groepsleiding luistert naar je en samen maken jullie een plan. Wat er gebeurt is wat jij wilt.

	Welke kleur geef je?	Ik wil hier iets over zeggen
<i>Jij wilt iets veranderen op de BSO</i>		

Dank je wel voor het invullen!

3. OUDERS EN KINDERPARTICIPATIE

3. OUDERS EN KINDERPARTICIPATIE

Ouders brengen hun kinderen met bepaalde verwachtingen naar de BSO. In het intakegesprek horen zij wat de pedagogische werkwijze is. Door te werken aan kinderpaticipatie zullen er mogelijk werkwijzen in de BSO gaan veranderen. Dit kan voor ouders soms een verrassing zijn.

Het is daarom goed om ouders bij kinderpaticipatie te betrekken.

Over het algemeen zijn ouders erg tevreden over het werken met kinderpaticipatie. De meeste ouders zijn tevreden als ze merken dat hun kinderen het meer naar hun zin hebben.

1. Achtergrond

Invloed van ouders

Het is van belang om vast te stellen welke invloed ouders hebben op het beleid van kinderpaticipatie. Zijn alle ouders betrokken bij de ontwikkeling van het kinderpaticipatie beleid of alleen de ouderraad? Welke rol speelt de invloed van de kinderen? Wat is voor de organisatie doorslaggevend: de mening van de kinderen of die van de ouders?

Vooraf is het goed om deze vragen te beantwoorden en kaders vast te stellen. Voor de kinderen is het dan duidelijk hoe de invloed van ouders ligt (bijvoorbeeld bij een meningsverschil tussen kinderen en ouders) en voor ouders is het helder welk beleid de organisatie hierin voert.

Weerstand van ouders

De ervaring heeft geleerd dat er ouders zijn die uit pedagogische overwegingen tegen kinderpaticipatie zijn. Deze ouders vinden het belastend voor kinderen dat zij een eigen mening moeten gaan vormen "laat die kinderen lekker spelen", is dan de opmerking die ouders hebben.

Ouders kunnen bezorgd zijn over de kaders waarbinnen kinderpaticipatie plaatsvindt: "hebben kinderen dan opeens alles voor het zeggen??"

Onderwerpen waarop de mening van ouders en kinderen kunnen botsen zijn bijvoorbeeld:

- zelfstandigheid en veiligheid
- uitjes, vakantieprogramma
- thema's
- voeding
- dvd, computer en tv in de BSO
- buiten spelen

Voor al deze onderwerpen geldt dat de ouders worden geïnformeerd over de kaders waarbinnen participatie plaatsvindt. Dit biedt ouders duidelijkheid. Geef daarbij aan wat het oplevert om met participatie te werken en dat kinderen die niet mee willen doen het ook echt niet hoeven. Ouders hechten erg veel waarde aan het vergroten van zelfstandigheid, zelfvertrouwen, verantwoordelijkheid en betrokkenheid van hun kinderen.

Wijze van betrekken van ouders

Ouders kunnen op verschillende manieren betrokken worden:

- informeren via een nieuwsbrief over kinderp participatie,
- het schrijven van een stukje over kinderp participatie in de reguliere nieuwsbrief,
- bij veranderingen kinderen een tentoonstelling laten maken,
- ouders uitnodigen voor een ouderavond.

Met name dit laatste is een manier om ouders heel direct te informeren over wat kinderp participatie inhoudt en met hen in discussie te gaan. Een aantal voorbeelden van het werken met een ouderavond zijn in de praktijk uitgewerkt en op in dit werkboek te lezen.

Naast de beschrijving van de ouderavond is een themapakket "Kinderp participatie en Ouders" bij JSO te leen. In dit pakket zitten voorbeelden van werkvormen voor een ouderavond. Informatie hierover bij JSO: 0182 - 547888

2. Ouderavond kinderp participatie

Doelen van de ouderavond

Met de ouderavond kan de buitenschoolse opvang verschillende doelen hebben, bijvoorbeeld:

- ouders informeren en enthousiasmeren over kinderp participatie
- beleving van de kinderen over kinderp participatie
- kinderp participatie in de praktijk laten zien
- mening van de ouders polsen over kinderp participatie

Afhankelijk van het doel is de ouderavond meer of minder actief. Bij het informeren en enthousiasmeren zijn de groepsleiding en de kinderen grotendeels aan het woord. Bij het laten zien van kinderp participatie in de praktijk, zijn de kinderen en/of ouders actief. Bij het polsen van de mening van de ouders, worden de ouders betrokken in de discussie.

Het betrekken van kinderen bij de ouderavond

Kinderp participatie is een onderwerp dat direct het werken met de kinderen betreft. Het is daarom leuk en zinvol om de kinderen te betrekken bij de uitvoering van de ouderavond.

De ouders horen de mening van de kinderen over onderwerpen die hen aangaan en kunnen aan de hand van de reacties van kinderen zien of de kinderen enthousiast zijn. De kinderen kunnen op diverse manieren betrokken worden bij de organisatie van de ouderavond. De wijze waarop zijn betrokken worden is afhankelijk van de capaciteiten van de kinderen en van de groepsleiding.

De bijdrage van de kinderen kan op de volgende manieren plaatsvinden:

- Kinderen maken de uitnodiging.
- Kinderen zijn indirect aanwezig bij de ouderavond; in filmbeelden of resultaat van kinderp participatie laten de kinderen zien hoe ze met participatie bezig zijn en wat het voor hun oplevert.
- (een aantal) Kinderen worden uitgenodigd voor de ouderavond en hebben een taak, in vorm van catering o.i.d. Kinderen zien en horen wat de groepsleiding over hun vertelt aan de ouders.
- Kinderen worden uitgenodigd en betrokken in de gesprekken en discussie over kinderp participatie.
- Kinderen organiseren samen met de groepsleiding een ouderavond.

JSO heeft een aantal werkvormen uitgewerkt om op de ouderavond in te zetten. De werkvormen zijn gekoppeld aan het doel van de ouderavond. In een themakoffer: "kinderparticipatie en ouders" die u kunt lenen bij JSO vindt u de spelen, met een aantal materialen verder uitgewerkt.*

Inhoud van de themakoffer: Kinderparticipatie en ouders.

Doel: ouders informeren en enthousiasmeren:

Doelgroep: kinderen en ouders

Werkvorm: Film gemaakt door de kinderen over kinderpaticipatie

Doelgroep: ouders/de kinderen ondersteunen

Werkvorm: Hoge Hoed: vragen en antwoorden op papiertjes in een Hoge Hoed.

Doel: beleving van de kinderen over kinderpaticipatie

Doelgroep: kinderen en ouders

Werkvorm: tentoonstelling van de kinderen over kinderpaticipatie

Doelgroep: kinderen en ouders

Werkvorm: spel door de kinderen bedacht (bv Hints)

Doel: meningen van ouders over kinderpaticipatie

Doelgroep: ouders

Werkvorm: maken van een nieuwskrant

Doelgroep: ouders

Werkvorm: Zwietspel met stellingen

Doel: kinderpaticipatie in de praktijk

Doelgroep: ouders

Werkvorm: dobbelsteen spel: openvragen, stellingen, tekenopdrachten

Doelgroep: ouders en kind

Werkvorm: Twister principe

*deze materialen zijn helaas niet meer leverbaar

3. Stappenplan voor het opzetten van een ouderavond

Stap 1.

Bespreek in de teamvergadering welke doelstelling jullie hebben met de ouderavond. (Waarom houd je de avond, wat wil je ouders vertellen en wat wil je van hen te weten komen?)

Stap 2.

Als er een ouderraad is, bespreek met de ouderraad wat zij wil en welke rol zij heeft in het organiseren, de voorbereiding en op de avond zelf.

Stap 3.

Betrek je de kinderen in de opzet/voorbereiding van de avond?

Informeer je de kinderen over deze avond?

Stap 4.

Een datum vaststellen en het informeren van de ouders (via een nieuwsbrief, of met een aparte brief)

Stap 5.

De voorbereiding (eventueel samen met kinderen) en uitvoering van de ouderavond.

Stap 6.

Terugkoppeling naar de kinderen.

Stap 7.

Heeft de ouderavond consequenties voor het pedagogisch werken/beleid?

Stap 8.

Verslag van de ouderavond/ terugkoppeling naar ouders.

4. Voorbeelden van ouderavonden:

a. Ouderavond: kinderen en ouders aanwezig

Hoofddoel van de avond:

Verkenning van de gedachten die de deelnemers hebben rond een bepaald onderwerp.

Methodiek

Discussie in de vorm van het lagerhuis discussie model.

Duurt ongeveer 30 minuten.

Vorbereiding

In de oudercommissie, teamvergadering en kindervergadering wordt gevraagd om over een bepaald onderwerp drie stellingen te bedenken. Deze stellingen worden ingebracht op de ouderavond. De discussie op de avond werkt het beste als elke partij een eigen thema heeft.

Uitvoering

Er zijn 3 partijen: ouders, kinderen en groepsleiding en een gespreksleider. Er zijn 9 stellingen over verschillende thema's. De drie partijen brengen allen 3 stellingen in.

Zet genoeg stoelen in een rij naast elkaar of verdeel de ruimte in 2 zijdes: een rij of zijde voor de voorstanders en een rij of zijde voor de tegenstanders.

Laat voldoende ruimte tussen de twee rijen.

De gespreksleider brengt een stelling in. Iedereen gaat een keuze maken.

Spelers die nog geen mening hebben, staan langs de zijlijn van de open tussenruimte. Spelers mogen wanneer zij een andere mening krijgen van positie wisselen. Spelers die eerst geen mening hadden, kunnen in het spel plaatsnemen bij voor- of tegenstanders.

De gespreksleider nodigt deelnemers uit, nadat zij een plaats hebben ingenomen, om hun standpunt toe te lichten. De deelnemers wordt gevraagd op elkaar te reageren. Ga zo alle stellingen langs. De stellingen kunnen op een flap-over staan of bijvoorbeeld geprojecteerd worden op een scherm.

De spelers kunnen iedere keer opnieuw hun gedachten vormen over het thema. Hierdoor ontstaat er ook een bredere verkenning, reflectie rond het thema.

Nabespreking

Daarna een nabespreking om de opmerkelijke zaken samen te vatten. In de nabespreking kan de gespreksleider belangrijkste standpunten benoemen. Tijdens het gesprek wordt duidelijk wat de mening van de deelnemers is over een onderwerp en de argumentatie erbij.

Afsluiting

Trek een conclusie en spreek af wat er met de resultaten gedaan wordt. Koppel de ouderavond terug naar de kinderen.

Spelregels Lagerhuis

- 1. Er wordt gediscussieerd over de stellingen.**
- 2. De gespreksleider brengt de stellingen in.**
- 3. Pas na de presentatie van de stelling wordt er gediscussieerd.**
- 4. Deelnemers moeten positie kiezen: VOOR, TEGEN of TWIJFEL.**
- 5. Tijdens de discussie kunnen deelnemers van positie veranderen.**
- 6. Alleen degenen die VOOR of TEGEN zijn, zijn aan het woord. Bij TWIJFEL zwijgt men.**
- 7. Er is maar één persoon tegelijk aan het woord.**
- 8. Wanneer twee gespreksdeelnemers tegelijkertijd het woord nemen, bepaalt de gespreksleider wie aan het woord is.**
- 9. De gespreksleider bepaalt het moment waarop de discussie over een stelling stopt.**

b. Ouderavond, alleen ouders met instemming van de kinderen

Aanleiding voor de avond is een discussie die de kinderen gevoerd hebben. Bijvoorbeeld bespreking van de regels in de BSO (eetregels, omgangsregels, zelfstandig naar buiten gaan, tv kijken op de BSO, computeren op de BSO, meenemen van vriendjes enzovoorts) Van deze discussie is een verslag beschikbaar voor de ouders, van de pm'ers of van de kinderen, misschien een film opname.

De kinderen zijn ervan op de hoogte dat de ouders over de uitkomsten gaan praten. Zij hebben zelf al de uitkomsten gezien en wellicht ook met hun ouders hierover gesproken.

Voor ouders kan het een extra stimulans zijn om te komen als kinderen er thuis ook over gesproken hebben.

De bedoeling van de avond is tweeledig:

- ouders informeren over kinderp participatie en hoe de pm'ers hierover denken,
- te weten komen van ouders hoe zij t.o.v. kinderp participatie staan, hun grenzen leren kennen, dit met name om toekomstig beleid uit te kunnen zetten. Het onderwerp van wat gekozen is dient als voorbeeld.

Invulling van de ouderavond:

- *opening en welkom*
- *reden en bedoeling* van de avond toelichten, uitleggen begrip kinderp participatie.
- *presentatie* van de discussie met de kinderen (film, andere materialen), de resultaten van de discussie met de kinderen vormen uitgangspunt van gesprek. Bijvoorbeeld: regels ten aanzien van het gebruik van de televisie en computer in de BSO. Kinderen hebben uitgesproken mening hierover. Zij zelf kunnen bepalen welke programma's zij op de televisie willen kijken zonder inmenging van de pm'ers. Kinderen willen zo lang als zij zelf willen achter de computer zitten.
- *discussie met de ouders.*

Mogelijke manieren om hierover met de ouders te praten:

- Stellingen in kleine groepjes, bij elk groepje ook een pm'er aanwezig,
- Spelvorm: zelfde type spel als in het participatie werkboek 'Bofferds' (zie bij literatuur),
- Stille wanddiscussie: stellingen op borden, ouders kunnen rondlopen en hun mening opschrijven, daarna gezamenlijk bespreken.

Discussie onderwerpen:

- Vinden ouders dat kinderen 'regels' zelf mogen bepalen?
- Bij welke onderwerpen kunnen zij zich dit voorstellen en bij welke onderwerpen niet?
- Welke grens verwachten zij dat de BSO stelt?

Voorbeelden van stellingen:

- Kinderp participatie maakt het voor de kinderen leuker om naar de BSO te gaan.
- Kinderp participatie betekent: kinderen mogen over *alles* inspraak hebben.
- Ouders hebben een doorslaggevende stem: als kinderen aangeven iets graag te willen en ouders zijn daar tegen dan gaat de wens van de kinderen niet door.

Afsluiting van de avond: conclusie, aangeven wat het vervolg is van de avond.

5. Literatuur over ouders betrekken:

Voor het betrekken van ouders bij het werken in het kindercentrum zijn een aantal boeken geschreven en video's gemaakt. Het gaat niet specifiek over kinderparticipatie.

Geef ze een stem! Ouderpanels in de buitenschoolse opvang.

I. Ligtermoet en L. Schreuder, uitgave van het NJI; www.nji.nl

Ouders betrekken bij kindercentra. Het Kan!, Ingrid Ligtermoet en Leonie Zwetsloot
Naast het boek is er ook een video: [Je ziet dat het kan! Ouders betrekken bij kindercentra](#). Deze video is bij NJI te koop. www.nji.nl

.

4. GROEPSLEIDING EN KINDERPARTICIPATIE

4. GROEPSLEIDING EN KINDERPARTICIPATIE

1. Basishouding van de groepsleiding

In onze visie valt of staat kinderpaticipatie met de basishouding van de pm'er. De volgende elementen zijn onderdeel van de basishouding.

Basishouding:

- actief kunnen luisteren,
- eigen mening op de achtergrond kunnen stellen,
- grenzen kunnen aangeven,
- verantwoordelijkheid kunnen loslaten,
- open vragen kunnen stellen,
- oor hebben voor de mening van alle kinderen (niet alleen de dominante kinderen),
- niet zelf met oplossingen komen,
- geen oordelen uitspreken over suggesties, wensen etc. van kinderen.

Kennis hebben van:

- verschillende methodes van kinderpaticipatie,
- leeftijdskenmerken.

Deze vaardigheden en kennis hebben wij omgezet in een aantal vragen voor de groepsleiding. Deze kan zelf de vragenlijst invullen. De uitkomsten kunnen gebruikt worden om een training kinderpaticipatie zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij de vaardigheden en kennis die de groepsleiding heeft. De ervaring heeft inmiddels geleerd dat het terugkoppelen van de vragen/antwoorden belangrijk is. Naast het hebben van een basishouding is de visie van de groepsleiding op kinderen belangrijk. Om deze visie met hen te bespreken is een module ontwikkeld. (zie modules deskundigheidsbevordering)

2. Vaardigheden die bij kinderopparticipatie horen

Vaardigheden en kennis met betrekking tot kinderopparticipatie

Het doel van deze vragenlijst is: "nadenken over" en het je "bewust worden van" de vaardigheden en de kennis die nodig zijn om te werken met kinderopparticipatie.

Actief luisteren naar een kind

- je maakt duidelijk dat je de mening van een kind wilt weten over een bepaald onderwerp
- je zit op ooghoogte en maakt oogcontact
- je nodigt uit tot praten
- je luistert aandachtig en je leeft je in in het kind
- je laat merken dat je gevoelens begrijpt en accepteert
- je herhaalt het antwoord en vat de antwoorden samen

Ik ben goed in .....

Dit wil ik nog leren .....

Open vragen kunnen stellen

- je nodigt een kind uit tot praten
- je zorgt voor een omgeving dat het kind je kan vertrouwen, want je wilt informatie van het kind
- wie, wat, waar, wanneer vragen stellen

Ik ben goed in .....

Dit wil ik nog leren .....

Je eigen mening op de achtergrond kunnen stellen

- je stelt een kind op zijn gemak
- je weet dat een kind loyaal is en graag wenselijke antwoorden geeft
- je zegt een kind dat je niet alles weet en dat je de mening van het kind wilt horen
- je stelt geen suggestieve vragen
- er zijn geen "goede" of "foute" antwoorden
- je hebt tijdens het gesprek niet alvast oplossingen in je hoofd

Ik ben goed in .....

Dit wil ik nog leren .....

Verantwoordelijkheid kunnen geven

- je hebt voldoende inzicht in de capaciteiten van de kinderen
- je hebt overleg met de kinderen, je denkt mee en gaat mee in hun wensen
- je hebt overleg met de ouders
- je bent op de hoogte van je eigen belemmeringen
- je geeft verantwoordelijkheid over aan de kinderen
- je begeleidt de kinderen waar nodig zodat zij kunnen groeien

Ik ben goed in .....

Dit wil ik nog leren .....

Oor hebben voor de mening van alle kinderen

- je nodigt alle kinderen uit, de mening van alle kinderen telt
- op gemak stellen van alle kinderen
- je past methodes toe om alle kinderen te "horen"

Ik ben goed in .....

Dit wil ik nog leren .....

Niet zelf met oplossingen komen

- je kunt stiltes laten vallen
- je kunt je eigen mening voor jezelf houden
- je kunt je vraag aan de kinderen uitstellen tot een later tijdstip en later weer vragen

Ik ben goed in .....

Dit wil ik nog leren .....

Geen oordelen uitspreken over suggesties

- je kunt luisteren naar de kinderen zonder te oordelen of iets goed of fout is
- je kunt luisteren zonder non-verbaal aan te geven dat je iets goed of fout vindt

Ik ben goed in .....

Dit wil ik nog leren .....

Grenzen kunnen aangeven

- je denkt na waarover kinderen kunnen meebeslissen, je maakt van tevoren kaders
- je bespreekt de grenzen met collega's
- je verschaft duidelijkheid in een gesprek met de kinderen over de grenzen
- je bent bewust dat het wel reële grenzen zijn

Ik ben goed in .....

Dit wil ik nog leren .....

Kennis over kinderen en kinderpacticatie

Kennis over kinderen

- je hebt kennis over de ontwikkeling van kinderen in de verschillende leeftijden
- je hebt kennis over de wijze waarop kinderen in de verschillende leeftijden op inspraak geven
kunnen worden aangesproken.

Ik ben goed in .....

Dit wil ik nog leren .....

Kennis over kinderpacticatie

- je hebt theoretische kennis over het begrip
- je hebt kennis over methodes/werkwijzen
- je hebt kennis over het effect van kinderpacticatie
- je hebt kennis over de wijze waarop kinderpacticatie in het beleid kan voorkomen

Ik ben goed in .....

Dit wil ik nog leren .....

3. Kinderparticipatie en weerstand bij groepsleiding

Niet alle groepsleiding ziet het nut in van het werken aan kinderparticipatie. In de loop van de jaren zijn we de volgende opmerkingen tegengekomen:

- Kinderparticipatie, dat doen wij allang
- Waarom moet het allemaal zo georganiseerd
- Wij luisteren tussendoor al naar de kinderen en houden dan rekening met wat ze zeggen
- Veel te druk voor, geen tijd voor zo'n aanpak
- Zitten de kinderen erop te wachten
- Ik heb al zo vaak wat geprobeerd
- Kan het wel met kleintjes
- Wel mee laten denken maar wij beslissen

Deze opmerkingen duiden op weerstand.

Verzet tegen verandering, b.v. bij de groepsleiding is net zo vanzelfsprekend als de wens bij anderen om vernieuwing/verandering voor te stellen en door te voeren.

Meestal is dit een emotionele reactie. Er wordt al afwijzend op voorstellen gereageerd voordat is nagegaan of deze mogelijk leiden tot verbetering.

"We doen het al lang op onze manier en dat gaat prima".

Zolang groepsleiding er niet tegen aanlopen dat het "niet werkt" zullen ze willen blijven vasthouden aan het bekende. Zij blijven liever bij handswijzen die in hun overtuiging tot dan gewerkt hebben. Informatie die niet spoort met die opvattingen is minder welkom.

Bijvoorbeeld bij de introductie van een nieuwe werkmethode worden dan sneller details uit de oude vertrouwde manier herkend, gevolgd door de reactie "Dat doen we allang zo".

Weerstand tegen vernieuwing/verandering is o.a. te herkennen aan:

- Nieuwe informatie wordt gebagatelliseerd. *Het is allemaal onzin.*
- Het wordt niet serieus genomen. *Oh, het komt uit die hoek.*
- Er wordt gezocht naar medestanders. *Ik denk er niet alleen zo over.....*
- Zogenaamde aanpassingen. *OK we willen het proberen maar als het niet werkt...*

Weerstand voorkomen of overwinnen

Vernieuwing/verandering m.b.t kinderparticipatie in de BSO heeft grotere kans van slagen als de groepsleiding geholpen wordt zich een eigen beeld te vormen van de aard en de noodzaak van de verandering.

Het belangrijkste is om de weerstand van de ander te begrijpen. Vaak willen ze het wel anders maar het roept zoveel onzekerheid en angst op dat ze liever op de oude en vertrouwde wijze doen.

Ga in de schoenen van de ander staan en leef je in in hun onzekerheid, angst.

In elke bijeenkomst, in elk gesprek komt het er op aan de toon en de woordkeus te vinden die afgestemd is op de stemming, de positie en de aard van de betrokkene.

Daarnaast zijn een aantal andere aandachtspunten.

- Breng ideeën of voorstellen zo vroeg, volledig en duidelijk mogelijk naar voren. Geef niet alleen inzicht in het 'wat' maar ook in het 'hoe' en 'waarom' van de voorgestelde verandering en werkwijze.
- Vraag de groepsleiding naar hun mening en advies en neem ze serieus (zelf het voorbeeld van participatie stellen)

- Voer vernieuwingen stapsgewijs in. Pm'ers kunnen het dan beter inpassen en krijgen vertrouwen.
- Schakel ze in bij de planning en de uitvoering (ook hier weer zelf het voorbeeld van participatie stellen.)

4. Aandachtspunten voor management in de begeleiding van de groepsleiding

De manager heeft in onze visie een belangrijke rol in het begeleiden van de groepsleiding bij het werken met kinderparticipatie. Een aantal aandachtspunten met praktijkvoorbeelden hieronder op een rij.

Wanneer begint kinderparticipatie?

Waar denken kinderen mee en waar komt de groepsleiding met ideeën.

Niet het idee van de kinderen overnemen en zelf als groepsleiding gaan uitvoeren.

(voorbeelden:

Er wordt een ideeënbus geïntroduceerd, de groepsleiding heeft al bedacht waar de bus komt te staan en hoe deze er uit zou moeten zien. Kinderen kunnen zelf heel goed aangeven hoe de bus eruit ziet, misschien ook zelf maken en waar deze komt te staan. De betrokkenheid bij de ideeënbus wordt daarmee vergroot.

De kinderen vinden het heel leuk om met kraaltjes te spelen. De groepsleiding gaat naar de winkel en koopt de spullen om dit te doen. Het leuke bij kinderparticipatie is dat kinderen zelf betrokken worden bij de activiteit en bepalen hoe zij deze willen doen en ook de spullen hier zelf voor gaan aanschaffen.)

Kinderen laten meepraten en de groepsleiding beslist uiteindelijk.

De groepsleiding geeft de suggestie dat kinderen kunnen meedenken, maar de groepsleiding heeft van tevoren al bedacht hoe ze het zouden willen.

Voer eventueel een discussie met de groepsleiding: Is dit nog kinderparticipatie? Wanneer wel en wanneer niet?

(voorbeeld:

Bij het inrichten van een nieuwe ruimte is het voor de groepsleiding vaak al duidelijk hoe en wat er waar moet komen. Soms lijkt het ook of het niet anders zou kunnen.

De kinderen krijgen de gelegenheid om mee te denken, maar als er moet worden beslist dan geeft de groepsleiding argumenten waarop de ideeën van de kinderen niet meer doorgaan.)

Zijn de grenzen die worden aangegeven reëel of geven die kinderen te weinig ruimte?

Welke grenzen geeft de groepsleiding aan. Zijn dit grenzen die kinderparticipatie de ruimte geven of juist grenzen waar het lijkt of kinderen kunnen meedenken maar voor de leiding veilig is.

Het is wel belangrijk óm grenzen aan te geven (bijvoorbeeld in budget), vooral bij jonge kinderen is dit belangrijk, maar de grenzen moeten wel reëel zijn.

De groepsleiding vindt het moeilijk om kinderen meer invloed te geven.

Het is moeilijk om de ideeën van de kinderen uit te voeren als je bang bent het overzicht te verliezen. Dit is dan ook een leerproces. Bespreekbaar maken waarom die het moeilijk vindt om de eigen vertrouwde werkwijze vast te houden kan hierbij helpen.

Vertrouwen hebben dat kinderen het zelf kunnen aangeven (ook jonge kinderen)

Uit de trainingen die bij verschillende organisaties is gedaan blijkt elke keer weer de verbazing van de groepsleiding dat kinderen instaat zijn zelf te kunnen aangeven wat zij willen. Leren vertrouwen krijgen in kinderen is belangrijk onderdeel van het werken met kinderopparticipatie. Welk idee heeft de groepsleiding over kinderen en wat verwachten zij wat kinderen kunnen?

Niet op alle onderwerpen tegelijk kinderopparticipatie willen invoeren (opbouwen)

Rustig opbouwen van het werken met kinderopparticipatie helpt de groepsleiding en de kinderen.

Kinderopparticipatie is niet alleen praten!! Stimuleren tot andere werkvormen.

Stimuleer de groepsleiding tot andere werkvormen. Het maakt kinderopparticipatie veel leuker voor zowel kinderen als groepsleiding!

5. Deskundigheidsbevordering voor groepsleiding

Om te kunnen werken met kinderopparticipatie is een goede training belangrijk. In de trajectbeschrijving staan suggesties opgenomen voor bijeenkomsten met de groepsleiding. Daarnaast is er een apart deel opgenomen in dit werkboek met modules deskundigheidsbevordering. In deze modules worden verschillende houdingsaspecten geoefend. De oorspronkelijk video bij dit pakket, Wat wij te zeggen hebben, is helaas niet meer verkrijgbaar. Een alternatief is het werken met eigen opnames als beeldmateriaal om van elkaar te leren.

5.
MODULEN
DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING
KINDERPARTICIPATIE IN DE BSO

5. MODULES DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING KINDERPARTICIPATIE IN DE BSO

In de startbijeenkomst met het team en in het startdocument is aangegeven waar en op welke onderdelen deskundigheidsbevordering van de groepsleiding nodig is. In de modules zijn vooral de vaardigheden van de groepsleiding opgenomen. Informatie over de bespreking van het onderwerp kinderparticipatie is te vinden in het hoofdstuk over de Plan van aanpak.

De modules.

1. Wat kinderen zelf vinden!
2. Actief luisteren naar kinderen.
3. Kinderen betrokken houden.
4. De eigen houding als pm'er.
5. In gesprek met kinderen.
6. Kinderparticipatie en de rol/positie van de ouders.
7. Evaluatie en hoe verder.
8. Module visie en standpunt op kinderen

Module 1.

Wat kinderen zelf vinden!

Duur: 60 minuten

Eindterm: - De pm'er heeft inzicht in wat kinderen belangrijk vinden binnen een BSO.
- Pm'er maakt kennis met luister en vraag houding bij kinderp participatie.

Werkvorm: Videobeelden.
De video: 'Wat wij te zeggen hebben, kinderp participatie in de BSO.'
*Deze video is niet meer verkrijgbaar

Korte inhoud van de video:

Het eerste deel van de video laat een BSO zien hoe zij kinderp participatie vorm hebben gegeven n.a.v. het onderwerp: aanschaffen van speelgoed.

Het tweede deel van de video start met beelden van kinderen die aangeven wat zij van de BSO vinden en wat zij het liefste op de BSO zouden willen doen. Een acteur geeft opdrachten aan kinderen om hierover te praten.

Wijze om de video te gebruiken:

Het eerste deel van de video is bedoeld om pm'ers kennis te laten maken met het onderwerp kinderp participatie.

Het tweede deel van de video is bedoeld om pm'ers te laten nadenken over wat kinderen willen in de BSO en laten nadenken over de eigen luister en vraaghouding.

Het tweede deel van de video tweemaal draaien. De tweede keer de opdracht geven om pm'ers te laten letten op welke thema's kinderen aandragen in de video. En te letten op de wijze waarop de acteur luistert en vragen stelt aan de kinderen.

Daarna gaat de groep in tweetallen uiteen met de opdracht om na te gaan:

- welke thema's herken je in de video?
- zijn dit ook thema's die spelen in je eigen groep?
- zijn er thema's die spelen in je eigen groep en die niet op de video aan de orde komen?
- wat vond je van de wijze waarop de acteur naar kinderen luistert en vragen stelt?

De resultaten worden door de tweetallen in de grote groep verwoord en toegelicht en op een flap 'Kinderen willen iets te zeggen hebben over...' geschreven. Er ontstaat een lijst van actiepunten voor kinderp participatie in de BSO. De trainer is daar sturend in door de onderwerpen/ thema's te clusteren en ze zo een naam te geven, bijvoorbeeld regels, ruimte, pm'ers enz.

Daarna volgt een discussie over de wijze waarop de acteur de kinderen benaderd. De discussie is bedoeld om pm'ers bewust te maken van de

eigen houding en wijze waarop zij kinderen benaderen (hoe sturend ben jezelf, stel je gesloten of open vragen enz.) in vervolgmogulen wordt er aan deze houding aandacht besteedt.

Module 2. Actief luisteren naar kinderen

Duur: 50 minuten

- Eindtermen:
- *De pm'er is zich bewust van zijneigen houding ten aanzien van kinderpaticipatie.*
  - *De pm'er kent de theorie en praktijk van de actief luistermethode.*

Werkvorm: De trainer geeft introductie van de actief luistermethode.
Leesstuk over actief luisteren zie volgende pagina.
Literatuur: Luisteren naar kinderen, de nieuwe methode voor overleg in het gezin, Dr. Thomas Gordon, 1970.

Werkvorm: Rollenspel actief luisteren.
Rollenspel in drietallen. 2 gespreksvoerders, 1 observator.

Rollenspel:

Opdracht voor de gespreksvoerders:

Voer een gesprekje van 5 minuten met elkaar over wat jullie de dag ervoor met de kinderen hebben meegemaakt tijdens de BSO.

Opdracht observator:

Let op het volgende: wordt er actief geluisterd, wat gaat goed, wat zijn punten ter verbetering.

Na vijf minuten wisselen rollen: Observatoren uit de verschillende drietallen worden gespreksvoerders.

Korte nabespreking in de grote groep waarbij de trainer de link legt naar de dagelijkse gesprekken met kinderen.

Actief luisteren

Actief luisteren is een methode om een kind zelf verantwoordelijk te maken voor zijn gedrag. Als je aandachtig luistert en meeleeft, laat je de ander merken dat je zijn gevoelens begrijpt en accepteert. Actief luisteren is goed te gebruiken als het kind een probleem heeft of als het kind ergens mee zit.

Vergelijk onderstaande gesprekken:

Gesprek 1

Jolien: Ik ga niet mee met de groep naar het zwembad.
Pm'er: Ja, hoor eens, we hebben vorige keer samen besloten om vandaag te gaan zwemmen. Dus je gaat mee, net als de andere kinderen.
Jolien: Toch ga ik niet mee naar dat rotzwembad.
Pm'er: De rest blijft echt niet hier omdat jij geen zin hebt. Je gaat mee zwemmen of je kunt naar huis toe gaan.
(Jolien gaat mokkend naar haar fiets)

Gesprek 2

Jolien: Ik ga niet met de groep naar het zwembad.
Pm'er: O, nee?
Jolien: Nee, ik vind er niks meer aan.
Pm'er: Je vindt het niet fijn meer om te zwemmen?
Jolien: Nee, van die rotjongens duiken steeds bovenop je en de badmeester zegt er niets van. Ik ga meestal naar het ondiepe, maar dat is zo kinderachtig.
Pm'er: Je bent bang voor de jongens, maar je schaamt je ook om in het ondiepe te gaan?
Jolien: Ja, dat is het eigenlijk. Trouwens Rianne en Mashia vinden het ook. Misschien kunnen we het straks wel tegen de badmeester gaan zeggen?
Pm'er: Lijkt mij een goed idee.
(Jolien gaat opgewekt naar haar fiets toe).

Door actief te luisteren:

- laat je het kind weten dat je zijn gevoelens begrijpt of probeert te begrijpen,
- komen de werkelijke problemen naar boven, zodat ook de werkelijke problemen opgelost kunnen worden,
- leert het kind zijn eigen problemen op te lossen. Als volwassene hoef je niet voortdurend met oplossingen aan te komen.
- is er in ieder geval vaak een opluchting dat je er met iemand over kunt praten, ook als er geen oplossing gevonden wordt, of er helemaal geen oplossing voor het probleem is,
- zal het kind jou gaan zien als iemand waarbij het terecht kan met zijn problemen.

Voorwaarden voor actief luisteren:

- Als je geen tijd hebt om het kind de kans te geven zich helemaal te uiten, zeg dan tegen het kind dat je nu geen tijd hebt, maar er bijvoorbeeld op een ander moment met hem over wil praten.
- Als je het op dat moment niet aan kunt maar wel later of een volgende keer, zeg dat dan tegen het kind.

- Als je niet echt wilt luisteren naar het kind, hem niet echt wilt helpen - dit kan zo zijn als je je ergert aan het kind - dan kun je het kind beter naar een andere pm'er verwijzen, of zelf je collega vragen naar het kind te luisteren.

Ik –boodschappen

Ik -boodschappen kun je gebruiken, wanneer je als pm'er last hebt van het gedrag van het kind.

Je bent een spel aan het uitleggen, en één van de kinderen begint zoals zo vaak met een ander te praten en te dollen.

Een gebruikelijke reactie is: 'Kun je nou niet eens een keertje even stil zijn en doen wat ik vraag?' Een ik -boodschap is: 'Ik vind het vervelend dat jij begint te praten en rond te rennen terwijl ik dit spel probeer uit te leggen. Dan lukt het me niet om het duidelijk uit te leggen.'

Bij ik -boodschappen laat je de verantwoordelijkheid bij het kind. Je zegt niet: 'Hou nou eens op met dat geklets.' Je laat het kind zien waar jij last van hebt en legt uit waarom.

Module 3. Kinderen betrokken houden

Duur: 45 minuten

Het komt vaak voor dat een idee van kinderen overgenomen wordt door de pm'ers die het vervolgens gaan uitvoeren. Het is echter van belang dat het idee bij de kinderen blijft en dat zij degenen zijn die het, met ondersteuning van de pm'ers, uitvoeren en realiseren.

Wanneer kinderen een idee hebben (ongeacht op welke wijze dit wordt gesignaleerd: verbaal of met gedrag, gevraagd of ongevraagd), dan kan een volgend stappenplan een leidraad zijn:

Het kind geeft een signaal:

3. - de pm'er pikt het signaal op (gedrag of verbale uitingen van kinderen);
4. - ze bekijkt samen met het kind wat er mee gedaan kan worden; een plan maken en het kind stimuleren;
5. - het plan met andere kinderen uit de groep bespreken;
6. - eventueel uitvoeren binnen de groep;
7. - met de kinderen bespreken of het iets voor andere groepen in de BSO is;
8. - inbrengen bij andere pm'ers;
9. - proces in de andere groepen;
10. - proces op locatie, binnen de organisatie.

Belangrijke aandachtspunten zijn:

- Voorkom dat de pm'er met het idee aan de haal gaat en het uitwerkt. Belangrijk voor het slagen van kinderparticipatie is dat kinderen betrokken blijven bij het hele proces van wens, suggestie of idee via uitwerking tot en met realisatie.
- Eerst uitvoeren in de eigen groep, dan blijft het dicht bij de kinderen en kan er ook mee geëxperimenteerd worden. Daarna kan het ingebracht worden bij andere groepen.
- De rol van de pm'er is stimuleren en ondersteunen van de initiatieven van kinderen.

Oefening 1. Rollenspel met drie personen

Eén persoon heeft de rol als pm'er.

Eén persoon heeft de rol als kind.

Eén persoon is observator.

Opdracht voor de pm'er:

Zorg dat je erachter komt wat het kind wil, bedenk daarna met het kind een manier om vorm te geven aan de ideeën van het kind. Spreek met het kind af hoe je verder gaat met uitwerking en realisatie.

Opdracht voor het kind:

Niet aan 'pm'er' laten lezen!

Kind verveelt zich (in gedrag uitdrukken).

Je verveelt je omdat je eigenlijk liever met je vriendje gaat skeeleren in het park. De BSO heeft geen skeelers en het is niet mogelijk om dit met vriendjes in het park te doen.

Leef je in in de opdracht.

Opdracht observator:

Let op de aanpak en houding van de pm'er en hoe het kind hierop reageert.
Hoe komen de afspraken over uitwerking en realisatie tot stand?

Oefening 2. Rollenspel met vier personen

Eén persoon heeft de rol als pm'er.
Twee personen hebben de rol als kind.
Eén persoon is observator.

Opdracht voor de pm'er:

Zorg dat je erachter komt wat de kinderen willen. Bedenk daarna met de kinderen een manier om vorm te geven aan hun ideeën. Spreek met ze af hoe je verder gaat met uitwerking en realisatie.

Opdracht voor de "kinderen":

Niet aan 'pm'er' laten lezen!
Afzonderlijke meningen over de ruimte:
Kind één : Vindt de ruimte niet vrolijk, het is te somber.
Kind twee : Er zijn geen eigen hoekjes waar je lekker kunt wegkruipen zonder toezicht.

Opdracht observator:

Let op de aanpak en houding van de pm'er en hoe de kinderen hierop reageren.
Hoe komen de afspraken over uitwerking en realisatie tot stand?

Nabespreking oefeningen

Aan de spelers: Even afblazen; hoe vond je het om deze rol/opdracht te spelen?

Aan de pm'er: Met welke gevoelens werd je gedurende het gesprek geconfronteerd, bijvoorbeeld: ongeduld, enthousiasme? Heb je bewust een bepaalde werkwijze toegepast of liet je je leiden door het gesprek?

Aan het "kind/de kinderen": Werd je door de aanpak, houding, wijze van vragen, interpretatie van de pm'er gestimuleerd? Liet ze het jouw idee zijn of nam ze het over? Voelde je je tevreden met de vervolgstappen?

Aan de observator: Zijn er momenten te noemen waarin de wijze van vragen en voorstellen van de pm'er(s) zichtbaar positieve of negatieve invloed had op het kind?

Module 4. De eigen houding als pm'er

Duur: 60 minuten

Eindtermen: - *De pm'er heeft inzicht in zijn eigen sterke en zwakke punten aangaande houding en basisvaardigheden ten aanzien van kinderen.*

Werkvorm: Loopspel, discussie, reflectie, feedback. Sterkte/zwakte -analyse!

In de ruimte hangen in verschillende hoeken vier symbolen

- + = kan ik goed
- = kan ik minder goed
- +/- = behoeft aandacht
- ? = weet ik niet; wil ik wel feedback op van een ander

De groep wordt gevraagd zich in het midden van de ruimte in een rij achter elkaar op te stellen.

De trainer geeft een introductie over basisvaardigheden die elke pm'er zou moeten bezitten. In de ene vaardigheid ben je altijd wat beter dan de andere. Het is de bedoeling dat de pm'ers gaan nadenken in welke mate zij de door de trainer genoemde vaardigheid hebben.

De trainer noemt een basisvaardigheid en de pm'er gaat staan bij het symbool waarvan zij vindt dat dit op hem van toepassing is. De pm'er praat vervolgens met anderen die daar ook staan over waarom zij juist gekozen hebben om daar te gaan staan.

*Basis vaardigheden kinderpacticatie**

- actief kunnen luisteren
- eigen mening op de achtergrond kunnen stellen
- grenzen kunnen aangeven
- verantwoordelijkheid kunnen geven
- verantwoordelijkheid kunnen loslaten
- open vragen kunnen stellen
- oor hebben voor de mening van alle kinderen (niet alleen de dominante kinderen)
- niet zelf met oplossingen komen
- geen oordelen uitspreken over suggesties, wensen etc. van kinderen.

* de trainer kan afhankelijk van de groep deze vaardigheden zelf aanvullen.

De trainer vraagt na afloop aan de pm'ers om een lijstje te laten maken met daarop de (basis) vaardigheden en in welke mate zij deze vaardigheden vaardig zijn. Dit lijstje kan in de praktijk worden gebruikt als lijstje met aandachtspunten. Met collega's kan dit onderling nogmaals besproken worden.

Module 5. In gesprek met kinderen.

Duur: 50 minuten

- Eindtermen:
- *De pm'ers kunnen de verschillende gesprekstechnieken toepassen.*
  - *De pm'ers weten wanneer welke gesprekstechniek in te zetten.*
  - *De pm'ers weten welke gesprekstechniek hun goed ligt.*

Werkvorm: Trainer geeft inleiding over de verschillende gesprekstechnieken.
Daarna worden de gesprekstechnieken geoefend met een rollenspel.

Oefening rollenspel

Twee personen hebben de rol als pm'ers

Twee personen hebben de rol van kinderen

De overige groepsleden zijn observator

Opdracht voor de pm'ers:

De kinderen hebben aangegeven dat zij niet tevreden zijn over het eten. Jullie willen dit met de kinderen gaan bespreken.

Bereid met z'n tweeën voor welke vragen je gaat stellen aan de kinderen.

Sta stil bij het doel dat je wilt bereiken.

Speel de situatie uit. Jullie zijn de begeleiders van de bijeenkomst.

Opdracht voor de kinderen:

Kind één: je bent niet tevreden over het verloop van de maaltijden: je moet veel te lang aan tafel blijven zitten.

Kind twee: je vindt dat er veel meer zoetheid moet zijn.

Opdracht voor de observatoren:

Let op de volgende dingen:

- Welke soort vragen worden gesteld?
- Wat is het resultaat van de vraag?
- Hoe wordt omgegaan met samenvatten.
- Past de vraag bij de doelstelling?
- Wat is de reactie van de leiding op de reacties van de kinderen? (open of gesloten vragen)

Nabespreking:

Reactie van degene die het rollenspel uitvoeren en reacties van de observatoren.

INTERVIEWTECHNIEKEN

Vragenstellen en samenvatten

De manier waarop je een gesprek voert, bepaalt welke informatie je krijgt en wat je uiteindelijk voor keuzes maakt.

Een aantal technieken kunnen je helpen bij het voeren van een gesprek.

Het gaat om vragen stellen (open -of gesloten vragen) en om samenvatten.

Hieronder worden technieken toegelicht met daaraan gekoppeld een opdracht.

Open vragen zijn vragen waarop je een langer antwoord krijgt dan 'ja' of 'nee', 'waar' of 'niet waar'. Degene die jij interviewt kan op deze manier goed z'n verhaal kwijt, en jij krijgt dus veel informatie. De meeste geïnterviewden zullen dat heel prettig vinden, vooral aan het begin van een interview. De informatie die je krijgt is, doordat het zo uitgebreid verteld wordt, ook preciezer.

Toch zijn er ook nadelen aan de open vragen;

- antwoorden op open vragen zijn moeilijk te verwerken,
- een interview met veel open vragen kost heel veel tijd.

Open vragen zijn te herkennen aan een vragend voornaamwoord (wat, waarom, hoe, enz.)

Voorbeelden van open vragen:

- 'Wat heb je vandaag allemaal gedaan op school?'
- 'Waarom eet jij iedere dag twee appels en één banaan?'
- 'Hoe gaat dit spel?'

Gesloten vragen laten degene die jij interviewt kiezen uit een beperkt aantal antwoordmogelijkheden. Hierdoor krijg je korte antwoorden, waardoor het niet zo lang duurt. Natuurlijk krijg je minder informatie. Bij de groep gesloten vragen horen ook de suggestieve vragen. Een suggestieve vraag is een vraag waarbij je het antwoord eigenlijk zelf al bijna geeft. Als je aan iemand vraagt: 'Vind je dat niet vervelend?', dan luidt het antwoord meestal: 'Nou, het valt wel mee'. Gesloten vragen zijn wel handig om feitelijke informatie duidelijk te krijgen; 'Woon jij hier in Voorburg?', 'Heb je broers en zussen?', zijn vragen die kort te beantwoorden zijn. Een voordeel van gesloten vragen is dat de antwoorden makkelijk te verwerken zijn. Gesloten vragen zijn handig om meningen te toetsen.

Gesloten vragen beginnen meestal met een werkwoord.

Voorbeelden van gesloten vragen:

- 'Heb jij een huisdier?'
- 'Weet jij wanneer de bus vertrekt?'
- 'Houd je van housemuziek?'

Voor de overzichtelijkheid zijn open en gesloten vragen hier als twee duidelijk verschillende soorten vragen uitgelegd. In werkelijkheid is dit verschil lang niet altijd zo duidelijk. Voorbeelden hiervan zijn:

- 'Hoeveel fietsen staan er bij jullie in de schuur?'
- 'Welke sporten beoefen je?'

In **een samenvatting** geef je het belangrijkste uit een antwoord met eigen woorden weer. Daarmee laat je zien dat je goed geluisterd hebt en dat je de informatie verwerkt hebt. Dit vindt degene die jij interviewt ook prettig. Hij zal doorgaan met het uitgebreid vertellen van zijn verhaal. Ook kun je met een samenvatting nagaan of je het antwoord goed begrepen hebt en of de informatie goed was. Zo niet, dan vraag je door. Andere redenen om samen te vatten, kunnen zijn:

- Het antwoord wordt overzichtelijk, begrijpbaar;
- De rode draad blijft of wordt zichtbaar;
- Je hebt controle op de juistheid van het antwoord;
- Je kunt controleren of je het antwoord goed begrepen hebt;
- De woordenstroom van de geïnterviewde wordt ingedamd.

Module 6. Kinderparticipatie en de rol/positie van de ouders

Duur: 45 minuten

- Eindtermen:
- *De pm'ers weten kinderparticipatie te bekijken vanuit de rol van ouder/verzorger.*
  - *De pm'ers weten wat weerstand van ouders kan zijn bij kinderparticipatie en weten deze weerstand positief om te zetten.*
  - *De pm'ers hebben inzicht in de rol die zij hebben of kunnen vervullen tegenover ouders toe en het kind.*
  - *De pm'ers kennen de valkuilen in de relatie met ouders en kinderen als men bezig gaat met kinderparticipatie.*

Werkvorm: Discussie.

De trainer deelt de groep in tweeën. Eén groep gaat argumenten verzinnen waarom ouders iets tegen kinderparticipatie zouden kunnen hebben, de andere groep verzint waarom ouders juist voor kinderparticipatie zouden kunnen zijn.

Na de voorbereidingstijd worden de voors en tegens naar elkaar uitgespeeld. De pm'ers ervaren met deze oefening dat er bij elk tegen een voor te formuleren is en andersom.

De trainer legt de link naar de praktijk. De trainer geeft aan dat het goed is om tevoren te bedenken welke weerstanden er kunnen bestaan bij ouders en welke voordelen er voor hen aan vast zitten. Door hier tevoren bij stil te staan, sta je sterker in je schoenen als je straks argumenten aandraagt waarom je kiest om met kinderen een bepaald traject in te gaan.

De trainer bespreekt verder de valkuil dat je partij gaat kiezen voor ouders en het kind in de kou laat staan. Het is goed dat een organisatie waar knelpunten de rol op zich neemt om de discussie met ouders aan te gaan. Als pm'er moet je verder met het kind. Je mag het kind best vertellen dat jij wel wilt, maar dat het niet kan omdat de organisatie anders denkt of de ouders anders denken. Uitleg aan het kind waarom iets niet kan is belangrijk. Niet je handen in onschuld wassen. Blijven zoeken met kinderen naar mogelijkheden om hun wensen te realiseren.

Aan deze module zou mogelijk een praktijkopdracht gekoppeld kunnen worden:

- Ouders informeren over kinderparticipatie en de visie van de BSO hierop.
- Organiseer een ouderavond. Zie het voorbeeld in deel II.

Module 7.   Evaluatie en hoe verder

Duur: 45 minuten

Werkvorm: Stel aan de pm'ers de volgende vragen:
Aan het begin van een module of van de training heb je je verwachtingen uitgesproken.
Is aan deze verwachtingen voldaan?
Zoniet, wat is daar de reden van?
Wat heb je gemist?
Waar zou je nog aandacht aan willen besteden?

Inventarisatie op papier met welke thema's de pm'ers verder zouden willen werken.

Bedenken hoe je bij kinderen gaat checken wat zij verder willen (werkvorm) en kijken of deze dingen overeen komen met wat de BSO verder wil.

Bedenken van een voornemen, wat neem jij je nu voor na deze trainingsbijeenkomsten?

Eerst individueel, daarna in opdrachtgroepjes uitwisselen. Voornemen wordt door elke pm'er tijdens evaluatierondje in de grote groep genoemd.

Aanbevelingen aan de organisatie.

Welke aanbevelingen komen uit de training naar voren voor de organisatie.

Maken van vervolgspraken.

8. Module   Visie en standpunt op kinderopparticipatie

Duur: 30 minuten

Wanneer je bezig bent met kinderopparticipatie is het heel belangrijk stil te staan bij je visie op kinderen, op je manier van begeleiden en je standpunt over kinderopparticipatie.

Hoe kijk je tegen kinderen aan en welke consequenties heeft jouw visie op het begeleiden van de kinderen?

Iedereen heeft een (vaak onbewuste) visie op kinderen, die bepalend is voor het begeleiden van kinderen.

Voorbeeld:

Wanneer je vindt dat kinderen van nature nieuwsgierig zijn, zal je voor de kinderen een uitdagende omgeving creëren.

Wanneer je vindt dat ze hulpbehoevend zijn, zal je het accent leggen op veiligheid.

Opdracht:

Probeer voor jezelf 5 eigenschappen van kinderen te formuleren, zoals je zelf tegen kinderen aankijkt:

-
-
-
-
-

Probeer 5 kenmerken te benoemen voor jouw manier van begeleiden van kinderen:

-
-
-
-
-

Besprek na de antwoorden na. Laat een discussie ontstaan.

DEEL III

WERKEN AAN KINDERPARTICIPATIE

1. WERKEN MET KINDERPARTICIPATIE IN DE PRAKTIJK

III. WERKEN AAN KINDERPARTICIPATIE

1. WERKEN MET KINDERPARTICIPATIE IN DE PRAKTIJK

2. KINDERPARTICIPATIE VOOR KINDEREN VAN 4-7 JAAR

3. METHODES KINDERPARTICIPATIE

1. WERKEN MET KINDERPARTICIPATIE IN DE PRAKTIJK

1. De praktijk bij pilot BSO de Albatros, Delft

Kinderparticipatie en zelfstandigheid

“Het is woensdagmiddag. Een aantal kinderen wil voetballen. Helaas is de bal stuk. De kinderen krijgen geld mee en mogen zelf in het winkelcentrum een nieuwe bal gaan kopen (er gaat geen pm'er mee).

Jorik is zeven jaar. Hij is een ondernemende knaap. Vandaag wil hij graag naar het pleintje verderop in de straat om te fietsen. Pm'er Corrien vindt het goed. Jorik verlaat het terrein van de Albatros. Pm'er Corrien staat voor het raam en kijkt hoe het gaat. De eerste keer alleen op stap wordt natuurlijk in de gaten gehouden. Jorik heeft een tijd mee waarop hij zich moet melden bij Corrien. De pm'ers hebben dit van te voren niet met de ouders overlegd. Bij de intake is het de afspraak dat kinderen die ruimte krijgen. Natuurlijk vertelt de pm'er dit wel aan het eind van de dag aan de ouder die Jorik ophaalt.

Met de kinderen wordt altijd een tijd afgesproken waarop zij zich moeten melden. Pm'ers vertrouwen erop dat kinderen dit zelf in de gaten houden. Heel zelden houden de kinderen zich niet aan de afspraak. De kinderen weten ook dat dit een kwestie van vertrouwen is. Als zij zich er niet aan houden betekent dit dat zij bepaalde vrijheden niet meer hebben.

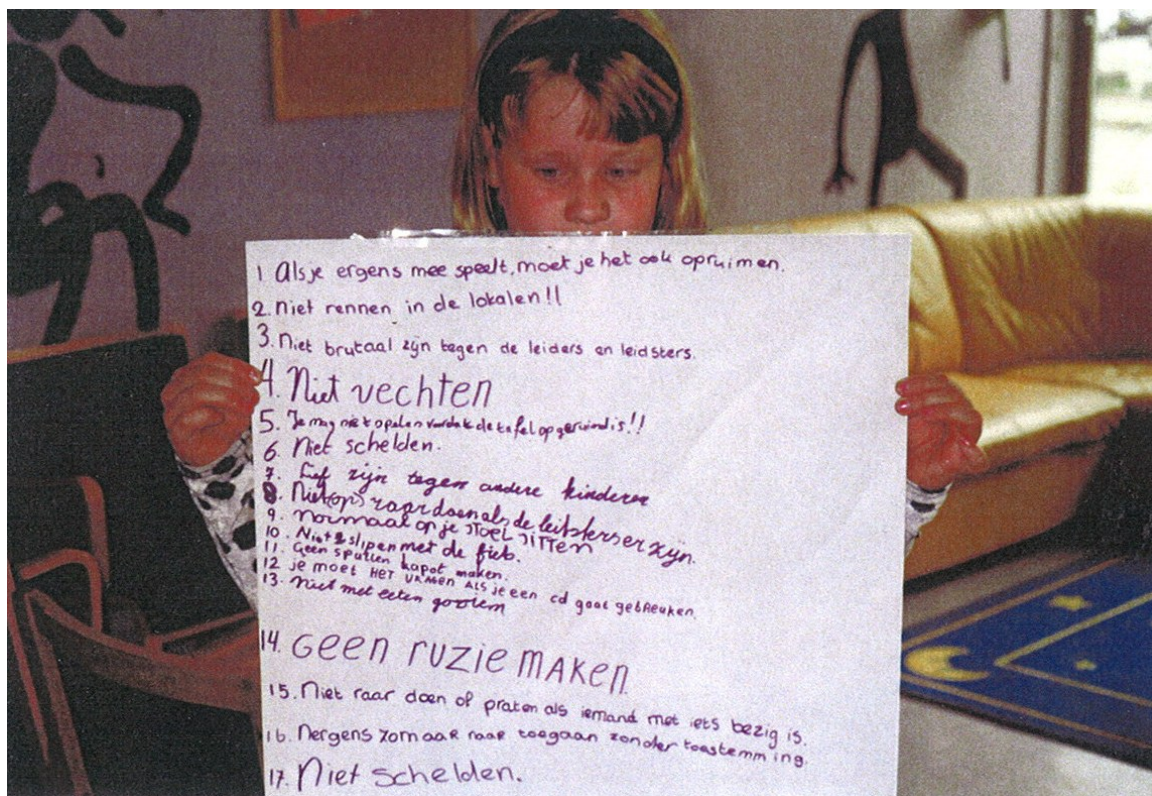
Een pm'er hierover: “Ik vertrouw de kinderen gewoon en je weet dat het goed zit. Laatst gebeurde het een keer dat zij zich niet op tijd meldde. Wij zijn toen wezen kijken op de plek waar zij zouden moeten zijn. Daar waren zij niet. Vrij snel hebben wij toen ontdekt waar zij wel waren. Zij wisten zelf al dat het fout zat en zijn het er dan ook mee eens dat zij dan een tijdje niet naar die plek mogen”.

De regels in de groep

Op alle groepen zijn er basisregels. Samen met de kinderen zijn deze regels gemaakt. De regels worden af en toe weer eens bekeken. Dit gebeurt onder andere op momenten dat de pm'ers signalen krijgen van de kinderen dat de regels niet meer nageleefd worden. Meestal na vakanties is het weer tijd voor een pas op de plaats. De pm'ers attenderen de kinderen erop op wat er gebeurt (bijvoorbeeld kinderen die vechten).

De kinderen die er zijn worden bij elkaar geroepen en krijgen worden gevraagd om met elkaar op te schrijven wat zij vinden wat wel en niet kan op de groep.

Kinderen doen dit dan zonder begeleiding (als het niet op gang komt springen pm'ers bij). Zij maken zelf een flap met de regels erop.

De flap is samen doorgenomen en opgehangen op kinderhoogte in de groep. De kinderen die erop dat moment niet bij waren worden geïnformeerd als zij komen en kunnen eventueel nog regels bijvoegen of commentaar leveren. Dit laatste gebeurt echter zelden. Het zijn over het algemeen zulke basale regels dat kinderen het er altijd mee eens zijn.

Het effect van deze werkwijze is dat kinderen elkaar wijzen op de regels en zich verantwoordelijk voelen voor het voldoen aan de regels.

Kopen van nieuwe materialen.

Kinderen worden betrokken bij de aankoop van nieuwe materialen.

Voorbeelden:

Aankoop van nieuwe spelletjes.

Met de kinderen wordt er een opruimmiddag gehouden.

De kinderen ontdekken welk materiaal er is, welke spelletjes niet meer compleet zijn of voegen soms twee spelen samen zodat er weer een hele is.

Daarna maken zij een lijstje met de wensen en maken daaruit gezamenlijk een keuze.

Ook hier zijn zij weer op de hoogte van het budget.

Op deze manier wordt er optimaal gebruik gemaakt van wat er is, hebben de kinderen zorg voor het materiaal en weten gelijk wat er allemaal wel en niet is.

Aankopen van de skelter. De kinderen krijgen boekjes met voorbeelden aangereikt. Zij zijn op de hoogte van het budget. Zij kruisen de wensen aan. Uiteindelijk wordt er samen één gekozen.

Activiteiten

De zomeractiviteiten.

Zomer 2000. De pm'ers van BSO de Albatros werken met het volgende systeem:

Voor de vakantie wordt aan de kinderen gevraagd wat zij allemaal zouden willen doen tijdens de vakantie. Per groep is er per week een bepaald bedrag beschikbaar (kinderen weten dit!).

Eerst is er een brainstorm met de kinderen over mogelijkheden. Daarna wordt gekeken wat haalbaar is en worden er op losse gekleurde briefjes activiteiten beschreven,

Deze komen op een prikbord. Op dit prikbord hangt een vel papier waarop de weken staan ingedeeld en de dagen.

Week   maandag   dinsdag   woensdag   donderdag   vrijdag

1

2

3

4

5

6

Per week kunnen de kinderen hun wensen aangeven. Met punaises worden de wensen in de dagen geplakt. De kinderen weten dat het uitje naar het pretpark duur is.... wanneer kan dat? Zij houden dit in de gaten. Gezamenlijk wordt dan een keuze gemaakt en binnen het budget gedacht.

Activiteiten in schoolweken/woensdagmiddag

Activiteiten ontstaan door te kijken en overleggen met kinderen, voorbeelden hiervan:

Streetdance

Pm'ers van de Albatros:

Het is van belang dat de pm'ers op de hoogte zijn en blijven van wat er speelt onder de jeugd. Bijvoorbeeld bepaalde tekenfilm, muziek, spelletjes, knikkertijd, armbandjes maken enz. Deze trends houden wij in de gaten door te kijken, te lezen en vragen aan kinderen wat er speelt. Op deze trends kun je met activiteiten in ieder geval inspelen.

Een voorbeeld hiervan is de streetdance activiteit.

Deze activiteit is bekend geworden door video clips van Britney Spears en Spice girls. De kinderen waren bezig met het imiteren van de danspasjes van de tv. Hierop is de kinderen gevraagd of ze het leuk vonden een keer een street dance les te volgen.

Zij waren gelijk enthousiast. Vervolgens is gebeld met een sportschool in de buurt. Deze kon de les organiseren er werd een redelijke prijs afgesproken. De kinderen hebben zich ingeschreven door hun naam in te vullen op een groot vel papier. Op de dag zelf zijn alle kinderen op de fiets gekomen en is er naar de sportschool gefietst. Alle kinderen, ook de jongens, waren zeer enthousiast over de streetdance les.

Armbandjes rijgen

Pm'ers vangen het signaal op dat de kinderen graag armbandjes willen rijgen. Met de kinderen wordt overlegd of zij hier meer mee willen doen. De pm'ers overleggen of er budget voor beschikbaar is. Diezelfde dag nog wordt er geld voor geregeld en gaan de kinderen zelf de spullen kopen die ervoor nodig zijn.

2. De praktijk bij pilot BSO TRUMPY, Kwintsheul

Het eten tijdens de overblijf bij BSO Trumpy

De pm'ers van BSO Trumpy hebben met behulp van het stappenplan Kinderparticipatie (zie deel 2 A. moduul 6) het onderwerp eten als thema genomen voor kinderinspraak. Hieronder volgt een verslag.

Het onderwerp is eten is gekozen omdat de kinderen al meerdere malen hebben aangegeven dat ze het vervelend vinden om hun boterham met mes en vork te eten. Ook zouden ze graag zoet broodbeleg op tafel willen zien staan. Ze willen meer keuzes hebben.

Gezelligheid tijdens het eten is ook voor de pm'ers een belangrijke motivatie om voor dit onderwerp te kiezen.

In het pedagogisch beleids- en werkplan staat niets omschreven over het verloop van het eten. Er is geen motivering voor het eten met mes en vork en geen zoet op brood.

De pm'ers bedenken in de teamvergadering met behulp het stappenplan een plan van actie.

Het plan ziet er als volgt uit:

- De kinderen op de hoogte brengen van het plan om er mee aan de slag te gaan. Tijdens het eten worden er gesprekken gevoerd met de kinderen.
- De resultaten bespreken met de kinderen en met de andere pm'ers.
- Het komen met een voorstel in alle groepen.
- De uitvoering van het voorstel in een proefperiode.
- De proefperiode met kinderen en de pm'ers evalueren.
- De definitieve verandering invoeren.
- De ouders en de ouderraad worden door middel van een brief op de hoogte gesteld van het werken met kinderparticipatie en de eventuele resultaten.
- De BSO pm'ers informeren het management over het verloop van het project.

De praktijk:

In de proefperiode blijkt dat de kinderen een aantal zaken zouden willen wijzigen. Er komt zoet op tafel. De kinderen maken zelf de regel dat er één boterham met zoet en één met hartig gegeten moet worden. Een andere regel wordt dat eten met mes en vork niet verplicht is, maar mag natuurlijk wel.

Na de proefperiode wordt het *anders eten* definitief. De maaltijden zijn gezelliger, kinderen spreken elkaar aan op de nieuwe regels.

Pm'er Wendy vertelt:

Na mijn vakantie kom ik op maandagochtend binnen en wordt gelijk door Marit (kind) op hoge poten aangesproken. Met haar armen in haar zij en voet die op de grond tikt: zegt zij " Wendy, weet jij dat toen jij er niet was ik mijn boterham moest snijden. Jij zegt toch altijd dat we het zelf mogen weten!!"

Vanuit de andere kinderen wordt hier ook op gereageerd door allemaal in koor, ja toch? te roepen..

Collage over eten op BSO Trumpy.

*Uitspraken van kinderen over eten
(te "lezen" op de boterhammenfoto)*

"Leuker nu, de boterham mag nu ook dubbel (Naomi)"

*"Ik vind dit veel leuker
Wand nu mogen we de boterhammen dubbel
Ik wil knakworstjes (Eva)"*

*"Beter dan eerst omdat we nu zoetigheid op de boterham mogen &
we mogen onze boterham dubbel (Alice)"*

"Maakt me niet uit (Nicole)"

"De nieuwe regels vindt ik leuker, beter ook zoetig (Marit)"

De Hangout

"In ons gebouw waren er een aantal ruimtes niet in gebruik. Een aantal oudere kinderen (7+) verveelden zich en bedachten dat ze wel in één van die ruimtes wilde spelen (zonder pm'ers). Ze vroegen aan de pm'ers of ze daar mochten spelen maar omdat de pm'ers niet wisten wat de

bedoeling was van dat lokaal, verwezen zij de kinderen door naar de directie. Deze maakte met de kinderen de afspraak dat de ruimte zolang deze leeg stond gebruikt mocht worden.

De kinderen zijn gelijk aan de gang gegaan met het lokaal. Het werd voorzien van wat meubels en daarna is er aan elkaar (geen pm'ers bij betrokken) opdracht gegeven om leuke dingetjes van thuis mee te nemen om het lokaal te versieren.

De volgende dag betrokken de kinderen het lokaal: Als zij uit school komen nemen de kinderen wat fruit, drinken mee naar hun eigen hok. Inmiddels omgedoopt tot "De Hangout". Allerlei ideeën kwamen in de kinderen op. Zo werd er een kleine kantine gebouwd in de Hangout en werd er een krantje in het leven geroepen. De Hangout was de "redactie" (bij dit woord mochten de pm'ers wel even helpen). Op woensdagmiddag gingen de kinderen van de Hangout naar de markt en kopen van het gespaarde Hangout geld zelf snoep om te verdelen tussen de kinderen van de Hangout.

In de zomer was het animo voor de Hangout veel minder. De kinderen gingen liever naar buiten. Inmiddels is de ruimte nog steeds in gebruik als hangplek voor de oudste kinderen."

3. Praktijkervaringen bij andere BSO's

In jaren van 2000 t/m 2004 is in verschillende BSO kinderpaticipatie ingevoerd. De groepsleiding heeft op verschillende wijze vorm gegeven aan de invoering van kinderpaticipatie, JSO heeft een inventarisatie gemaakt van de meest inspirerende voorbeelden en deze gerangschikt naar leeftijd.

Op verschillende BSO's in Zuid-Holland wordt hard gewerkt aan kinderpaticipatie. Kinderpaticipatie is voor de groepsleiding inmiddels geen speciale activiteit meer maar onderdeel van het dagelijkse werken.

De BSO's hebben geëxperimenteerd met verschillende werkvormen om kinderen naar hun mening te vragen. Een aantal BSO's hebben van de activiteiten die zij hebben uitgevoerd een verslag geschreven. Twintig verslagen en resultaten zijn gebundeld in dit participatie overzicht.

De groepsleiding van de volgende bso's hebben een bijdrage geleverd: B4KIDS in Leiden, Stichting Kinderopvang Oegstgeest, Stichting Catalpa, BSO De Lawaai Papegaai in Hillegom en BSO Beetle/De Buren in Leiden, Stichting Quadrant in Gouda, Centrale Organisatie Kinderopvang Dordrecht, Stichting Kinderopvang Liemeer, Kinderopvang IJsselkids in Capelle aan de IJssel, Stichting Kinderopvang Leidschendam, Stichting Trias in Sassenheim.

De groepsleiding, management van de BSO's en JSO/PJ Partners hopen dat het overzicht andere BSO's inspireert om aan de slag te gaan met kinderpaticipatie.

Nr	Leeftijd	Onderwerp	Werkwijze
1	4-6	Informatiekrant voor nieuwe kinderen	Krantje
2	4-6/7	Informatiekrant en maatje voor nieuwe kinderen	Krantje en oudste kinderen begeleiden
3	4-7	Regels in de nieuwe groep	Foto's
4	4-8	Inrichting groepsruimte	Spel en tekenen
5	4-7	Aanschaf buitenspeelgoed	Tekenen/afbeeldingen/stemmen
6	4-7	Praten met kinderen, wat houdt ze bezig	Poppenspel
7	4-12	Regels	Foto's
8	4-9	Regels	Memory
9	5-8	Vakantie activiteiten	Kiezen vanuit voorbeelden
10	6-8	Thema weken	Ideeënboard
11	7-12	De kring en eten	Flappen en stemmen
12	6-9	Inrichting tuin	Enquête
13	6-11	Eigen ruimte	Gesprek
14	6-12	Meningen over bso	Enquête
15	7-12	Zelf activiteiten uitvoeren	Gymles
16	8-12	Uitstapjes	Enquête
17	8-12	Aanschaf speelgoed	Enquête
18	9-12	Ouders betrekken	Ouderavond
19	10 +	Sollicitant	Vragenlijst
20	12-17	Feest	Zelf organiseren

1. INFORMATIE OVER DE BSO VOOR NIEUWE KINDEREN

Leeftijdsgroep	4-6 jaar
Onderwerp	Krantje voor de nieuwe kinderen
Werkwijze	Het krantje is door de kinderen zelf samengesteld. De kleuters hadden de opdracht om een tekening te maken over onderwerpen waaruit ze mochten kiezen. De oudere kinderen konden kiezen of ze wilde schrijven, tekenen, dichten of een foto maken of alles tegelijk.
Uitvoering en resultaat	De kinderen waren enthousiast om er aan te werken. Kinderen zijn altijd trots om een opdracht te krijgen en af te maken die dan ook nog een in een krantje komt. De bijdragen zijn leuk en spontaan. Hele originele tekeningen over hoe het hier gaat. Verhaaltjes met de regels op de BSO, of zeer precies de gang van zaken. Er zijn drie kleuren gebruikt. Voor elke groep een eigen kleur. De krant wordt wellicht over twee jaar weer herzien. Uiteindelijk staat er door de kinderen meer informatie in dat we hadden verwacht. Als je de stukjes samenvoegt heb je een dagprogramma.

Kinderparticipatie en informatie (groepsleiding verteld)

Kinderen weten graag waar ze aan toe zijn. Als ze komen leggen wij ze dus uit hoe een dag in elkaar zit. Nu hebben we daar dus iets aan toegevoegd en wel een krantje dat gemaakt is door de zittende kinderen voor de nieuwe kinderen die komen.

We hebben een krantje gemaakt voor alledrie de groepen samen, omdat op deze manier de kinderen al een continuïteit zien in de verschillende overgangen naar de volgende groep. Er staat informatie in over iedere groep en dat lezen de kinderen. Ze kunnen het altijd opnieuw nog even lezen als ze weer over gaan naar een nieuwe groep.

Het was vooral leuk werk om dit krantje te maken. Eerst hebben we de kinderen gevraagd of ze mee wilde helpen. Sommige kinderen waren meteen enthousiast, andere moeten eerst aangemoedigd worden (lees omgekocht), "ja, je mag daar mee spelen zegauw je deze opdracht hebt vervuld". Toch blijkt dat kinderen altijd trots zijn om een opdracht te krijgen en af te maken die dan ook nog eens in een krantje komt. Hun bijdrage waren leuk en vooral spontaan. Hele originele tekeningen over hoe het hier gaat. Verhaaltjes met de regels op de BSO, of zeer precies de gang van zaken (voorbeelden staan in het krantje).

Zelf werken we met de kleuters. Op zich is dat de moeilijkste leeftijd om een krant te maken vanuit de groep. Wel kunnen ze een heel waardevolle bijdrage leveren als er ook oudere kinderen bij zijn die wel kunnen schrijven. Het gaat niet alleen om het kunnen schrijven. De pm'ers hebben deze krant nog zelf gekopieerd. Kinderen vonden het prima een bijdrage te leveren, er over te praten en dan was het ook wel weer genoeg. Misschien als ze eenmaal hun eigen resultaat zien ze het volgende krantje wel meer zelf willen doen.

De kleuters hebben we als opdracht gegeven een tekening te maken over onderwerpen waaruit ze mochten kiezen: ophalen van school, eten, spelen enz. De oudere kinderen konden kiezen of ze wilde schrijven tekenen, dichten of een foto maken of alles tegelijk. De tekeningen zijn duidelijk over de BSO en zeker informatief voor een nieuwkomer. We hebben drie kleuren gebruikt bij de uitvoering. Voor iedere groep een eigen kleur. De kosten zijn minder als je veel exemplaren tegelijk laat afdrukken. We maken een voorraadje voor een of twee jaar. Waarschijnlijk is het dan wel leuk om het krantje weer te herzien. Uiteindelijk staat er door de kinderen meer informatie in dan we hadden verwacht. Als je de stukjes samenvoegt heb je een dagprogramma.

2. INFORMATIE KRANTJE EN MAATJE VOOR NIEUWE KINDEREN

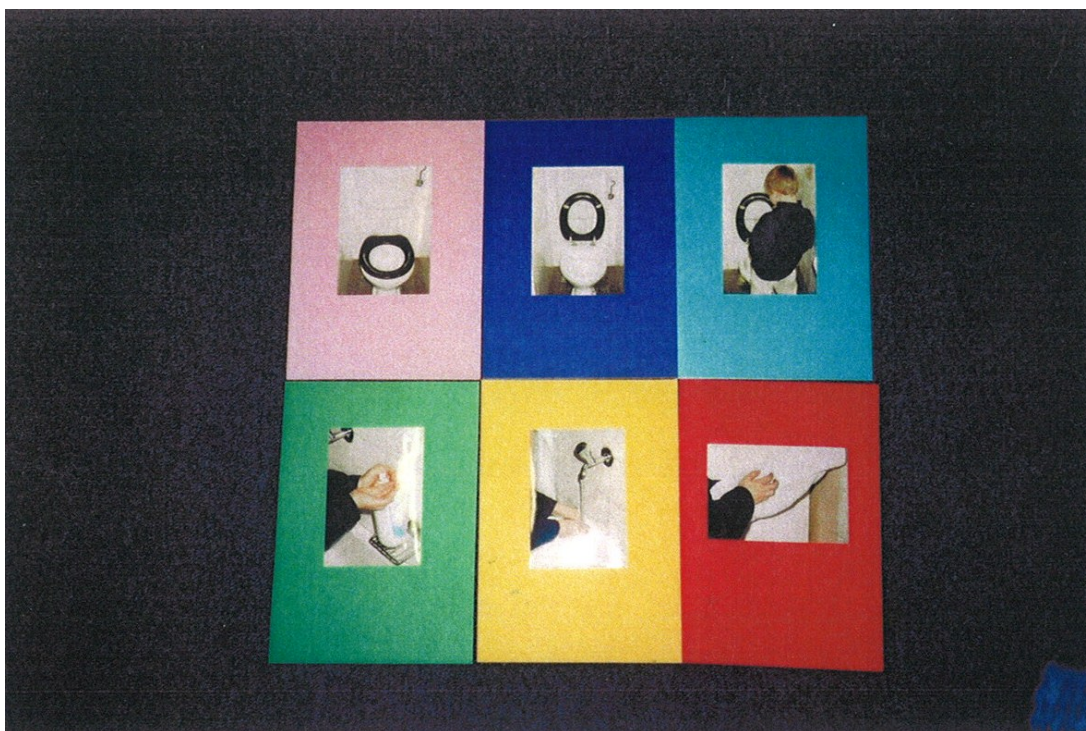
Leeftijdsgroep	4 tot 6/7 jaar
Onderwerp	<p>De kinderen van de groep betrekken bij het wennen van nieuwe kinderen die bij de Relrakers komen. Dit werken we uit in een informatiekraantje door de kinderen voor de nieuwe kinderen en in het maatje zijn voor een nieuw kind. Wij willen hiermee bereiken dat de wenperiode van nieuwe kinderen nog beter verloopt en tevens willen we bereiken dat de oudste kinderen van de groep betrokken worden bij het wennen van de nieuwe kinderen.</p> <p><i>Als er veel nieuwe kinderen in de groep komen heb je zelf vaak minder tijd voor de oudste kinderen omdat je veel aandacht besteedt aan de nieuwe kinderen. Met dit op te starten willen we voor de oudste kinderen dit opvangen doordat zij meehelpen en betrokken worden bij het wennen.</i></p>
Werkwijze/ Uitvoering	<p>In een groeps gesprek vertellen we de kinderen wat de bedoeling is. We vertellen de kinderen dat we een kraantje gaan maken voor de nieuwe kinderen en we vertellen over een maatje zijn voor nieuwe kinderen. Hierna laten we de kinderen verzinnen wat ze allemaal aan nieuwe kinderen willen vertellen, de kinderen kiezen allemaal een onderwerpje uit en maken hier een tekening van. Als ze klaar zijn met tekenen vertellen ze aan ons wat er bij de tekening moet komen te staan. We verzamelen alle tekeningen en maken er een kraantje van. Een van de kinderen maakt nog een tekening voor de voorkant en een kind een tekening voor de achterkant.</p> <p>Als het kraantje klaar is kopiëren we het op gekleurd papier. Alle kinderen van de groep krijgen een kraantje en de rest bewaren voor als er een nieuw kind in de groep komt.</p> <p>Wanneer er een nieuw kind in de groep komt benaderen wij een van de oudste kinderen om te vragen of zij het maatje van het nieuwe kind willen zijn.</p> <p>We proberen een kind te vinden dat zoveel mogelijk dezelfde dagen komt bij het nieuwe kind op school zit.</p> <p>Het kind wat maatje wil zijn leggen we uit wat ze allemaal als maatje kan doen voor het nieuwe kind, zoals samen in het rijtje van en naar school lopen, helpen waar de wc is en waar je je handen wast, aan tafel helpen bij het smeren van je brood en bij het opruimen, laten zien waar en wat voor speelgoed we allemaal hebben enz.</p>
Resultaten	<p>"In de herfstvakantie zijn we begonnen met de kinderen om een kraantje te maken. De kinderen vonden het eerst heel vreemd en stil en wisten niets te bedenken om te tekenen. Na een paar voorbeeldjes verzonnen ze zelf allerlei onderwerpen om over te tekenen. Hierna gingen ze tekenen en ze vonden het heel leuk en verzonnen hun eigen verhaal bij de tekening. Toen de kinderen klaar waren hebben wij nog wat onderwerpen verzonnen zodat heel de dagindeling aan bod komt in het boekje.</p> <p>De volgende dag hebben de kinderen van de vorige dag uitgelegd aan de andere kinderen wat ze gedaan hadden, waarom en wat de bedoeling was. Dit vonden ze heel leuk en ze werden enthousiast.</p> <p>Zij zochten ook een onderwerpje uit en gingen tekenen en een eigen verhaaltje erbij verzinnen. Na een week was het kraantje klaar.</p> <p>Bij het kennismakingsgesprek met de ouders delen we het kraantje aan het nieuwe kind uit en we krijgen hier leuke, positieve reacties op.</p>

	<p>Het maatje zijn voor een nieuw kind verloopt nog wat onwennig. Het eerste maatje was een jongen voor zijn zusje die 4 jaar werd. Vooraf was hij een beetje nonchalant, maar de eerste keer in het rijtje straalde hij en was hij trots om aan zijn zusje alles te laten zien. Daarna koos hij toch ook om met zijn vriendjes te spelen en zijn zusje had al een vriendinnetje. In de kring koos zijn zusje hem naast haar en haar vriendinnetje.</p> <p>De volgende keren gingen ze hun eigen weg, het nieuwe kind was dan ook al heel snel gewend omdat ze al een aantal kinderen kende en ook kende ze ons al als ze haar broer kwam halen.</p> <p>De volgende keer bij een nieuw kind vroegen we het aan een kind om maatje te zijn maar dit kind vond dat gewoon nog een beetje eng en toen hebben we natuurlijk een ander kind gekozen. Ook zij vond het vreemd en onwennig en dit maatje zijn verliep dus een beetje stroef.</p> <p>Van de week was er weer een nieuw kind en hierbij verliep het maatje zijn heel erg leuk. Het maatje vond het heel leuk om te doen en ging ook van alles vertellen aan het kind en helpen waar de wc is en samen handen wassen. En aan tafel ging ze helpen met haar cracker te smeren e.d. Ze straalde en was heel trots om maatje te zijn voor het nieuwe kind en vond het heel leuk om het nieuwe kind te helpen.</p> <p>Het nieuwe kind vond het prettig dat het maatje haar zo hielp. Er was nu zelfs een ander kind die was jaloers dat ze niet het maatje van het nieuwe kind mocht zijn. We hebben gezegd dat zij de volgende keer aan de beurt is.”</p>
--	---

3. REGELS IN EEN NIEUWE GROEP

Leeftijdsgroep	4 - 7 jarigen
Onderwerp	Regels
Werkwijze	<p>Door middel van een groepsgesprek de regels bespreken. De volgende regels komen aan de orde:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Binnenkomen - Aan tafel, van tafel - Speelgoed, knutselen - Naar het toilet gaan - Buitenspelen - Naar huis gaan - Op de andere groep spelen <p>Voorbeeld: "Naar het toilet gaan" Als we aan tafel zitten laten we de kinderen een foto van een toilet zien. Het doel is dat de kinderen daar zelf regels bij gaan bedenken. Een hele week lang is dit het onderwerp met de kinderen aan tafel. Hier is voor gekozen om alle kinderen aan bod te laten komen.</p>
Uitvoering	<p>Met de kinderen is het onderwerp "Naar het toilet" gaan besproken. Daarna zijn foto's gemaakt van de regels die de kinderen bedacht hadden. Een van de kinderen fungeerde als "fotomodel". Regels als: als je jongetje bent doe je de bril omhoog, doortrekken, handen wassen... zijn op de foto gezet. Een serie van 6 foto's hangt nu op de WC. De kinderen kunnen aan de foto's precies zien welke regels er gelden.</p>

Foto hieronder.

4. DE INRICHTING VAN DE GROEPSRUIMTE

Leeftijdsgroep	4-6 jaar
Onderwerp	De inrichting van de groepsruimte
Werkwijze en uitvoering	<ul style="list-style-type: none"> • Motivatie: de kinderen brengen de meeste tijd op de bso door. Het is belangrijk dat ze zich thuis voelen en dat ze invloed kunnen uitoefenen op hun omgeving. <p>Gewenst resultaat: binnen 3 weken hopen wij een inventarisatie te hebben van wat de kinderen wensen. Tevens hopen wij een ruw plan voor de inrichting te kunnen presenteren. Daarbij proberen we zo ver mogelijk te komen met wat wel en wat niet realiseerbaar is.</p> <p>Gegevens vooraf: De informatie die we denken nodig te hebben bestaat uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het beschikbare budget - regelgeving wat betreft de inrichting van het lokaal - pedagogische uitgangspunten bij het inrichten - ideeën en achtergrondinformatie bij de inrichting van een lokaal voor de betreffende leeftijdscategorie (kleuters tot 7 jaar) <p>Keuze werkvorm/methode:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geen gesprekken - spel - tekenen - eventueel overige beeldende vormen <p>Belangrijk vinden wij dat de kinderen zelf met voorbeelden komen. We willen dit realiseren door ons te richten op de betrokkenheid van de kinderen. We hebben nog niet gekozen voor een specifieke vorm om dit te realiseren.</p> <p>Uitvoering participatieactiviteiten</p> <p>Activiteitenplan</p> <ul style="list-style-type: none"> - week 45/46: informatie verzamelen. Week 46: het project introduceren in de groep - Week 47: kinderen op verschillende dagen de mogelijkheid bieden om te participeren - Week 47/48: voorbereiden van presentatie (sheets, projector, foto's) <p>Communicatieplan</p> <ul style="list-style-type: none"> - in week 46 het project kenbaar maken aan de kinderen en het creëren van betrokkenheid - in week 45 willen wij middels een korte brief de ouders inlichten over het project <p>Uitvoering van de participatieactiviteiten</p> <ul style="list-style-type: none"> - in week 46 willen wij deze activiteiten opstarten <p>De uitkomsten</p> <p>De resultaten van de kinderen willen we aan de groep kenbaar maken via foto's aan de muur. De haalbaarheid van de ideeën wordt besproken. We zullen de planning voor de uitvoering kenbaar maken</p> <p>Ideeën bedenken voor realisatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - we leggen de nadruk op het werken in groepjes en niet individueel <p>Realisatie</p> <ul style="list-style-type: none"> - gaande de uitvoering - presentatie naar de kinderen - verslag in IJsselweb (zo bereiken we de hele organisatie en al onze collega's)

5. AANSCHAF VAN BUITENSPEELGOED

Leeftijdsgroep	4-7 jaar
Onderwerp	Aanschaf van buitenspeelgoed
Werkwijze	<p>De leiding heeft afbeeldingen van buitenspeelgoed verzameld. Binnen het budget van € 100,-.</p> <p>In een stappenplan van vijf weken is het plan vorm gegeven. De opzet:</p> <p>1^e week: de kinderen mogen zelf een tekening maken van het speelgoed dat zij het liefste willen hebben.</p> <p>2^e week: er zijn 30 afbeeldingen van buitenspeelgoed verzameld. Dmv een spel buiten wordt met de kinderen gekeken waar de meeste voorkeur voor is. Met stoepkrijt maken de kinderen twee grote cirkels (rood en blauw) op de speelplaats. De bedoeling is dat de kinderen aangeven wat zij het leukste speelgoed vinden door in de rode of de blauwe cirkel te gaan staan. De leiding houdt per keer twee afbeeldingen omhoog. Iedere afbeelding hoort bij een cirkel. Zo worden alle 30 afbeeldingen afgelopen. Een pm'er schrijft de keuzes op.</p> <p>3^e week: de kinderen mogen stemmen. Alle kinderen hebben de plaatjes nu een keer gezien. Zij weten nu een beetje wat zij leuk vinden. Van melkpakken worden stembussen gemaakt. Op de stembussen worden de afbeeldingen geplakt.</p> <p>Ieder kind krijgt 5 fiches en mogen gaan kiezen. De kinderen mogen ook meer fiches in één melkpak doen. Er is gekozen voor een gesloten vorm van kiezen zodat de kinderen elkaar niet kunnen beïnvloeden. Twee aan twee mogen de kinderen de fiches in de dozen doen.</p> <p>4e week: Op een groot vel worden alle afbeeldingen onder elkaar opgeplakt. Samen met de kinderen worden de stembussen opengemaakt en geteld. Daarna worden de afbeeldingen opnieuw opgeplakt maar nu zo dat degene met de meeste stemmen bovenaan hangt. Voor de kinderen is er dan duidelijk wat er als meeste gekozen is.</p> <p>5^e week: samen met een groepje kinderen wordt het speelgoed aangeschaft.</p>
Uitvoering en resultaat	<p>Verslag van de pm'ers:</p> <p>1^e week: de kinderen waren enthousiast om een tekening te maken. Velen wilden een zwembad, gelukkig waren er ook kinderen die een bal of een springtouw wilden hebben.</p> <p>2^e week: het spel was een groot succes, de kinderen deden zeer enthousiast mee. De tweede keer (andere dag) hebben wij er zelfs een cirkel bij gezet, voor de kinderen die alle twee de afbeeldingen erg leuk vonden en dus niet konden kiezen, of beide afbeeldingen juist heel stom vonden. Het bleek maar weer dat kinderen heel goed weten wat zij leuk vinden.</p> <p>3^e week: dit vonden ze erg spannend, zeer frappant was dat de kinderen duidelijk elf een keuze konden maken in wat zij leuk vonden. Een enkel kind deed alle vijf de fiches in een stembus, omdat zij dit zo graag wilde hebben.</p> <p>4^e week: met de kinderen samen hebben we de melkpakken geopend, de kinderen mochten om beurten de fiches tellen. Het was heel spannend, soms luid gejuich, af en toe een teleurstellende kreet. Wij hebben het grote vel op de deur geplakt, zodat de kinderen het ook aan de ouders kunnen laten zien.</p> <p>5^e week: 11 kinderen en 2 pm'ers zijn naar Intertoys gegaan en hebben het speelgoed aangeschaft: step, bal, supersoaker, knikkers.</p>

6. PRATEN MET KINDEREN, WAT HOUDT ZE BEZIG

Leeftijdsgroep	4-7 jaar
Onderwerp	Manus Mopperpot
Werkwijze en uitvoering	<p>Hoe ontdek je wat een vier- of vijfjarige wel of niet leuk vindt, dwarszit of graag anders zou zien? Laat een pop eens een babbeltje met ze maken. Zelfs stille kinderen laten zich op deze manier verleiden tot een gesprekje. En zeggen tegen de pop wat ze tegen de groepsleiding niet uit durven spreken. De vanzelfsprekendheid waarmee kinderen tegen dieren en poppen praten, heeft veel te maken met hun manier van (magisch) denken. Net als voor een poppenkast laten de kleuters zich vanzelf in het verhaal zuigen.</p> <p>In een kringgesprek op de bso wordt Manus Mopperpot (een handpop) gebruikt om met de kinderen te praten. Manus vraagt de kinderen wat buitenschoolse opvang is, wat je er doet, wat leuk en minder leuk is.</p> <p>De methode doet een beroep op de creativiteit van de groepsleiding en de communicatieve en pedagogische vaardigheden, want je kan zo'n gesprek niet van te voren plannen.</p> <p>Manus komt om de 2 weken terug op de groep om met de kinderen te praten.</p>
Resultaten	De kinderen geven grif antwoord; het poppenspel is een hele goede manier om de kinderen aan het praten te krijgen.

7. REGELS IN DE BSO

Leeftijdsgroep	4-12 jaar
Onderwerp	Regels in de bso
Werkwijze" En uitvoering	<p>Volgorde van de activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kennismaken met het begrip kinderp participatie: wat denk je dat dit is - bespreken met de kinderen dat we samen naar de regels gaan kijken, kinderen kunnen een eerste reactie geven en vragen stellen - kinderen gaan regels die overtreden worden in scène zetten. Hier worden foto's van gemaakt De kinderen voorzien de foto's van tekst. - de foto's worden opgehangen zodat kinderen en ouders kunnen zien wat er gedaan is - alle regels die zijn bedacht worden opgeschreven door de groepsleiding - vijf regels die als meest storend worden ervaren door de kinderen worden besproken. - nieuwe regels worden ingevoerd en er wordt afgesproken dat er wordt geëvalueerd over een paar weken met de kinderen.
Resultaten	Onze ervaring tot nu toe is dat kinderen enthousiast en prima in staat zijn kinderp participatie toe te laten in de manier van omgaan met elkaar. Ook al leek het dat de regels verwaterden de kinderen wisten prima te verwoorden wat wel en niet mag. Als groepspm'er maak je kennis met een kant van een kind die je voorheen nauwelijks zag.

8. REGELS

Leeftijdsgroep	4 – 9 jaar
Onderwerp	regels
Werkwijze	<ul style="list-style-type: none"> - met kinderen geïnventariseerd wat (regels) wel en niet mag - met kinderen uitgezocht waar je een foto van kan maken - met kinderen foto's gemaakt - foto's op karton geplakt en tekst erbij geschreven - karton geplastificeerd - spel gespeeld met kinderen die zich niet aan de regels houden
Uitvoering	Veel positieve reacties gehad op presentatie van de uitvoering van ouders en kinderen. De groepsleiding heeft het idee dat de regels bij de kinderen goed bekend zijn en dat zij erachter staan en zich dus aan de regels houden.

9. STEMMEN OEGSTGEEST

Leeftijdsgroep	5-6 jarigen, Oegstgeest.
Onderwerp	Activiteit in de vakantie
Werkwijze	Groepsgesprek houden. Alle uitkomsten op een vel tekenen, de kinderen mogen dan vervolgens met stickers aangeven wat zij het liefste willen.
Uitvoering/resultaat	<p>Uit het groepsgesprek kwam niet veel reactie. Daarop is besloten om de keuze mogelijkheden wat te beperken. De kinderen mochten kiezen uit drie activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - glazen potjes verven met een waxinelichtje erin - sneeuwman van pompoenen - glinsterende ijsman maken <p>Van deze drie activiteiten werd een voorbeeld getoond. De groepsleider liet dit steeds in een verschillende volgorde aan de kinderen zien. De kinderen hebben met stickers aangegeven wat zij wilden. De glinsterende ijsman werd gekozen.</p> <p>In de kerstvakantie is dit uitgevoerd. De kinderen wilden juist graag op de dag dat het gemaakt werd komen. De ouders waren geïnformeerd over de manier waarop de keuze tot stand was gekomen en reageerden positief.</p>

10. THEMA WEKEN

Leeftijdsgroep	6-8 jaar
Onderwerp	Thema weken, activiteiten
Werkwijze en uitvoering	<p>Op een ideeën bord, wat door de leiding is geïntroduceerd, kunnen de kinderen ideeën voor thema's ophangen. Gedurende enkele weken blijft het bord hangen.</p> <p>Daarna wordt er door de kinderen zelf een stemming georganiseerd (kinderen bedenken zelf hoe de stemming plaatsvindt) ieder kind mag twee stemmen geven. Hier kwam een top 7 uit. Bepaald werd dat iedere week een andere thema aan de beurt zou zijn. Gedurende 7 weken wordt er iedere week aan een ander thema gewerkt op de middagen dat de kinderen aanwezig zijn. De kinderen bedenken steeds zelf de invulling van het thema en organiseren voor een groot deel zelf de activiteiten die daar bij horen. Thema's die aan de orde zijn geweest:</p> <ul style="list-style-type: none"> - voetbalweek (kinderen organiseerde zelf een voetbal middag waar ook ouders bij betrokken waren) - Skeelerweek (er is iemand uitgenodigd die skeeler les gegeven heeft, een skeelertocht gehouden) - Boomklimweek (klimles en zelf klimmen) - Schminkweek - Regelweek <p>Van iedere week is steeds een kort verslag geschreven met foto's. De leiding heeft samen met de kinderen een boekje samengesteld.</p>
resultaat	<p>De kinderen hebben heel veel zelf bedacht en uitgevoerd aan de thema's. De stemming, de ideeën en de organisatie van de activiteiten hebben zij grotendeels zelf gedaan. Door het grote enthousiasme van iedereen werden de kinderen gestimuleerd om steeds meer zelf te gaan uitvoeren. Ook ouders raakten betrokken en werden enthousiast. (Het groepje kinderen was wel klein ((8 kinderen).)</p>

11. DE KRING EN HET ETEN

Leeftijdsgroep	7- 12 jarigen
Onderwerp	De kring, de aanleiding om dit onderwerp te kiezen is dat de kinderen laten merken dat ze ontevreden zijn over het doen van de kring (iedereen in de kring en wachten op elkaar).
Werkwijze	<p>Pm'ers hebben drie flappen gemaakt:</p> <p>Weg -- blijven --- idee</p> <p>Op elke flap kunnen de kinderen met gele plakbriefjes hun wensen schrijven. De flappen zijn geïntroduceerd in de kring. De flappen blijven een week hangen zodat alle kinderen de gelegenheid hebben om te reageren. Na deze week wordt bekeken wat er allemaal is opgeschreven. In een kindvergadering (lees de kring) wordt aan de hand van wat allemaal is opgeschreven een top 5 samengesteld. De kinderen doen een uitspraak over de kring. Deze wordt opgeschreven en zichtbaar opgehangen. Ouders zijn geïnformeerd door de kinderen en doordat de flappen openbaar hangen.</p>
Uitvoering en resultaat	De flappen zijn geïntroduceerd en opgehangen. Het leverde een storm aan reacties op.

	<p>Een greep uit de reacties:</p> <p>Blijven: meer snoep, fruit, crackers, de kring, de computer, drinken, meer computer spellen.</p> <p>Weg (14 kinderen) kring weg , drinken uitdelen weg, zelf pakken, de kinderen onder de 5 jaar,</p> <p>idee: zelf drinken pakken, leuke spelletjes, meer computers, leuke cd's knutselspullen</p> <p>Uiteindelijke top 5 weg kring drinken (uitdelen) ontbijtkoek altijd met de kleintjes spelen saai kleuren</p> <p>blijven snoep fruit eten kring knutselen spelletjes doen</p> <p>idee meer computer spelen 2x snoep zelf drinken pakken/koek kabel tv nieuwe computers</p> <p>Uiteindelijk hebben de kinderen op een vel geschreven als besluit van de kinderen: - kring op vrijwillige basis - zelf drinken pakken.</p> <p>Dit is ook in de praktijk gedaan. De kring bestaat nog wel, maar de kinderen zijn nu enthousiast over de wijze waarop dit gaat.</p>
--	---

12. INRICHTING VAN DE TUIN

Leeftijdsgroep	Tussengroep: 6-9 jarigen
Onderwerp	Enquête over inrichting van de tuinen en de zolder op de kleine BSO
Werkwijze	Vragenlijst voor kinderen. Met als laatste vraag: vind je eigenlijk dat de pm'ers dit maar zelf moeten regelen? (alle kinderen antwoorden NEE). Ieder kind heeft samen met de pm'er de vragenlijst ingevuld.

Uitvoering	<p><i>Twee enquêtes.</i></p> <p>Vragen over de tuin: Speel je ooit in de tuin?</p> <p>Wat je in de tuin willen hebben?</p> <p>Vind je dat er iets weg kan? Bosjes of een boom kunnen bijvoorbeeld weg</p> <p>Willen jullie het voetbalveldje houden – groter maken- of weg hebben?</p> <p>Hebben jullie nog ideeën voor nieuw speelgoed buiten?</p> <p>Of vind je dat wij zelf maar moeten kijken wat er nieuw moet komen of opgeruimd moet worden?</p> <p>Bedankt voor het meedenken en invullen. Voordat we iets aan de tuin gaan doen vertellen we wat er door jullie ingevuld is. Dan kunnen we samen kijken wat we ook echt gaan doen.</p> <p><i>Vragen over de buitenspeelplaats</i> Onze buitenspeelplaats!!! Ja, daar moet zeker wat mee gebeuren maar ja wat. Wij willen dan ook van jullie weten wat jullie leuk vinden. Daarom willen wij jullie vragen om met ons mee te denken door de enquête in te vullen. Per vraag mag je meerdere antwoorden omcirkelen en als je nog andere ideetjes hebt mag je die erbij zetten.</p> <p>De tegels A. De tegels zijn leuk zoals ze nu zijn B. Ik zou graag een leuk kleurtje op de tegels willen C. Ik wil helemaal geen tegels meer maar..... D. Ik wil meer hinkelspelletjes op de tegels. F. Ik wil graag knikkerbakjes</p> <p>Het Hek A. Ik zou willen dat we onze buitenruimte afgesloten kon worden door een hek B. Ik wil dat het zo blijft als het is, dus naar buiten kunnen lopen wanneer we willen.</p> <p>Buitenmeubilair A. Ik wil graag een picknicktafel B. Ik wil graag een duikelrek C. Ik wil graag een bankje om op te zitten D. Ik wil graag een basketbalnet</p> <p>De struiken A. Ik wil alle struiken weg en alles betegeld. B. Ik zou het leuk vinden om een moestuintje te hebben.</p> <p>Zelf heb ik nog een heel goed idee, namelijk.....</p>
------------	--

	<p>Wij hopen dat wij met z'n alle er iets leuks van kunnen gaan maken.</p> <p>Bedankt voor het invullen De groepsleiding</p> <p>Enquête over de zolder</p> <p>Onze speelzolder is inmiddels meer een rommelzolder. Samen met jullie willen we daar verandering in brengen. Nu is er vaak ruzie op de zolder, wat ons voor niemand leuk lijkt. Vandaar aan jullie de vraag of – en hoe-, we de zolder kunnen veranderen.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Speel jij wel eens op de zolder 2. Wat speel je op de zolder voor spelletjes 3. Wat vind je leuk op zolder 4. Wat zou je willen veranderen op de zolder? 5. Waar zou je graag mee spelen op de zolder? <p>Je mag ook tekenen of uitknippen waar je graag mee zou spelen!</p>
--	--

Kinderparticipatie: de enquête over de tuin groepsleiding verteld

Een enquête invullen blijkt voor de kinderen een leuke bezigheid. Zelf vonden we hun enthousiasme natuurlijk ook leuk, maar moesten we ook wennen aan het idee dat er ook weer een stukje afgeknibbeld werd van onze zelfstandigheid.

We hebben besloten een enquête te houden over de inrichting van de tuinen op de grote BSO en de zolder op de kleine BSO. Liever waren we meteen aan de slag gegaan en dit was dus een pas op de plaats. Toen we eenmaal bezig waren werd het steeds leuker om de kinderen er ook bij te betrekken.

Zelf werken we met kinderen van 6 tot 9 jaar. Dat gaf leuke taferelen. We vroegen bijvoorbeeld over de indeling van de tuin. De jongens wilde een groter voetbalveld en de meisjes meer ruimte om te fietsen. Een meisje bedacht dat daarom een klimboom die op het terrein staat dan maar weg moest. Nou daar waren veel bomenklimmers het niet mee eens. Dus vertelt een ander meisje de bomen-omhakker om toch vooral de boom te laten staan, de jongens gewoon hun voetbalveld te geven en dat allemaal omdat je straks op het voetbalveld toch lekker net zoveel kunt fietsen als je wilt.

Zo zie je dat voor iedere opdracht andere vaardigheden naar voren komen. Deze diplomatieke tante had al vaker blij gegeven van haar vaardigheden, maar nu kwam het wel erg duidelijk naar voren.

De enquête invullen ging als volgt. Wij hadden zelf de vragen gemaakt. Als laatste vraag hadden we "vind je eigenlijk dat de pm'ers dit maar zelf moeten regelen?". Ieder kind antwoorde "nee". Bij de kleine BSO is deze vraag jammer genoeg niet gesteld. Bij observatie merkten de pm'ers van die groep dat de kinderen wel die indruk gaven. Zij vroegen een open

vraag, kregen daarop geen antwoord. Gingen de vraag steeds meer zelf invullen en zo'n beetje als ze dan alles voor hadden gezegd zei het kind opeens "ja, wat een geweldig idee". De kinderen van onze groep lieten nog een voorkeur blijken. Bijvoorbeeld: "en dan willen we graag barbies kopen die we mee naar huis kunnen nemen". Onze conclusie is dan ook, dat het heel belangrijk blijft om goed te kijken wat de kinderen echt doen met de spullen en de hoeken die er zijn en naar aanleiding daarvan nieuwe suggesties naar voren te brengen. Kinderen vonden

het leuk als ze eenmaal bezig waren. Soms hadden ze bij binnenkomst al iets anders voor zichzelf gepland en kwamen wij daar met onze enquête tussendoor walsen. Dan was het zaak toch hun aandacht te krijgen. Een koek als je klaar bent. Een kind wilde bij het zien van de koek ook een koek. "Prima", zei de pm'er, dan vul jij ook een enquête in. Nee, toen hoefde hij geen koek meer.

Weer een ander kind had een idee over een vijver met stenen om over te lopen. De pm'er had van te voren al uitgelegd dat we ideeën aan het verzamelen waren en niet alles perse gekocht of gemaakt kon worden. Dit benadrukte ze nog een keer na aanleiding van het verhaal met de stenen. Het kind had het haarfijn door. Ze zag de hele vijver in duigen vallen en wilde ook na een garantie dat het niet door de stenen kwam perse geen stenen meer in de vijver. En toch was het een leuk idee!

Bij de kleuters moesten de pm'ers zelf voorbeelden geven. Als de kleuters met een origineel idee kwamen was het vooral ingegeven door veel fantasie. Een kasteel met vleugels of een paard om te voeden. Hier geen omkoperij, kinderen vonden het interessant en moeilijk. De pm'ers hebben ook het idee dat tegen de tijd dat de spullen er ook echt komen de connectie met het nu zelf ideeën geopperd te hebben weg is.

13. EEN EIGEN STEK, NAAST DE GROEPSRUIMTE

Leeftijdsgroep	6-11 jaar
Onderwerp	Een eigen stekkie, naast de gezamenlijke groepsruimte
voorgeschiedenis	Op een locatie zijn 3 groepen, 1 baby, 1 peuter en 1 BSO groep. De BSO groep is voor kinderen van 4-11 jaar. Er zijn maximaal 20 kinderen per dag dus de groep kan niet echt in twee leeftijdsgroepen opgesplitst worden. De oudste kinderen geven aan dat ze de "kleintjes" zo druk vinden en dat er voor de "oudste" niets leuks te doen is en dat ze best graag een eigen ruimte willen. Er is nog 1 lokaal in het gebouw wat een aantal uren per week gebruikt wordt als kantoor, de pm'ers kunnen er pauzeren en het doet dienst als opslag voor de fietsen e.d.
Werkwijze/ Uitvoering	De pm'ers zijn met de oudste kinderen (ongeveer 6) rond de tafel gaan zitten. Ze hebben gepraat over hoe ze de ruimte zouden kunnen gebruiken. De kinderen hebben met hulp van de pm'ers de ruimte anders ingedeeld zodat er een eigen "stekkie" is ontstaan. Verder hebben ze met elkaar regels opgesteld (zoals niet rennen in de ruimte, spullen opruimen voordat je aan iets nieuws begint). Er is een spelcomputer voor de kinderen beschikbaar gekomen.
Resultaten	De kinderen trekken zich daar graag terug. Ze mogen daar ook "alleen" spelen. Ook de jongste komen zo meer tot hun recht.

14. MENINGEN VAN KINDEREN OVER DE BSO

Leeftijdsgroep	6-12 jarigen										
Onderwerp	Enquête, om meer inzicht te krijgen over de meningen van de kinderen. Nav deze enquête is het de bedoeling om kindervergaderingen op te starten.										
Werkwijze	<p>De vragen:</p> <p>Activiteiten</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wat doe jij meestal op de BSO? 2. Heb je wel eens niks te doen? 3. Welke activiteiten zou je willen doen? <p>Speelgoed</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Is er genoeg speelgoed op de BSO? 2. Met welke speelgoed speel jij het liefst? 3. Stel dat je € 500,- krijgt om spullen te kopen voor de BSO, wat zou jij allemaal kopen? <p>Ruimte</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wat vind je van de ruimte op de BSO? 2. In welke ruimte ben jij het liefst? 3. Wat mis je op het schoolplein of de tuin? <p>Regels</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wat voor regels heeft de BSO? 2. Wat vind jij van deze regels? 3. Welke regels zouden eraf of erbij kunnen? <p>Leiding</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hoe is de leiding? 2. Mogen ze van jou wat strenger of minder streng zijn? 3. Wat zou jij doen als jij de baas zou zijn op de BSO? <p>Geef de BSO een cijfer op het gebied van:</p> <ul style="list-style-type: none"> * gezelligheid * leiding * dingen die je kunt doen * regels * eten * openingstijden 										
Uitvoering	<p>Eind resultaat enquête De BSO</p> <p>Omdat wij de mening van de kinderen erg belangrijk vinden hebben wij een enquête gehouden met de kinderen over de BSO, zo konden wij een beter beeld krijgen over hun meningen. Op deze manier willen wij de kinderen betrekken bij de beslissingen die wij maken op de BSO.</p> <p>Activiteiten</p> <table> <tr> <td>1. Wat doe jij meestal op de BSO?</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Tekenen</td> <td>8x</td> </tr> <tr> <td>Buitenspelen</td> <td>4 x</td> </tr> <tr> <td>Meidenkamer</td> <td>3x</td> </tr> <tr> <td>Nintendo</td> <td>6x</td> </tr> </table>	1. Wat doe jij meestal op de BSO?		Tekenen	8x	Buitenspelen	4 x	Meidenkamer	3x	Nintendo	6x
1. Wat doe jij meestal op de BSO?											
Tekenen	8x										
Buitenspelen	4 x										
Meidenkamer	3x										
Nintendo	6x										

2. Heb je wel eens niks te doen?

Ja	8x
Nee	8x
Soms	2x

3. Welke activiteiten zou je willen doen?

Sporten	2x
Zwemmen	5x
Slaapfeestje/kamp	4x
Bowlen	4x

Speelgoed

1. Is er genoeg speelgoed op de BSO?

Ja	11x
Nee	7x

2. Met welke speelgoed speel jij het liefst?

Nintendo	5x
Niets	4x
Iets anders	8x

3. Stel dat je Fl. 1000,- krijgt om spullen te kopen voor de BSO, wat zou jij allemaal kopen?

Nintendo spelletjes	6x
Gameboy	2x
Bestuurbare auto	4x
Computer	4x
Glijbaan	4x

Ruimte

1. Wat vind je van de ruimte op de BSO?

Klein	5x
Groot	1x
Goed zo	11x

2. In welke ruimte ben jij het liefst?

Groepsruimte	11x
Gymzaal	3x
Meidenkamer	4x

3. Wat mis je op het schoolplein of de tuin?

Speeltuin	9x
Voetbalveld	2x
Basketbalnet	3x

Regels

1. Wat voor regels heeft de BSO?

Niet rennen	6x
Niet buiten hek	8x
Niet vechten	10x
Bij eten op elkaar wachten	4x

2. Wat vind jij van deze regels?

Goed	16x
Stom	2x

3. Welke regels zouden eraf of erbij kunnen?			
Wel van schoolplein af		6x	
Wel binnen rennen		2x	
Leiding			
1. Hoe is de leiding?			
Aardig		15x	
Niet aardig		2x	
2. Mogen ze van jou wat strenger of minder streng zijn?			
Minder streng		10x	
Strenger		2x	
Zo blijven		6x	
3. Wat zou jij doen als jij de baas zou zijn op de BSO?			
Doen wat we willen		5x	
Verder verschilt het per kind			
Geef de BSO een cijfer op het gebied van:			
* gezelligheid	voldoende	12 x	onvoldoende 6x
* leiding	voldoende	15 x	onvoldoende 3x
* dingen	voldoende	13x	onvoldoende 5x
die je kunt doen.			
* regels	voldoende	13x	onvoldoende 5x
* eten	voldoende	15x	onvoldoende 3x
* openingstijden:	voldoende	12x	onvoldoende 6x

15. DE GYMLES

Leeftijdsgroep	7 – 12 jaar
Onderwerp	Gymles
Werkwijze en uitvoering	<p>De kinderen hebben gevraagd of ze een gymles mogen geven. Dave geeft de gymles en de juffen gymen mee. Iedere week komt een ander kind aan de beurt en kunnen we variatie aanbrengen.</p> <p>Dave begint met de warming-up, een hoofdspel en afsluitend spel.</p> <p>Onder toezicht van de camera. De videopresentatie duurt ongeveer 15 minuten.</p>
Resultaten	<p>Een video die duidelijk het resultaat laat zien van de participatie Een ver doorgevoerde vorm van kinderparticipatie Grote betrokkenheid van de kinderen Groepsleiding heeft vertrouwen in de capaciteiten van de kinderen Enthousiaste kinderen</p> <p>Aandachtspunten: veiligheid van de kinderen en veiligheid van de gymzaal Alleen geschikt voor oudere kinderen Kinderen er bij betrekken wie de volgende les mag geven, samen een planning maken of de kinderen een planning laten maken</p>

16. UITSTAPJES IN DE VAKANTIE

Leeftijdsgroep	8-12 jarigen
Onderwerp	uitstapjes in de vakantie
Werkwijze/ uitvoering	<p>De kinderen hebben een enquête ingevuld. Hieronder staan de vragen en de antwoorden.</p> <p>Beste BSO-plussers,</p> <p>We willen jullie een aantal vragen stellen voer de vakantie uitstapjes. Hiermee kunnen we kijken of de dingen die we doen leuk zijn en we kunnen kijken of er dingen moeten veranderen.</p> <p>Zet een rondje om jouw antwoord.</p> <p>In de vakantie moeten we vaker uitstapjes maken: 0 ja (16 kinderen) 0 nee (10 kinderen)</p> <p>Als we in de vakantie op de BSO blijven moeten er meer activiteiten georganiseerd worden door de pm'ers. 0 ja (17 kinderen) 0 nee (7 kinderen)</p>

De activiteiten/uitstapjes zijn	leuk	gaat wel	niet leuk
Bowlen	22	2	2
Zwemmen	23	3	0
Speeltuin	4	12	10
Boerhaave museum	7	6	13
MC Donalds	15	10	3
Strand	17	6	3
Kronensteyn	15	8	3
Bioscoop	22	0	0
Buurthuis activiteiten	7	9	10
Schiphol	18	5	3
Naturalis	13	10	3
Roeien	17	8	1
Schaatsen	16	9	0
Video kijken	9	13	4
Koken/Bakken	15	6	5
Naar het park	6	13	7
<p>Als een aantal kinderen op de BSO wil blijven en een aantal kinderen een uitstapje wil maken: blijven we allemaal op de bso: (8 kinderen) gaan we allemaal mee met het uitstapje (1 kind) gaan we in twee groepen uit elkaar (16 kinderen)</p> <p>Als nieuwe activiteit denk ik aan: .....</p> <p>(wat zou je leuk vinden om te doen? Let wel op het geld. We hebben € 50,- per week.)</p>			

17. SPEELGOED AANSCHAFFEN

Leeftijdsgroep	8-12 jarigen
Onderwerp	Aanschaffen van speelgoed
Werkwijze/ uitvoering	<p>De pm'ers hebben bij de kinderen een enquête gehouden. De antwoorden van de enquête zijn verzameld en opgeschreven. Dit overzicht is met de kinderen besproken en hangt voor iedereen zichtbaar op de deur.</p> <p>Ter voorbereiding van de enquête waren voorbeelden van speelgoed op vellen papier geplakt en opgehangen.</p> <p>De vragen:</p> <p>We krijgen binnenkort geld om nieuw speelgoed te kopen. We krijgen 325 euro om uit te geven. Wij willen graag van jullie weten wat we moeten kopen. Willen jullie daarom deze vragenlijst invullen? Op de deur van het lokaal hangt een blauw vel met voorbeelden van verschillend speelgoed. Als je iets leuk vindt, schrijf dan ook op wat je er precies van wilt hebben!!!</p> <p style="text-align: right;">Leuk Gaat wel niet leuk vul ik niet in, want het is voor meiden/jongens</p> <p>1. Winkelspullen Wat?</p>

	2. Meidenlege Wat?
	3. Garage met auto's Wat?
	4. Poppenspullen Wat?
	5. Barbiespullen? Wat?
	6. Harry Potter lego Wat?
	7. Lego Wat?
	8. Autokleed
	9. Skateboard
	10. Ridderkasteel (geen lego)

De resultaten

Er deden 17 jongens en 12 meisjes mee aan de enquête

	Leuk	gaat wel	niet leuk	vul ik niet in
winkelspullen	5	11	10	3
meidenlego	3	5	5	16
garage met auto's	6	8	8	8
poppenspullen	1	3	12	14
barbiespullen	1	3	8	17
harry pooter lego	15	4	9	0
lego	12	8	1	7
autokleed	8	10	8	2
skateboard	22	5	1	0
ridderkasteel	7	9	7	6
verkleedkieren	8	6	13	1
moppenboek	17	11	1	1
twister	17	6	5	0

18. INFORMEREN VAN OUDERS

Leeftijdsgroep	Oudste groep: 9-12 jarigen
Onderwerp	Kinderparticipatie en ouders
Werkwijze/ uitvoering	Ouderavond om een aantal onderwerpen rond kinderpaticipatie te bespreken. Eén van de thema's was: is het goed dat er een vakantieprogramma komt wat vast staat? De kinderen waren bij de avond aanwezig, en hebben de pauze opgeluisterd met zang en toneel. Het was een soort Jerry Springer avond. Opmerkingen en vragen uit het publiek, de kinderen gaven zelf antwoord. (in het hoofdstuk over ouders in dit werkboek staat de uitwerking hiervan)

Kinderparticipatie en ouders.

Groepsleiding verteld:

“Zeker als de kinderen ouder worden merken we dat de ouders moeilijker worden. De kinderen willen bijvoorbeeld televisie kijken of lekker veel computeren en niet alle ouders zijn het hier mee eens.

Wij gaan niet vanzelfsprekend mee met het standpunt van de ouder. We observeren eerst het kind en kijken dan vanuit de situatie van het kind. Voorbeeld: bijna al onze kinderen gingen zelf met de fiets naar het kindercentrum. Een kind mocht dit niet van haar ouder. Daarom gingen we dit kind met de fiets ophalen. Wij vonden dit niet leuk voor het kind omdat zij, hoewel ze een van de oudste van de groep was, als enige niet alleen mocht komen. Hoe vaak we het haar moeder ook probeerden uit te leggen, ze mocht niet alleen komen. Daarom hebben we met elkaar besloten het beleid aan te passen en alleen naar het centrum komen verplicht te maken. Deze verplichting is natuurlijk aan leeftijd gebonden want op het Reuzenrad zijn alle kinderen 9 jaar en ouder.

Nog een voorbeeld. De ouders wilden graag dat wij ons vakantieprogramma maanden voor de vakantie aan de ouders zouden bekend maken, dan konden zij kijken of ze liever zelf met hun kind op stap gingen of dat ze hun kind naar de BSO zouden laten komen. Dat wilden wij natuurlijk niet. De kinderen die niet aanwezig waren zouden net zo'n stempel op een dag zetten als de kinderen die wel aanwezig waren. Geen kinderpaticipatie dus. Wat we liever deden en altijd gedaan hebben is dat wij 's morgens met de kinderen bespreken wat we die dag zoal gaan doen. We weten dan of het mooi weer is, wie wat leuk vindt met hoeveel we zijn en hoeveel geld we hebben. Meestal is er een aardige overeenstemming. Wel hebben we als compromis ouders voorgesteld om op een dag per week een vast programma te plannen (dat kan een uitje zijn maar ook een spelletjes middag) en dat tijdig aan te kondigen. Om deze regeling door te krijgen hebben we veel moeite moeten doen. Meer dan een jaar lobbyen bij de ouderraad en zelf met drie afgevaardigde op een ouderraad aanwezig zijn.

Over dit soort onderwerpen hadden we een ouderavond georganiseerd aan de hand van stellingen. Stellingen zoals: "mag een bepaald programma dat iedere dag om 5 uur op de televisie komt aan?". "Is het erg dat een kind graag en vaak achter de computer zit?" en wat toen nog speelde "is het goed dat er een vakantieprogramma komt wat vast staat?".

Het was een ontspannen avond. De kinderen waren ook uitgenodigd en hebben de pauze opgeluisterd met toneel en zang. We waren om half zeven begonnen zodat de kinderen weer op tijd naar huis toe konden. We hadden een soort Jerry Springer avond. Opmerkingen en vragen vanuit het publiek, de kinderen gaven zelf antwoord. Ouders laten zich graag leiden door enthousiaste kinderen. En de ouders luisteren ook naar elkaar. Ook schrijven wij of een van de kinderen over de vakantie in het krantje van het kindercentrum.”

19. MEEPRATEN OVER EEN SOLLICITANT

Leeftijdsgroep	10 plus groep
Onderwerp	meepraten bij een sollicitatie
Werkwijze	kinderen vullen een vragenlijstje in nadat de sollicitant is geweest
Uitvoering	<p>Vragenlijst</p> <p><i>Enquête sollicitanten 10 plus club</i></p> <p><i>Een sollicitant is een persoon die hier wil komen werken</i> <i>Naam sollicitant:: .....</i></p> <p><i>Omcirkel het voor jou goede antwoord</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1. Ik vind de sollicitant aardig: ja/nee/beetje/weet niet</i> <i>2. De sollicitant heeft een praatje met mij gemaakt en/of een spelletje gedaan: ja/nee</i> <i>3. De sollicitant was geïnteresseerd in mij: ja/nee/beetje/weet niet</i> <i>4. Hier mag je iets schrijven over de sollicitant .....</i> <i>.....</i> <p><i>Bedankt voor het invullen</i></p>

20. FEEST

Locatie	COKD, Dordrecht, tieners,
Leeftijdsgroep	Tieners 12 t/m 17 jaar
Onderwerp	Organiseren van een feest in de kerstperiode. Vaak is het zo dat de pm'er zelf met de ideeën voor het feest komt. Meestal is de respons van de tieners daar minimaal op. Daarom nu de rollen omgedraaid.
Werkwijze/ uitvoering	<p>De pm'er hangt een vel op met de vraag: Wie durft er een feestje te organiseren rond de feestmaand december?? Geef je nu op!!</p> <p>Hier kwamen vijf reacties op. Zij werden de feestcommissie. Tijdens de vergadering heeft de leiding aardig wat gestuurd. Vragen als: wat gaan we organiseren, hoe gaan we het organiseren, wensen en ideeën van andere tieners, budget, hoe gaan we het invullen, wat zijn je eigen wensen, wie gaat wat regelen, waar vind het feest plaats, wie betrek je bij het feest.</p> <p>Om de andere tieners erbij te betrekken is een prikbord opgehangen met de vraag: wat voor een soort feest willen jullie houden in de maand december? Twaalf van de 25 tieners hebben hun ideeën voor de invulling van het feest genoteerd. Hieruit bleek al gauw dat er vier tieners surprises wilden en zes</p>

	<p>tieners wilde eten en surprises en twee andere wilde juist geen surprises. De feestcommissie heeft besloten om een avond te organiseren waarin wordt gegeten en een soort surprise avond met cadeautje (€5,-) en een gedicht (minimaal 5 regels)</p> <p>De feestcommissie heeft geregeld dat de lootjes zijn getrokken en de datum bepaald is. Daarbij was afstemming met de huiswerkbegeleiding om te zorgen dat het daar niet ten koste van ging.</p>
Resultaat	<p>Er zijn twee vergaderingen geweest. Het feest was op 18 december vanaf 17.30. De feestcommissie heeft alles die middag voorbereid samen met de pm'ers.</p> <p>Na het eten is begonnen met de 'surprises'. Er was veel werk van de dingen gemaakt. De feestcommissie had voor iedereen nog een verrassing. Alle tieners hielpen met opruimen. Begin januari is er een evaluatie met de tieners.</p>
Evaluatie van de leiding	<p>"Het was wel fijn dat er zich meteen vijf tieners aanmelden (helaas wel allemaal meiden). Tieners leven erg per dag vinden het moeilijk om iets de volgende dag te plannen. Ze moesten steeds veel navragen bij de leiding en waren afwachtend. Ook op de avond zelf.</p> <p>De avond was wel geslaagd. Er werd ook ingespeeld op onverwachte situaties (iemand die zich niet had aangemeld maar toch was gekomen). De leiding heeft zelf veel gestuurd en gestimuleerd. De volgende keer zal dit minder zijn."</p>

2. KINDERPARTICIPATIE VOOR KINDEREN VAN 4-7 JAAR

2. KINDERPARTICIPATIE MET KINDEREN VAN 4-7 JAAR.

1. Visie en theorie

Kleuters en kinderpaticipatie

Ook jonge kinderen hebben al een mening over de zaken die hun direct aangaan.

Kinderparticipatie geldt ook voor deze groep kinderen.

Groepsleiding maar ook kinderen ervaren belemmeringen bij het vormgeven van kinderpaticipatie.

Deze belemmeringen maken dat groepsleiding het werken met kinderpaticipatie vaak moeilijk vinden.

Belemmeringen voor groepsleiding:

- de kinderpaticipatie kost relatief veel tijd
- de kinderen begrijpen niet waar het over gaat
- kinderen zijn verlegen
- de kinderen zijn te jong en kunnen nog niet kiezen
- weinig werkvormen zijn geschikt
- kinderpaticipatie kan niet worden uitgevoerd in grote groepen

Belemmeringen bij kinderen:

- ze zitten in te grote groepen aan tafel en komen niet aan het woord
- hun mening wordt niet rechtstreeks gevraagd door de groepsleiding en/of er wordt niet op ingespeeld; een mening kenbaar maken wordt niet “beloond”
- ze zijn er niet aan gewend om hun mening te formuleren
- ze herkennen de werkvormen niet; ze hebben het nog niet geleerd
- er is geen kader waar binnen ze kunnen kiezen; ze hebben geen overzicht en dit belemmert hun om een antwoord te geven
- de werkvormen zijn te moeilijk

Uitgangspunten bij het vormgeven van kinderpaticipatie bij kleuters:

Ook voor de kleuters is bso tijd vrije tijd. Kleuters hebben een mening over wat ze leuk vinden en willen met hun tijd. De groepsleiding speelt hier op in.

Volwassenen zijn opvoeders en hebben overzicht over de mogelijkheden/onmogelijkheden, veiligheid/onveiligheid, gezond/ongezond etc..

Kleuters hebben dit overzicht minder of niet. Volwassen moeten veel leren aan de kinderen. Dit leidt er toe dat kinderen gericht kunnen kiezen.

Tevens moeten volwassenen de kinderen beschermen tegen “slechte” keuzes.

Volwassenen kaderen de kinderpaticipatie voor de kleuters in en beperken de keuze mogelijkheden. Hierdoor wordt het ook overzichtelijk voor kleuters.

De groepsleiding werkt vraaggericht en niet aanbodgericht. Ze pikken de signalen van de kinderen op –door observatie en werkvormen- en spelen in op de signalen van de kinderen.

Kinderparticipatie dient snel en tot zichtbaar resultaat te leiden. Dit stimuleert de kinderen om volgende keer weer mee te denken. Zij zien immers dat er wat gedaan wordt met hun mening.

Kinderparticipatie en leeftijd

Om kinderpaticipatie te ontwikkelen bij kleuters is het belangrijk om op grond van de ontwikkelingskenmerken te komen tot een plan van aanpak en tot het kiezen van geschikte werkvormen en geschikte onderwerpen waarover ze mee mogen praten.

Ontwikkelingskenmerken van 4-7 jarigen

Dit overzicht geeft een globaal beeld van de ontwikkeling van kinderen in de leeftijdsfase van 4-7 jaar en de wijze waarop kinderparticipatie bij die leeftijd past. Het is beslist geen uitputtende lijst van ontwikkelingskenmerken op alle gebieden. Het is toegeschreven naar kinderparticipatie.

Ontwikkeling 4 – 7 jaar

Cognitief

- Taalontwikkeling 1500 woorden bij 4 jaar
- Maakt zinnen van ongeveer 6 woorden bij 4 jaar
- Ontwikkeling van het geweten komt op gang
- Normen en waarden worden belangrijk
- Egocentrisch: kind is zelf middelpunt
- Prelogisch: zien geen verband tussen oorzaak en gevolg
- Denkt magisch
- Denkt in korte termijnen
- Ze kunnen nog niet lezen

Sociaal-emotioneel

- Speelt rollen- en fantasiespel, denkt magisch
- Ontwikkeling van vriendschappen
- Is nog erg afhankelijk van volwassenen
- Grote bereidwilligheid tot het helpen van volwassenen/tot meedoen

Geschikte aanpak kinderparticipatie op grond van de leeftijdskenmerken

- Visuele aanpak
- Creatieve werkvormen
- Werken met plaatjes, foto's en symbolen
- Werken met poppen(kast)spel
- Korte concentratie, dus afwisseling is belangrijk
- Groepsleiding doet concrete en afgebakende voorstellen (beperking in keuzes aanbieden)
- Individuele gesprekjes/kleine kringgesprekjes
- Snel resultaat
- Herhaling van items, herhaal werkvormen die aanslaan bij de kinderen
Kinderen gaan de kinderparticipatie herkennen
- Bezig zijn en bewegen is belangrijk
- De groepsleiding observeert kleuters in hun gedrag en spel, pikt de signalen op en bespreekt deze met de kinderen

Resultaat

De uitnodiging aan de kinderen om te "participeren" leidt er toe dat de groepsleiding zich inspant om de signalen van de individuele kinderen en de groep in het algemeen op te pikken. Dit heeft als indirect resultaat dat de groepsleiding beter contact met de kinderen krijgt, de kinderen beter leert kennen, beter inspeelt op de kinderen en dat de band met de kinderen steviger wordt.

Ervaringen van groepspm'ers leren dat kinderparticipatie bij kleuters tot bevredigende resultaten kan leiden.

Groepsleiding ervaart dat er een goede afstemming tussen de kinderen en hen tot stand komt, dat kinderen meer betrokken raken bij het dagelijkse reilen en zeilen op de groep, ze nemen meer deel aan gesprekken, zijn opener en meer tevreden.

2. Praktijk

Manus Mopperpot

Leeftijdsgroep	4-7 jaar
Onderwerp	Manus Mopperpot
Werkwijze en uitvoering	<p>Hoe ontdek je wat een vier- of vijfjarige wel of niet leuk vindt, dwarszit of graag anders zou zien? Laat een pop eens een babbeltje met ze maken. Zelfs stille kinderen laten zich op deze manier verleiden tot een gesprekje. En zeggen tegen de pop wat ze tegen de groepsleiding niet uit durven spreken. De vanzelfsprekendheid waarmee kinderen tegen dieren en poppen praten, heeft veel te maken met hun manier van (magisch) denken. Net als voor een poppenkast laten de kleuters zich vanzelf in het verhaal zuigen.</p> <p>In een kringgesprek op de bso wordt Manus Mopperpot (een handpop) gebruikt om met de kinderen te praten. Manus vraagt de kinderen wat buitenschoolse opvang is, wat je er doet, wat leuk en minder leuk is.</p> <p>De methode doet een beroep op de creativiteit van de groepsleiding en de communicatieve en pedagogische vaardigheden, want je kunt zo'n gesprek niet van te voren plannen.</p> <p>Manus komt om de 2 weken terug op de groep om met de kinderen te praten.</p>
Resultaten	De kinderen geven grif antwoord; het poppenspel is een hele goede manier om de kinderen aan het praten te krijgen.

Voorbeeld van een implementatieproces kinderparticipatie bij kleuters

Invoeren van kinderparticipatie is een proces en kost tijd. Alle partijen moeten leren er mee om te gaan, zowel de leiding als de kinderen. Hieronder een voorbeeld van een tijdspad, waarbij ook mogelijke onderwerpen en voorbeelden beschreven zijn.

Tijdspad	Onderwerp	Vorm	Proces kinderen	Proces leiding
januari	Eten	(1 a 3 werkvormen) Stemmen met groene en rode bordjes	Passief, kunnen er nog niet veel mee, willen soms onmogelijke dingen, praten elkaar na	Praktisch ingesteld, ontmoediging, omdat het veel energie kost, meer dan alleen praten
April	Speelgoed	Stemmen met groene en rode bordjes	Vinden het leuk gaan het begrijpen door herhaling	Meer serieus met kinderparticipatie aan de slag, werkvormen vaststellen
Zomer	Vakantie activiteiten	Kringgesprekjes	Ervaren resultaat, nemen kinderparticipatie serieus	Discussie over creativiteit en capaciteit van de kinderen
September	Inrichting	Tekeningen posters maken en stemmen met stickers	Kinderen voelen zich serieus genomen	Leiding betreft de kinderen worden bij de uitvoering van kinderparticipatie
December	Regels	Met behulp van foto's en smileys	Zijn betrokken, verantwoordelijk, actief	Leiding ervaart betrokkenheid en zorgt voor vervolg.

3. METHODES KINDERPARTICIPATIE

1. Kinderparticipatie en leeftijd

Dit overzicht geeft een globaal beeld van de ontwikkeling van kinderen in de leeftijdsfase van 4-6, 7-10 en 11-12 jaar en de wijze waarop kinderparticipatie bij die leeftijd past. Het is beslist geen uitputtende lijst van ontwikkelingskenmerken op alle gebieden. Het is alleen toegeschreven naar kinderparticipatie.

Ontwikkeling

4 – 6 jaar

Cognitief

Taalontwikkeling 1500 woorden bij 4 jaar
Maakt zinnen van ongeveer 6 woorden bij 4 jaar
Ontwikkeling van het geweten komt op gang
Normen en waarden worden belangrijk
Egocentrisch: kind is zelf middelpunt
Prelogisch: zien geen verband tussen oorzaak en gevolg
Korte termijnen

Sociaal-emotioneel

Speelt rollen- en fantasiespel
Ontwikkeling van vriendschappen
Is nog erg afhankelijk van volwassenen

7 – 10 jaar

Cognitief

Interesse in feiten
Logisch nadenken: inzicht in oorzaak en gevolg
Verzamelen en sparen

Sociaal-emotioneel

Ontwikkeling van normen en waarden
Vriendschappen zijn belangrijk: kinderen leren samenwerken
Fantasiespel gaat over

Ze willen “groot” zijn
Ontwikkeling van zelfvertrouwen
Ontwikkeling van vaardigheden (hobby's, sport/spel)
Ontwikkeling van zelfstandigheid
Je veilig voelen als je erbij hoort

Aanpak kinderparticipatie

Visuele aanpak
Creatieve werkvormen
Werken met plaatjes, foto's en symbolen
Korte concentratie, dus afwisseling is belangrijk
Groepsleiding doet concrete en afgebakende voorstellen (beperking in keuzes aanbieden)
Individuele gesprekjes/kleine kringgesprekjes
Snel resultaat
Herhaling van items, werkvormen die aanslaan bij de kinderen.

Bij de aanpak ligt de nadruk op spellen en symbolen
Bezig zijn en bewegen is belangrijk niet zozeer lezen en praten
Korte concentratie, dus afwisseling is belangrijk
Groepsleiding doet concrete en afgebakende voorstellen met meer ruimte dan bij de 4-6 jarigen
Niet te lang wachten met het resultaat.

11 – 12 jaar

Ontwikkeling

Cognitief

Kunnen zich steeds beter concentreren
Kunnen realistisch denken
Kunnen abstract denken
Kritische houding naar alles wat gewoon is

Sociaal emotioneel

Gericht op hetzelfde geslacht
Last van stemmingen
Ontwikkeling van de “peergroup”
Organiseren is leuk
Spelen steeds minder
Spelen buiten (weg van volwassenen)
Hebben groepsbelangen

Aanpak kinderparticipatie

Open vragen stellen kan bij deze groep. Zorg voor een begrenzing in bv budget en de regels van de organisatie.

Verbale aanpak wordt steeds belangrijker (praten, lezen, schrijven) maar zorg voor afwisseling in werkvormen. Dit houdt de motivatie erin en is voor de groepsleiding ook leuker. Kinderen kunnen meehelpen bij de voorbereidingen.

Enquêtes, groepsgesprekken, kinderraad.

Tussen start en resultaat kan enige tijd zitten.

Bedachte activiteiten kunnen ze met enige ondersteuning zelf organiseren

2. Inzet van de methodes

Kinderparticipatie is geen activiteit maar een basishouding. Soms kan het echter wel helpen om met behulp van een activiteit de mening van de kinderen te weten te komen.

Als groepsleiding ben je snel geneigd om naar de mening van kinderen te vragen in een kringgesprek of individueel gesprek. Dit levert niet altijd de gewenste informatie op. Door aan kinderen in een gesprek de mening te vragen ga je ervan uit dat kinderen hun mening ook onder woorden kunnen brengen. Niet alle kinderen zijn in staat om hun mening te verwoorden. Ieder kind uit zich op zijneigen manier. Met deze verschillende uitingsvormen dien je rekening te houden. Daarnaast is het voor kinderen ook gewoon leuk om in een spelvorm bezig te zijn met een eigen mening. Je zult zien dat het je meer informatie oplevert in een vaak kortere tijd en op een leukere manier.

Houd rekening bij het kiezen van een spel met de leeftijd van kinderen en de complexiteit van het spel. Kinderen kunnen ook meehelpen het spel voor te bereiden. Het samen maken van het ganzenbord spel en het dan spelen verhoogd de betrokkenheid.

Natuurlijk kost het tijd om je voor te bereiden op een spel, maar die tijd zul je dubbel en dwars terug verdienen als de resultaten leuk zijn en je daar mee verder kunt. Het is niet nodig om altijd weer een nieuw spel te verzinnen. Het is juist voor kinderen heel herkenbaar als het spel terug komt. Niets is zo makkelijk als bijvoorbeeld speelgoed keuze een aantal keer op dezelfde manier te doen. Kinderen kennen de methode, zij weten dat het om participatie gaat en het is voor jezelf handig.

Ontzettend belangrijk is wel om het spel te spelen en er een **vervolg** aan te geven. Doe je dit niet dan zullen de kinderen volgende keer het spel niet meer mee spelen. Dus speel je Ren je Rot, maak dan gelijk duidelijk hoe de antwoorden verwerkt worden en de resultaten bekend worden gemaakt. Doe dit bij voorkeur met de hulp van de kinderen zelf.

3. Inhoud methodes

Hieronder volgt een overzicht van beschikbare methodes kinderparticipatie met een korte beschrijving. Er wordt verwezen naar de websites van de organisaties waar de spelen te koop zijn.

Achter de beschrijving van de methodes vindt u de beschrijving van de ontwikkeling van een BSO-informatieboekje door en voor kinderen.

Bofferds, Acht speelse werkvormen voor kinderparticipatie, 1996

PRIMO: www.primo-nh.nl

- Vergaderen: opzetten kindervergadering. Vergaderen met een vaste opbouw, uitkiezen van voorzitter, begeleiding door een groepsleider, korte agenda, eerste keer de bedoeling uitleggen, meer werkvormen gebruiken.
- Ganzenbordspel: spel gericht op bijvoorbeeld: Wat vinden kinderen van de BSO? Tijdens het spel komen ideeën naar boven, deze ideeën later met de kinderen uitwerken. Het spel bestaat uit pechvogel kaarten en bofferkaarten. Zelf vragen maken kan uitstekend. Spel kan ook samen met kinderen worden voorbereid of in het groot gemaakt worden.

- Kwartetspel over regels. Voor jonge kinderen werken met plaatjes/foto's. Samen maken van het spel met de kinderen geeft meer betrokkenheid. Het spel kan af en toe herhaald worden.
- Trivitaart: kinderen verzinnen zelf allerlei spelen en activiteiten. Gooien met een gekleurde dobbelsteen, er zijn 6 verschillende kleuren. Bij elke kleur een kaartje met een vraag. Het antwoord wordt gegeven en op een taart geplakt. Zo ontstaat er een taart met "gekleurde"antwoorden. Ook heel goed te gebruiken voor jonge kinderen met plaatjes.
- Poppenkast of rollenspel: kinderen leren en oefenen door deze spelen om zich in te leven in andere standpunten en conflicten tot een oplossing te brengen. Uit ervaring blijkt dat vooral jonge kinderen eerder tegen een pop vertellen wat ze willen dan tegen de groepsleiding.
- Zweet je rot: een spel om met kinderen na te denken over welk speelgoed gekocht kan worden en wat leuk speelgoed is. Kinderen rennen van opdrachtbord naar opdrachtbord. Bij ieder opdrachtbord een andere vraag. Aan het eind van het spel zijn alle vragen beantwoord en kan worden gekeken wat de groeps mening is.
- Leuk, leuker, leukst: kinderen kunnen met dit spel hun voorkeuren uitspreken, bijvoorbeeld als het gaat om de aanschaf van speelgoed. De varianten leuk, leuker , leukst worden met kaartjes aangegeven of met symbolen. Goed te gebruiken bij jonge kinderen met plaatjes van bijvoorbeeld het speelgoed.
- Stickers of stemmen: nemen van gezamenlijke beslissingen, bijvoorbeeld over de aanschaf van speelgoed. Kinderen krijgen bijv drie stickers en mogen op de lijst van al het genoemde speelgoed aangegeven waar hun voorkeur naar uit gaat. Een leuke variant is om met fiches je stem te geven in dichte bussen (bijv melkpakken met daarop het plaatje van het speelgoed).

Geef ze de ruimte, Kinderparticipatie in de BSO,

1997, José Rijnen en Liesbeth Schreuder, NIZW, www.jeugdinformatie.nl

Uitgeschreven voorbeelden van:

- Observeren. *doel:* wensen van kinderen in kaart brengen.
- Een ganzenbordspel. *doel:* inventariseren van "hot items" bij kinderen.
- Het kringgesprek. *doel:* algemene onderwerpen ter discussie brengen.
- De kindervergadering. *doel:* structureel en regelmatig overleg.
- De vragenlijst. *doel:* informatie verzamelen.
- Kinderen interviewen elkaar, *doel:* kinderen actief betrekken bij een onderwerp, bijvoorbeeld vriendjes meenemen naar de BSO,
- De kinderkrant. *doel:* vergroten van betrokkenheid van kinderen en presenteren van hun wensen aan derden.
- Bouwen en knutselen. *doel:* actief aan de slag, bijvoorbeeld bij inrichting van ruimte.
- Foto's maken. *doel:* inventariseren van concrete veranderingen.

Bij alle voorbeelden is aangegeven: doel, leeftijd, voorbereiding, benodigdheden en uitvoering.

In het ***vakblad Kinderopvang*** zijn ook een aantal methodes uitgeschreven als het gaat over ***inrichten van buitenruimte***:

"7x Kinderinspraak in de buitenruimte, hoe maak je dat kinderen plezier beleven buiten het kindercentrum? Laat ze meepraten! Zeven manieren waarop je dat kunt doen,
Fiona de Vos, schoolkinderopvang nr. 4 2000

De beschreven voorbeelden betreffen:

- wensenlijst, ervaringsschetsen, foto-impressies, maquettes, speelspeurtocht, kijken, beeldende kunst.

In het ***vakblad Kinderopvang*** is een model uitgewerkt voor de ***inrichting van de binnenruimte***.

Participatie: kinderen ontwikkelen model voor BSO 8-13 jarigen, schoolkinderopvang nr. 7,9 en 10, 1998.

De beschrijving van dit model is te vinden in de brochure:

Inrichting van de BSO, ***"KOM KIJKEN, BSO"*** uitgave van de K2, Brabant www.k2.nl
Werkboek met procesbeschrijving en werkbladen.

Vraag het ze zelf. Praktijkboek kinderinspraak bij het inrichten van een speelruimte,

José Rijnen, 1989, Stichting Speelruimte, www.speelruimte.nl

Nog steeds een actueel boekje. Met ideeën rondom het inrichten van de ruimte voor kinderen.

INFORMATIE DOOR EN VOOR KINDEREN

Informatie voor kinderen over de buitenschoolse opvang

In het project kinderparticipatie is met de kinderen van alle BSO's van Octopus BV een BSO boekje samengesteld. Kinderen van de BSO's hebben zelf geschreven over hun BSO en wat zij daar te zeggen hebben.

Hierachter is te vinden hoe dit boekje ontstaan is en een voorbeeld van de inhoud.

4. Hoe maak je met kinderen van de BSO een informatieboekje?

Inleiding

Een onderdeel van het werken aan kinderpacticatie is het structureel betrekken van kinderen bij kinderpacticatie. Een manier waarop dit te doen is is het samenstellen van een informatieboekje voor en door kinderen.

Octopus BV heeft door bureau De Kleine Prinses een dergelijk boekje laten ontwikkelen. In dit boekje komen onder andere de volgende vragen aan de orde: Wat is een BSO? Wat kun je doen op een BSO? Hoe ziet een BSO eruit? Op welke manier hebben kinderen inspraak op een BSO?

De inhoud van dit boekje is door kinderen zelf geschreven en geïllustreerd. Door middel van verschillende activiteiten zijn kinderen van zes verschillende locaties voor buitenschoolse opvang bezig geweest met het onderwerp de BSO. Hieronder volgt een beschrijving van de activiteiten.

Activiteiten

Belangrijk bij de activiteiten is dat ze een niet-schools karakter hebben, dat wil zeggen dat ze anders moeten zijn dan de opdrachten die kinderen op school krijgen. De activiteiten kunnen in een middag worden uitgevoerd. Sommige activiteiten kunnen door kinderen individueel worden uitgevoerd, andere activiteiten in groepjes. De meeste activiteiten zijn geschikt voor alle leeftijden, behalve de activiteiten waarbij geschreven wordt.

Fotoreportage maken

Maak een fotoreportage over een bepaald onderwerp. Laat de kinderen van tevoren bedenken waarvan ze foto's willen maken. Tips voor het maken van foto's door kinderen vind je in het boek *Klik ik heb je*, geschreven door Marije van der Hoeven en uitgegeven door uitgeverij Sjaloom.

Als de foto's klaar zijn, kiezen de kinderen de mooiste foto's uit. Ze kunnen een collage maken van de mooiste foto's en bijvoorbeeld bij iedere foto een korte tekst schrijven.

Stripverhaal tekenen

Lees en bekijk met de kinderen een stripverhaal en bespreek wat de kenmerken zijn van een stripverhaal. Vervolgens maken de kinderen zelf een stripverhaal over een bepaald onderwerp. Jonge kinderen tekenen alleen en oudere kinderen kunnen er ook een tekst bij schrijven.

Postkunst maken

Lees een brief voor en praat met de kinderen over de brief. Als je een brief leest lijkt het net alsof de persoon die jou heeft geschreven naast je zit en alsof alles wat er geschreven staat op dat moment gebeurt. Brieven kun je bewaren en lezen wanneer je maar wilt. Kinderen schrijven een brief aan een vriend, vriendin, oma of opa over een bepaald onderwerp. Kinderen die niet kunnen schrijven tekenen een ansichtkaart.

Als de brief of de ansichtkaart klaar is versieren kinderen een envelop waarin de brief of ansichtkaart wordt verstuurd.

Interviewen

Kinderen gaan elkaar interviewen over een bepaald onderwerp. Een groepje kinderen bedenkt samen vragen en schrijven die op. Vervolgens gaat een kind een ander kind

interviewen. Oudere kinderen kunnen bijvoorbeeld jongere kinderen interviewen. Het interview kan worden opgenomen op een cassettebandje. Het cassettebandje kan dan later weer worden geluisterd en kinderen kunnen de antwoorden op de vragen opschrijven.

Tot slot

Bepaal van tevoren welk onderwerp je de kinderen meegeeft. Laat kinderen hun eigen talenten ontdekken en laat je zelf verrassen door de uitkomsten van deze activiteiten. Gebruik de uitkomsten om een boekje, een tentoonstelling, een folder, een krant enzovoort te maken voor en door kinderen.

Voorbeeld opzet van het informatie boekje voor kinderen Octopus BV

Dit voorbeeld is samengesteld door één centraal persoon. Deze persoon heeft gebruik gemaakt van de werkvormen die hiervoor genoemd zijn. De kinderen van alle BSO's van Octopus BV hebben aan dit informatieboekje meegewerkt.

Ik ga naar de BSO

In dit boekje kun je kijken en lezen over de buitenschoolse opvang, ook wel BSO genoemd. Wat is een BSO? Waarom ga je naar een BSO? Hoe ga je naar een BSO toe? Wat kun je doen op een BSO? Hoe ziet een BSO eruit? Hoe over kinderinspraak op een BSO en je kunt zelf tekenen of schrijven over de BSO waar jij naar toe gaat. Kinderen van de BSO geven antwoord op al deze vragen. Bovendien hebben ze alle tekeningen en foto's zelf gemaakt.

Wat is een BSO?

*Een opvang waar je kan spelen.
Een plek waar je na schooltijd en tijdens de vakanties naar toe gaat in plaats van naar huis.
Een plek waar ik het meest geniet.
Leeftijd kinderen, leiders en pm'ers.*

Waarom ga je naar een BSO?

*Omdat er anders niemand thuis is zoals moeder en vader en ik mag nog niet alleen thuis zijn.
Mama kan me niet halen, dus ga ik ergens anders naar toe.
Een plek waar je altijd naar toe gaat na school omdat mama werkt.*

Hoe ga je naar een BSO toe?

*Als je school dicht bij de BSO is word je opgehaald door een van de leiders/pm'ers van de BSO.
Als je school wat verder weg is word je met een busje van school naar de BSO gebracht.
Sommige kinderen fietsen zelf van school naar de BSO, er zijn ook kinderen die zelf lopen van school naar de BSO.*

Wat kun je op een BSO doen?

Ik speel heel veel met de barbies en dat vind ik heel leuk.

Tekenen vind ik ook heel leuk en ik teken van alles en nog wat. Soms mogen we ook video kijken en dan kijk ik naar kabouter Plop. Verven doen we ook op de ramen. Er is ook een verkleedhoek en daar verkleed ik me heel vaak en ik klei ook graag. Ik knip ook in gekleurd papier en daar maak ik een vlinder van en daar teken ik dan op. Als het mooi weer is dan gaan we naar de speeltuin en dan ga ik van de kabelbaan en op de schommel. We drinken ook buiten en ook eten.

Ik knutsel heel graag, soms zit ik op de computer.

Ik kom hier heel veel knutselen zoals iets met hout maken. Ik vind kleien ook heel leuk. In de zomer gaan we heel veel naar de speeltuin en daar picknicken we dan. We eten dan ontbijtkoek. Met de picknick drinken we limonade. In de vakantie zijn we een keer wezen bowlen en dat was heel leuk. Ik vind het heel leuk om op de BSO te zijn.

Je kan er voetballen

Je kan er eten

Je kan er drinken

Je kan er tekenen

Je kan er lezen

Je kan er spelen

Je kan er kleuren

Je kan in de poppenhoek spelen

Je kan er leuke dingen doen

Je kan er je verkleeden

Je kan er klusjes doen van de pm'ers

Je kan er schrijven

*Je kan er muziek luisteren
Je kan er in de zandbak spelen
Je kan er puzzelen
Je kan er knutselen
Je kan er tafelfoetballen
Je kan er fietsen
Je kan er spelletjes doen
Je kan er schommelen
Je kan er in de tent spelen
Je kan er met barbies spelen
Je kan er hutten bouwen
Je kan er tikkertje doen*

Hoe ziet een BSO eruit?

*Alle BSO's zien er verschillend uit.
Elke BSO heeft een binnen- en buitenruimte.
Elke BSO heeft binnen verschillende ruimtes zoals een gang, eetruimte, rusthoek, knutselruimte, poppenhoek, keuken.
Foto's van binnen- en buitenruimtes.*

Waarover mag je meebeslissen?

*Kinderen mogen meedenken over wat ze in de vakantie willen doen op de BSO. Daarbij denken kinderen bijvoorbeeld ook na over de kosten van een activiteit. Wil je liever een dure activiteit, bijvoorbeeld een dagje naar het pretpark Drievliet, of wil je liever een paar goedkope activiteiten zoals kanoen of bowlen? En als je er met de fiets naar toe kunt is dat weer goedkoper dan met de bus.
Kinderen mogen ook meebeslissen welk speelgoed door de BSO wordt gekocht.
Kinderen beslissen mee over de inrichting van de binnenruimte.
Bijvoorbeeld welke kleur moet de muur hebben?
Welke regels zijn er op een BSO? En wat vinden kinderen van die regels?
Kinderen vragen zelf of ze iets mogen doen, zoals koekjes bakken, kleien of hutten bouwen. Om een hut te bouwen heb je hout en spijkers nodig. Kinderen gaan met een pm'er of leider zelf hout en spijkers kopen bij de Hubo.*

*De pm'ers en leiders luisteren goed naar de kinderen.
Veel dingen die op een BSO gebeuren, komen vanuit de kinderen zelf, eigenlijk zonder dat ze het zelf merken.*

Hoe kun je je mening geven?

*Je kunt je mening geven door een briefje of tekening in de brievenbus te stoppen of op het prikbord te prikken. Je kunt ook met jouw idee naar een leider/pm'ers toe stappen en erover praten. Soms gebeurt het ook dat een leider of pm'er naar jou toe komt met een idee om te vragen wat je ervan vindt.
In een kindervergadering praat je met een aantal kinderen en een leider of pm'er over bijvoorbeeld de regels op de BSO of over de vakantieactiviteiten.*

Ieder kind heeft een eigen bakje, mandje of doosje om zijn eigen spullen in te bewaren en om post te ontvangen van andere kinderen en van de BSO.

Teken of beschrijf je eerste dag op de BSO

*Het is vandaag.....
Dit heb ik gedaan.....*

LITERATUUR EN ADRESSEN

LITERATUUR EN ADRESSEN

Literatuur kinderopvang

Inhoudelijke achtergrond

- **In de Ban van het Kind**, Pedagogisch handelen in de kinderopvang, een pedagogische visie voor de kinderopvang gebaseerd op de ideeën van Jansz Korczak, 2005, Joop Berding, Uitgever, Koninklijke Van Gorcum Assen
- **Geef ze de ruimte, Kinderparticipatie in de BSO**, José Rijnen en Liesbeth Schreuder, NIZW, 1997. www.jeugdinformatie.nl
- **Kinderen als medeburgers, Kinder- jeugdparticipatie als maatschappelijk opvoedingsperspectief**, Micha de Winter, 1995, uitgeverij de Tijdstroom.
- **Wacht maar af totdat ik Koning ben; Suggesties voor kinderopvang**. (achtergronden en uitgangspunten voor participatie, opzet van stappenplan om participatie vorm te geven), www.primo-nh.nl
- **Kinderen zijn al groot; werken met kinderen volgens Janusz Korczak**. Uitgeverij SWP. www.swpbook.nl
- **Luisteren naar kinderen; communicatieprincipes**, T. Gordon Baarn, Tyrion, 1985.
- **Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar**, Martine Delfos, uitgeverij SWP, 2000. swpbook.nl

Methodes (zie uitwerking in deel 2. E Methodes kinderopvang)

- **Bofferds 4-12 jaar**, Primo, acht spelen rondom kinderspraak, www.primo-nh.nl
- **KidsKit, bouwdoos voor jeugdparticipatie**. Voorbeelden van werkwijzen voor participatie, PJ Partners, 1997, inzien bij JSO.
- **Vraag het ze zelf!**, Praktijkboek kinderspraak bij het inrichten van een speelruimte, José Rijnen, 1989, Stichting Speelruimte, www.speelruimte.nl
- **Werken aan welbevinden**, Handleiding Kwaliteitsstelsel, bevat vragenlijst voor ouders en kinderen van 8+, MPgroep
- **Inrichting van de BSO, "KOM KIJKEN, BSO"** uitgave van K2, Brabant. Werkboek met procesbeschrijving en werkbladen, 2001 www.k2.nl

Artikelen over participatie: (na 2000)

(School) kinderopvang

- **7x Kinderspraak in de buitenruimte. Hoe maak je dat kinderen plezier beleven buiten het kindercentrum? Laat ze meepraten! Zeven manieren waarop je dat kunt doen**, Fiona de Vos, Schoolkinderopvang nr. 4 2000. (zie artikel)
- **Samen inrichten, de invloed van de kinderen van "Schildersbuurt"**, Marc Veerkamp, nr. 11, 2000
- **Kleuters praten mee**, Marika Vroom, nr. 3 maart 2002 (zie artikel)
- **Inspraak, Kinderen in de sollicitatiecommissie**, Marc Veerkamp, september 2002 (zie artikel)

Kiddo

- **Kringgesprekken in de BSO. Oor hebben voor kinderen**, Dirk Brants, Kiddo,

- maart 2000.
- **Kinderparticipatie in de BSO. Doe mij maar een pretpark vandaag**, Dirk Brants, Kiddo, mei 2000 (zie artikel).
- **Wat doen jullie op het gebied van kinderpaticipatie?** Ellie Kuipers, april 2002.

Adressen kinderpaticipatie

JSO

Nieuwe Gouwe Westzijde 1

2802 AN Gouda

Telefoon: 0182 – 547888

Email: info@jso.nl

www.jso.nl

Bij JSO kunt u terecht voor begeleiding van de organisatie om kinderpaticipatie in de organisatie vorm te geven en voor een training van de pm'ers.

UNICEF

De rechten van het kind.

Posters en informatie bij Stichting Nederlands Comité UNICEF

www.unicef.nl

Korczak Stichting

Filosofie van Korckzak gaat uit van participatie.

www.korczak.nl

COLOFON

Uitgave van JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding (voorheen ZOK)

in samenwerking met PJ Partners, partners in Jeugdbeleid en Samenlevingsopbouw.

Redactie:

JSO, Karin Vroonhof, Marjanne van Esveld
PJ Partners, Willem Bijl

Eindredactie:

JSO

Met dank aan:

kinderen en pm'ers van alle BSO's die meegedaan hebben met de trajecten kinderp participatie en hun informatie hebben afgestaan tbv het werkboek. Met speciale dank aan de pilots, Octopus BV, Delft, BSO de Albatros, Delft en Bso Trumpy in Wateringen.

acteur Koos Dubbelman, theater Werktuig, Amsterdam
trainer Wilco Bannink
video begeleiders Els Kruik en Michiel Keller.

Dit werkboek is te bestellen bij JSO (zie www.jso.nl, kinderopvang)

Overnemen uit dit werkboek voor intern gebruik is toegestaan met bronvermelding.

Overnemen uit dit werkboek voor extern gebruik alleen na schriftelijke toestemming.

JSO

Nieuwe Gouwe Westzijde 1

2802 AN GOUDA

T: 0182 547888

F: 0182 547889

E: info@jso.nl

W: www.jso.nl

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door subsidie van de provincie Zuid-Holland.

provincie **HOLLAND**
ZUID

Copyright © 2004 JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding

Uit deze uitgave mag niets worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, retrieval systemen of op welke andere wijze dan ook zonder toestemming van JSO.